

פרק ד

ב פ ר ק ד ה נ ב י ס ס ח י מ א מ ר ר ב
 ברונא אמר רב הנטל יריו לא יקדש אמר ליה
 רב יצחק בר שמואל בר מרתא עריין לא נח נפשיח
 רבב שבתיתו לשמחתיה ומנין סניאין הוה
 קאימנא קמיה רבב ומנין רהביבא ליה ריפתא הוי
 מקדש אריטא וזימנין רהביבא ליה חמרא הוי
 מקדש אחמרא. פירש דש"י אלמא לא בעי נמיילא
 אחרייתא אלא מעיקרא משי ואכל נהמא דקרוש
 ע"ב וספורש רש"י ורשב"ם וכך הוה דעת חרא"ש
 שכך הוה מקשה ביון שאין הקרוש חפסס בין נמיילא
 ואכילה כאשר יקדש על הפת שהרי הוא נטל ידים
 קורס קרוש ואין הקרוש חפסס חכי נמי ביון שהוא
 רוצח לקדש על יין לא הוי חפסס הקרוש. לפי זה
 חא קאמר רב ברונא נטל יריו לא יקדש היה
 סובר שאסור לקדש על פת ולא קיימא לן בוותיה
 רבב ברונא ובוראי מקדש אפת כמו שאמר רב
 יצחק וסורא חרין שאם נטל יריו שמונת לקדש
 על יין שאין חלוק בין קרוש יין ובין קרוש פת.
 והביא הרשב"ם דאיה לוח שאם אתה אוכר שאם
 נטל יריו לא יקדש על יין לפח חשיב רב ברונא
 אלא לענין יין הוא דאמרי דלא יקדש אבל פת
 יקדש אלא אין חלוק כמו דמקדש על פת מקדש
 נמי איין אחר נמיילא. והא רתנן בפרק אלו דבריים
 חלכה מוונים הכוס ואחר כך נוטלים ליריים וקאמר
 מעמא משום רתנן לנמיילא סעודה דשמעת מינה
 דאין להפסיק בקרוש בין נמיילא לסעודה. דחא
 חרא"ש י"ז זה דהתם בחול איירי דהכל טורים
 בזה רמוזים ואחר כך נוטלים ליריים דהיישנין
 שמא יתעסק בשאר צרכיו גם בן אבל בשבת
 שהשלחן ערוך לא חיישנין והוי שמיר תבא לנמיילא
 סעודה. ור"י דחא בענין אחר דהתם מווינין בחמין
 שהוא תקון יותר והוי חפסס מקדוש אפת. ותימא
 וכי אינו מורה רב ברונא דקדוש לא הוי חפסס
 דחא אמר בורא מרי הנפן ואחר כך קרוש ולא
 הוי הקרוש חפסס בין ברכת בורא מרי הנפן לשתיה
 ותבי נמי דלא הוי הקרוש חפסס בין נמיילא לסעודה
 ובי הא רתנן שנמל יבדך על פת יותר פחא רתנן
 שבדך בורא מרי הנפן שצריך לשתות ודבר בוח
 אינו שייך לוטר בכל. ומה שלא רחא רב ברונא
 אגנא ראמרי שלא יקדש על חיינ אבל על פת מקדש
 בוראי אין זה קשיא בי ספני שהיה דעת
 רב ברונא שלא יקדש בכל דאם היה דעתו
 שלא יקדש על חיינ אבל על פת מקדש
 חוח לנמיילא נטל יריו לא יקדש על יין. ועוד
 כיון שנטל יריו אם בן לא היה ברעתו לקדש רק
 על פת ואך שייך לוטר בוח לא יקדש ביון שהוא

יבול לקדש על פת שהוא חביב לו והיה דעתו
 עליו לקדש מתחלה ובוראי משמא דשמועה נטל
 יריו לא יקדש בכל דמכירא ליה לרב ברונא אין
 מקדשין על פת והשחא שמיר אמר ביון נטל
 יריו לא יקדש איין שהרי יפסיק בין נמיילא לסעודה.
 ופירוש דרשב"ם וחרא"ש הוה לא יקדש אבל אחיים
 מקדשין לו והוה לא יפסיק בין נמיילא ובין
 חסעודה. ונראה דלכך אמר נטל יריו לא יקדש
 ולא אמר כמו שאמר באירך מעם אינו מקדש
 מעם אינו מכירל כי אינו מקדש משמע שאינו ברין
 קרוש ואף אחר אינו מקדש לו ומכל מקום אם
 אין אחר בוראי יקדש בעצמו. ומקשה מרב דכל
 פת שהיה חביב עליו היה מקדש עליו בין על פת
 ובין על יין אם בן כל שהוא חביב מקדש עליו
 וזה כיון שגלח דעתו שפת הוא חביב עליו מדנטל
 יריו מאי שייך בוח לא יקדש אלא על כרחך
 סבירא לן דאין מקדשין על פת ומשמע דוקא כחא
 לית להבתא כוותיה רבב ברונא כחא שאמר שלא
 יקדש על יין שלא ימול יריו תחלה דחא לא יקדש
 לקדש על יין שאלא יריו תחלה דחא לא יקדש
 עליה רבב ברונא רק משום דמצי לקדש על פת
 לכך לא סבירא לן שמעתא רבב ברונא נטל יריו
 לא יקדש אבל אי בעי לקדש על יין בוראי אין
 למול יריו. ועוד דחא ב"ח רסכרי מווינין לכות
 ואחר כך נוטלין ליריים כחביב תבא לנמיילא סעודה.
 כך הוה מ"י חסוניא כאשר לא נדחה בה דבר וכך
 הוה דעת חרשב"ם. אלא שקשה ליטב הלשון פת
 שנמצא בספרי רב אלפס במסקנת הקושיא אלמא
 בחביבותא תלינן ולא בנמיילא. הלשון חוח משמע
 דהמקשה היה סובר דתליא בנמיילא וחשיב לו דלא
 תליא בנמיילא אלא בחביבותא. ועל כרחך כך פירושו
 רחשיב לו רב יצחק וזימנין סניאין הוי קאימנא
 קמי רבב ומנין סניאין הוי חביב עליו ריפתא
 אחר שנמל יריו והיה מקדש עליו וזימנין הוי חביב
 חמרא אחר שנמל יריו והיה מקדש עליו אם בן
 בחביבותא תליא לקדש על יין או על פת ולא
 שתולח בנמיילא רתנן על גב שנמל יריו סותר לו
 לקדש על יין. דחא רב חוי נטל יריו תחלה אף על
 גב שאחר כך חיינ חביב וחשחא מקשה שמיר
 ארב ברונא דמשמע נטל יריו לא יקדש אף על גב
 דחביב עליו יין לא יקדש וזה דלא כרב דחא לרב
 בחביבותא תליא מלחא ואף על גב שנמל יריו
 יקדש. כך פירש רב אלפס י"ז חסעודה והא דאמר
 רב ברונא נטל יריו לא יקדש ולא סבר יקדש
 על פת אפשר איירי בכתם קרוש שהוא על יין אי
 נמי משום דמכירא ליה אין מקדשין על פת. ועל
 פי שימא רב אלפס המנהג הוא ליטול יריו ואחר
 כך לקדש ולפירושו זה שמיר יש לתרץ חא דאמרי

בית חילל מוזנין כוס ואחר כך נוסלין לירים ראש
 על גב רבות חילל אומרין מוזנין ואחר כך נוסלין
 לירים משום שחכה לנמילה מעורה התם מלר"ו
 אהריתא לנמרי איירי כבוס שהוא מווג לצורך
 מעורה בתול ויכול למווג קודם המעורה אבל קדוש
 לא השיב הפסק כיון שהוא שייך למעורה שאין
 קדוש אלא במקום מעורה ולא נחשב הפסק בין
 נמילה לקדוש. ועל פירוש רב אלמס אנו מוסמין
 ונחזקים ליטול ידים תהלת. והא דבערב מסת נחמין
 לקדש ואחר כך ליטול ידים יש להלך שמיר רודאי
 בשאר ימות השנה אין צריך ארבע כוסות אף על גב
 צריך לקדש כיון ראוי בעי לקדש אמת אם כן אין
 חזין עיקר רק המעורה על פת עיקר ולא חזי
 שתיית כוס הפסק הוא שתיית הכוס הוא כשרביל
 הקדוש והקדוש הוא כשרביל המעורה. אבל כשרביל
 כוסות שחכוסו עיקר אם יטול ידיו קודם הית
 נראה כאלו נמל ידיו לכוסות ולכן צריך ליטול
 ידיו אחר כך. ובשם הרשב"ם כתבו מעם אחר מה
 שנתנים בערב פסח לקדש ואחר כך ליטול לירים.
 ולפי הפסק אשר אמרנו הפסק הוא משום שצריך
 בערב פסח לקדש ואחר כך ליטול לירים. והנה
 התבאר השם שלא הרחק כלל על מי שיטת רב
 אלמס אלא שקשה למה לא נפרש כמשמעו לנמרי
 כמו שמירשנו תהלת שחכה מורים שלא יקדש
 על יין כשנמל ידיו ורב נחשב היה מקדש על פת
 נמל לית תהלת ובאשר לא קדש אמת לא נמל ידיו
 תהלת. ואפשר שזה רוחו קושיות הרשב"ם היתה
 לרב ברונא לחשיב אנה אהמרא הוא שאמרת לא
 יקדש. אלא רב יצחק משמיה רבב מתיר הכל
 אמילו לתהלת ליטול ידים ואחר כך לקדש וסבל
 מקום עם כל זה ראוי לנהוג לקדש תהלת ואחר
 כך ליטול ידים כמו שמבירים בית חילל מוזנין
 את הכוס ואחר כך נוסלין לירים ותוא מנהג שראוי
 לשבת.

הכיר לתורת ולא למצה רהוא משונה בעצמו.
 והמור פירש המעם החיבר זה משום ראין ררך
 למבול קודם המעורה. ומשמע מדבריו רתחיבר הוא
 למבול הראשון בעצמו כלא למבול השני. ולא
 ידעתי להבין שאם ישאלו התינוקות על זה מה
 התשובה על זה. ולפי רבדי המור היה אפשר
 לעשות חיכרא במלתא אהריתי כמה שהוא. וכאשר
 שהמור פירש שררך בני תורין לעשות מבול קודם
 מעורה וישיבו לתינוקות דהוי זה ררך חירות. אלא
 רלמי זה קשיא הא רמקשה בנגרא אהרי מבולין
 רקאמדינן אין אנו הייבים למבל אפילו מעם אתה
 הלילת הזה ב' פעמים ומקשה חיובא לדרקי וכי
 ומתרח רכך יאמר בכל הלילות אין אנו מסבילין
 אפילו מעם אתה. והשתא מאי מקשה רלמא למבול
 הראשון ררך בני תורין הוא ומצוה במבול הראשון.
 ויש לתרץ רודאי לא קשיא ראמנתיהלן סאי שתמבול
 הראשון נם כן בחזרת ראין לו שאר ידקות וכיון
 שמבול ראשון בחזרת רהוא מרור יצא כבר במבול
 ראשון כמרור ומבול השני בחזרת אינו רק משום
 חיכרא התינוקות. ולפי זה היה נראה ליישב דמנחא
 שכתבו בהן שבכל הלילות אין אנו הייבים למבל
 מעם אתה הלילת הזה שתי פעמים כי תנוסה איירי
 בסתם ריש לו שאר ידקות למיבול הראשון והשתא
 חזי שני מסבילין תובת למבול הראשון קודם
 מעורה ררך חירות ומבול השני הוא למצוה מרור
 וחזי שמיר. ואפילו הכי מסת המור אין אנו הייבין
 למבל משום דלפעמים אין לו שאר ידקות ובמיבול
 הראשון לוקח נם כן מרור וחזי במבול הראשון יוצא
 ירי מצות מרור ודרך חירות למבל קודם המעורה
 והמיבול השני כרי לעשות חיכרא לתינוקות בלבד.
 ובמירוש הזה נראה מה רקאמר שם אמר ריש לקיש
 זאת אומרת מצות צריכות כוונה וכיון דלא בעינן
 חיובא מרור אכל לית כבורא מרי הארמא הוא
 ראכיל לית ולמא לא איכוון אמרור הלכך בעי
 למחרר למבול לשם מרור ראי פלקא דעתך מצות
 אין צריכין כוונה למי לי תרי מבולים והא מבל
 לית תרא זימנא. ודחת לעולם אין צריכין כוונה
 ותרי מבולי למי לי כי חיכי לדהוי חיכרא לתינוקות.
 והשתא מה פלקא דעתך רמקשה רלקשי לנמיה לחזי
 סני במבול שני רודאי חך מבול בחיוב מרור הוא
 ראכיל שהרי משמע רוקא במבול ראשון לא סני
 משום ראכיל קודם אכילת מצה והיישנין דלא אכל
 לשם מרור אבל על מרור שבתוך המעורה בודאי
 במצוה אכילת מרור הוא ראכיל לית ולמה לי מבול
 ראשון. אלא מבול ראשון צריך כדרך בני תורין
 שמשבילין קודם המעורה ודייק מלמא כני מבול
 ראשון שמע מינה רמעות צריכות כוונה. וכך ראיתי
 לקצת שמירשו התנהג מירשו כי מבול ראשון הוא

ו נ ו ס ל י ד י ם
 למבול ראשון. ומעם
 המבול הראשון מסיק בנמרא כרי שישאלו התינוקות.
 ולמי הנראה מירוש זה שישאלו התינוקות כשיראו
 המבול השני בתוך המעורה ואין ררך למבול ב'
 פעמים וכראמדינן שבכל הלילות אין אנו מסבילין
 ב' פעמים הלילת הזה ב' פעמים ואלו היו עושין
 אלו ב' מבולים בתוך המעורה הית נראה חכל מבול
 אחר אבל אחר קודם המעורה ואחר בתוך המעורה
 הם ב' מבולים בודאי והשתא ישאלו על מבול
 שני בתוך המעורה וישיב להם שצריכים מבול
 משום המרור. ומבול הראשון כדרכו בשאר ימות
 השנה ומה שאינו עושה רבב הכירא למצה שאין
 ררך לאכול מצה בכל השנה רהוא לחם עוני אבל
 חזרת ררך לאכול כל השנה ולכן צריך לעשות

בשביל שהוא רדך חירות וכל זה רכב שאינו נראה ואין לו ירים ודגלים ולא נוכח רכב זה כתלמוד מצוה זאת היא לא אשמעינן דרצריך חסבה כמבול ראשון לפיכך אין הפירוש כך וכך היה סוכר ריש לקיש רואי מבול ראשון ברי שיחיה ניכר הסבול השני לשם מצוה מרור שאף על גב שאכל המרור בתוך המעודה בעידן אכילת מרור כיון שרדך לאכול חזרת כל השנה לא יהיה ניכר שהוא לשם מצוה לכך צריך מבול ראשון ברי שיחיה נראה מבול חזרת לשם מצוה. ומדקדק דלמה צריך עור מבול שני אלא משום דמצוה צריכות כונה והא דלא רייק מסבול ראשון דלמה צריך מבול ראשון כלל אלא שיחיה ניכר הסבול השני לשם מצוה אם כן מצוה צריכות כונה ראיין זה ראייה לעולם כי לומר דאף על גב דמצוה אין צריכות כונה צריך שיחיה ניכר המצוה למדי לסיכך הסבול הראשון ברי שיחיה ניכר הסבול השני שהוא לשם מצוה אבל מסבול שני מדקדק דפירי ראם מצוה אין צריכות כונה אם כן מבול שני למח לי ראיין לומר שיחיה ניכר לשם מצוה רכיון ירצא כבר במבול ראשון אם כן אין הסבול השני מצוה שתאמר עליו שיחיה ניכר לשם מצוה אלא על כרחק מצוה צריכות כונה ולכך בעי מבול שני ולא מני במבול ראשון משום שלא יצא במבול ראשון וכך פירוש דהך שמועה. והשתא אתי שפיר הא דקאמר בגמרא כי דהו לעולם מיעוה אין צריכות כונה ותרי מבולי למח משום חבדא דתינוקות וכי תימא אם כן לאשמעינן שאר ירקות לא מבעיא קאמר וכו' והשתא מאי וכו' תימא דהא גם למקשה קשיא קושיא זאת למח צריך מבול ראשון בחזרת לאשמעינן שאר ירקות כיון דמבול ראשון לא הוי רק משום לעשות סבול רדך חירות למח לי לעשות רוקא בחזרת דהוא מרור אלא פירוש בכו שאמרתן רייש לקיש היה סוכר לכך בעי מבול ראשון בחזרת דעל ירי מבול ראשון ניכר רמבול שני דהיינו המרור שהוא אוכל הוא לשם מצוה ולא יאמרו שברכרו סבול בשאר ימות השנה ולכך יבעיא סבול ראשון והשתא ניכר מבול שני שהוא לשם מצוה. ומפני דהיישנין שמא עריין לא יעשה הסבול השני למצוה אף על גב דעקיד ליה חיברא לפיכך יותר טוב לעשות סבול ראשון כמרוי שאם לא כוון למדי במבול שני לשם מצוה סבולו ולכך במבול ראשון שפאחר שעל כל פנים חוצרכו לתקן מבול ראשון שיחיה ניכר מבול שני שהוא לשם מצוה יש לתקן מבול ראשון במרור שאם לא כוון במבול שני לשם מצוה ובין במבול ראשון יצא. אבל השתא דאמרין מצוה אין צריכות כונה אם כן למח צריך מבול ראשון במרור ויראות על גב שלא בוון במבול שני יצא דמצוה אין

צריכות כונה. ומתרי לא מבעיא קאמר לא מבעיא חיבא ראייה ליה שאר ירקות דצריך מבול שני דהא לא יצא במבול ראשון אלא אמילו עביר מבול ראשון כמרור הוה אמינא ראיין צריך מבול שני דהא כבר יצא במבול ראשון אשמעינן שני חיברא דתינוקות צריך לעשות מבול שני. ולפירוש זה גם כן יש לישב שפיר הנרמא שיש בספרים שבכל הלילות אין אנו הייבים כמו שנתבאר ראם יש לו שאר ירקות שני הסבולין הם מצוה. הראשון כרי שיחיה ניכר שהשני הוא לשם מצוה והשני מצוה עצמה. אבל אם אין לו שאר ירקות והסבול ראשון במרור או אין הראשון רק משום חיברא.

ונוסל יריי ללמבול ראשון דאמר רבי אליעזר לו שסבולו כמקשה צריך נטילה אף על גב דקיימא לן הנוסל יריו לפירות הרי זה מנול חרוה כיון דמבולו במשקין וכל הנוסל את התרומה מטמא משקין לחיות תחלה וקיימא לן ירים שניות ומפולת את התרומה לפיכך צריך נטילה. ומח שהקשו בתוספות על פירוש זה מרור רמירך למח ליה נטילה ירים הא לא נעץ אמילו נעץ מאי הוי וכי נרע מאוכל מחמת מאכיל ובעי נטילה הכי נמי בעי נטילה אף על גב דלא נעץ. ועוד וכי לא ירע מחקשה שיתרי לו דהיישנין שמא ינע כדהיישנין באוכל מחמת מאכיל. ומשום כך פירוש התוספות רכל שסבולו במשקין בעי נטילה כרי שלא יטמא המשקין ויפסול גופו. ולפיכך היה סוכר המקשה דלחק מלתא לא היישנין שמא ינע ולפי זה אין צריך חך נטילה עבשיו ראיין אנו נזהרין משקשה מטמאים וזהו דעת הרמב"ם ובעל העיטור. אבל חקושיא יש לתרץ על פירוש רש"י דוראי נרע מאוכל מחמת מאכיל ראובל מחמת מאכיל היישנין שמא ינע משום ראיין רדך לאכול מחמת מאכיל והיישנין שמא ינע. אבל באן אין רדך לחקשע המרור במשקין ולמח ינע שלא לצורך ויילכך יריו כתנב. והח דהיישנין שמא ינע שצריך לעשות במרור ע"כ. ופירוש הרמב"ם י"ל רבעי כוית למבול ראשון. אבל במרור אור"ח פסק דלא בעי כוית למח הוי מבול ראשון אלא משום חיבר דתינוקות ולהא מלתא לא בעי כוית דוראי במלתא רכתיב אבילה כמו מרור צריך כוית אבל מלתא דלא הוי רק משום חיברא למח צריך כוית. ויראה שהסוגיא כדברי הרמב"ם רבעי כוית מדריין ריש לקיש דמצוה צריכות כונה ראיין אין צריכות כונה למח ליה מבול שני והא מבול ליה הרא זימנא ומאי מוכיח נימא דמבול ראשון לא היה שם כוית ולכך צריך מבול שני לעצאת ירי מרור. ואין לומר דמצוה שימבול כוית במבול ראשון יהיה יוצא בו משום מרור. רח אוניו קשיא דמצוה מצוה יותר לחקשים

למרוו ברכתיב על מצות ומרוים יאכלומו. וכתריא
 מוכה דעיקר אכילת מרור עם המצה כראמירין
 גבי מכול ראשון ולא בעירן מצוה אכיל לית כבורא
 מדי הארמיה הוא דאכיל ליה. ופירש רשכ"ם ו"ל
 לכך מרור מכול ראשון שלא בעירן מצוה משום
 רמזות חיו עם המצה ואם כן נאמר לעולם מצות
 אין צריכות כוונה וכוון רמתחלה אבל פחות מבזית
 שלא בעירן מרור לא יצא וצריך מכול שני בעירן
 מרור ויאכל כרי כזית אלא כוראי בעי בטכול
 ראשון כזית. והשאה חיו שמיר. ואף על גב דלא
 חיו מכול ראשון רק משום היכר תינוקות בין
 הדיכר תינוקות מה שאוכלין שתי ממשים ידקות
 ואין אכילה פחות מבזית ולכן צריך כמכול ראשון
 גם כן כזית וכן הלכתא וכך ראוי לנהוג. ואין
 צריך לכרך ברכה אחרונה אחר מכול ראשון לפי
 דברי הרא"ש דהא מכול ראשון כיון רבא להמשיך
 את המאכל נחשב כמו רבדים הכאים מחמת סעודה
 ואין צריך ברכה אחרונה ומכל מקום וראי כורא פרי
 הארמיה צריך אף על גב שהרבר הכא מחמת
 הסעודה אין צריך ברכה לפניו שאני התם ברכת
 הלחם מוטר רהוי כמו עיסר ועמו טפילה מברך על
 העיקר ומוטר אור הספילה. אבל הירקות שאכל
 מהם וערין לא כן על הלחם כוראי צריך לכרך
 עליהם החלה אבל בסוף ברכת המזון מוטר אותם
 כמו רבדים הכאים לשם סעודה. ומצאתי ברכי
 המור שמירש ולפירוש ר"י החשיב המרור ברכים
 הכאים בתוך הסעודה ברכת המוציא מוטר אותם
 ואין המרור שאכל כמכול השני צריך לחיות נפטר
 על ירי כורא פרי הארמיה ירקות שאכל כמכול
 ראשון ולירייה חייב לכרך ברכה אחרונה אחר
 מכול ראשון. ודברי יתמה הן הא הרא"ש חשיב
 ירקות הראשונות שכאים קורם סעודה ברכים
 הכאים מחמת סעודה משום שחם כאים להמשיך
 תאות המאכל ואין צריך ברכה אחרונה אחר מכול
 ראשון. ומשום לפי רברו רמכול ראשון רבין
 שהוא בא להמשיך המאכל שאין צריך ברכה
 אחרונה וכך הוא לפי רברי הרא"ש ו"ל. אבל לפי
 רברי הרמב"ן ו"ל שסובר שרכים הכאים קורם
 הסעודה צריכה ברכה לפנייהם ולא נחשב
 כמו רבדים הכאים בתוך הסעודה נראה ורואי
 צריך ברכה אחרונה. ולפירוש רשכ"ם פירש לכך
 המרור אין מברך עליו כורא פרי הארמיה משום
 הירקות שלפני הסעודה שכרך כורא פרי הארמיה
 מוטר אותם אין צריך לכרך ברכה אחרונה אחר
 שאוכל הירקות כמכול ראשון כרי לפמור המרור
 סן כורא פרי הארמיה שאם יכרך כורא נמשות
 אחר מכול ראשון יחיה צריך לחזור ולכרך כורא
 פרי הארמיה על המרור. ואחר שאכל המרור יכרך

ברכה אחרונה לממור הירקות שאוכל קורם הסעודה
 מברכה אחרונה לרכי הרמב"ן ו"ל שמירש
 שרכים הכאים קורם סעודה צריכים ברכה לפנייהם
 ולאחרייהם. וחמיס סדר כסדר של מסה שלכך בא
 מכול ראשון כרי לפמור את המרור מבורא פרי
 הארמיה. ואף על גב דכמורא אמרין רמכול ראשון
 חיו משום היכרא רתינוקות חבי פירושו רלכך חקני
 המכול בירקות ולא כברי עץ אל שאר דכר כרי
 לפמור המרור ולא יוסף בכריה שלא לצורך. ומיהא
 עיסר חקנה לא משום הא חיו ראם כן מה ככך
 יכרך כורא פרי הארמיה על אכילת מרור דהא נמי
 מברך המוציא על המצה וצריך שני תכשילין וכך
 לחנינה ופסת. ואם תאמר שאני שגא מצוה ואת
 כשכיל שאי אפשר ליימח מעני עושין וכך לה
 וכמה מצות שאין יכולים לעשות ואין עושין וכך
 להם. והמעם הוא כי יש כאן ג' מצות מסה מצה
 ומרור ואלו ג' מצות שייכים זו אל זו רכתיב על
 מצות ומרוים יאכלומו ואנו מקיימים מצות מצה
 יש לנו לעשות וכך לשאר מצות שהם שייכים לה
 ולענין זה שהמצות הם מתיחסים ביחד ויש לעשות
 אותם ביחד הרבר הזה שהוא זכר כעלמא סני.
 כך יראה.

ו י כ צ ע ה ס צ ה האמצעית לשתיים הציה
 תחת המפה לאימקונו והצי השני בין שחיי השלימות
 כרי שיאמר הנרה על פרוסה כמו שדרשו ו"ל להם
 עוני שעונין עליו רבדים ודרשו גם כן להם עוני
 מה רכבו של עני כפרוסה אף כאן כפרוסה.

פרק ה

ה א ל ה ס א וכו' חבי גרסינן ולא בהא
 להמא רהא קרא חתיב למען יראו את הלחם אשר
 האכלתי אתכם וגו'. מאמר זה סדרו חכמים ו"ל
 שיאמר כרי לפרסם ענין הלחם הזה ושחוא להם
 עוני שאכלו אבותינו כמצרים שפמני ששכעו לסדר
 הנדה על הלחם כמו שדרשו להם עוני שעונין
 עליו רבדים לפיכך מתחיל בלהם וקורא קראווי
 על הלחם כרי שחיהי נראה שכל מה שיאמר אחר
 כך הוא על הלחם שהתחיל בו. ואם היה מתחיל
 מה נשתנה לא נראה שחוא אומר רבדים אלו על
 הלחם. וכשיאמר את להמא וקורא את קראווי אל
 הלחם ואחר כך מתחיל מה נשתנה אז נראה שחוא
 עונה על הלחם הרבדים האלו. ולפי שאין זה רק
 רברי כעל הכית שקורא את הכל אל הלחם כרי
 לספר עליו הנדה הוא כלשון שדרך לרכב אל בני
 ביתו כלשון ארמי.

ה א ל ה ס א וכו'. יש לשאול למח נקרא
 המצה להם עוני והרי אפשר שהיא נאה במצה
 שלמה ועל שם מה נקראת המצה להם עוני. וראיתי

לקצת אשר רצו למרש רכרי הנדה הזאת ולכך נקרא עוני מפני שהיא נמוכה ואינה נבוח שהחמץ כאשר נתחמץ הוא נעשה נבוח ומצת היא נמוכה כמו הגנין הזה לכך הוא נלחם עוני. הטעם השני פת המצת היא קשה להתעכל כאצטומכא ולכך היא שאכל עני כרי שלא יתעכל המזון כמעיו. והיו שאומרים הא למחא עניא ראכלו אבתנא כארנא רמצרים מירוש כי במצרים היו מצרים מאכילים את ישראל מצת כרי שיתאחר כאצטומכא שלהם ולא יתעכל שדרך להאכיל המצת לעכרים העושין את העבודה. ע"כ רבריהם. והם רבדים שיכחיש הכתוב והאמת. כי לא נמצא בשום מקום לא בכתוב ולא במשנה ולא בתלמוד שהמצרים היו מאכילים את ישראל מצת. ואורכה בספרי אמרו בפרשת בהעלותך וזכרו את חרנה אשר נאכל במצרים הנם ונ"י יש בענין שהמצרים היו נותנים להם רנים תנם. והלא כתיב לכו עכרו ותכן לא נתנן לכם אם תבן לא היו נותנים להם הנם רנים היו נותנים להם הנם אלא הנם מן המצות. ועור שהכתוב אומר לא תאכל עליו המזן שבעת ימים תאכל עליו מצות להם עוני כי בחפזו יצאת ממצרים ואם להם עוני נקרא על שם שמאכילין אותו העני למה אמרה התורה תאכל עליו מצות להם עוני שמאכילין אותו לעניים כי בחפזו יצאת ולמה קרא אותו בשם עוני ראיו ענין המצת והטעם עשירות עשירה עוני מירוש הרב כי המצת נקרא להם עוני הפך מצת עשירה שכאשר יש בה שמן ורובש נקראת עשירה כי הרבך הוה מעשיר הלהם וזה כי העני שאין לו אלא עצמו ואין לו סמון רק עצמו ונופו והמצת גם כן כאשר אין בה רק עצם העיסה שעצמות העיסה הוא המים והקמה וזהו עצמות עיסה וכוה חיו להם עוני. ואם יש בו שאור או המץ טעם השאור והחמץ הוא נוסף על עצם העיסה וזה הוא יותר עשיר מן מצת עשירה כי מצת עשירה בשכיל שיש בה משקה זה עשירות שלה. ואמנם עיסה שיש בה שאור או המץ יצאה יותר מענין ממה שיש בנוף העיסה המץ ולכך המצת היא להם עוני. ואולי יקשה לך מה ענין העניות אל החירות והלא שני המכים הם החירות והעניות. הלא רבך זה אין קשיא כי העניות בעצמו חוראה על הנאולה שאין ענין הנאולה רק שיוצא ואין לו שום צירוף אל זולתו לא כמו חבר שאינו עומר בעצמו ויש לו צירוף אל זולתו הוא תארו. לכך הרבך שיש בו עשירות אינו עומר בעצמו רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בזה נאולה אבל הרבך שיש בו עניות ואין לו קנין רק עומר בעצמו שייך בו נאולה כי אילו היה המצת שהיא להם עוני מורה על בני ארם שהם בני חורין חיה לך לשאלו והלא

אין העניות סימן חירות כלל. אבל להם עוני הוה הוא כא על עצם החיצוא לחירות ועצם החיצוא לחירות אינו כי אם כהסתכל ענין החיצוא שלא יהיה נמצא הצטרפות כלל וכאשר אין כאן הצטרפות או נמצאת נאולה. ולפיכך צוה לאכול להם עוני שהוא המצת כליל החיצוא כעבור שאין במצת רק עצם הלהם ולא יצטרף בו רבך מן שאור והוא כמו עני כרי שלא יהיה נמצא כלל שום צירוף בליה שבו הנאולה ואו יקנו הנאולה שהוא סלוק הצירוף. אבל מצת עשירה אינו יוצא בה כעבור כי יש לזאת המצת צירוף והוא המשקה שנתן כה ואין כאן נאולה. ומהו תבין מה שהיה נאולתם בחרש הראשון רוקא וזה כי אין נאולה רק כאשר נברל מולתו והוא עומר בעצמו ומהו תבין הנאולה. והחרש הראשון שאין בו התחברות שני רק שהוא ראשון כי החרש השני כעבור שהוא שני יש כאן חכור זמן ואין זה ראוי אל הנאולה שיהיו עומדים כעצמם. כלל הרבך כל ענין הנאולה הסתלקות מולתו לעבור בעצמו ולא יהיה לו צירוף ותבור אל זולתו. ורבך זה ראוי שיהיה בחרש ראשון כי הרבך שנתתו מתיחס אל הזמן שנעשה בו אותה חיה ולפיכך הזמן שהוא ראשון ואין בו חכור וצירוף זמן מיוחד לנאולה שהנאולה היא שנברל מולתו ואין לו שום צירוף אל זולתו. ומהו תבין כי הכתוב הוא כפשוטו שבעת ימים תאכל עליו מצות להם עוני כי בחפזו יצאת ממצרים. מירוש שתאכל להם עוני שהוא הלהם העומר בעצמו ואין לו הצטרפות אל זולתו ולמה תאכל זה הלהם כי בחפזו יצאת ממצרים. וענין החפזון הוא מהירות ואין בו עובד והמשך זמן כי כשם שיצאו בחרש ראשון מפני שראוי הרש הראשון אל הנאולה רוקא מטעם אשר התבאר כי אין נאולה רק כאשר אין כאן צירוף וזהו חרש ראשון שהוא ראשון ולא היה כאן חכור וצירוף וחרשים וכך ראוי שלא יהיה הנאולה כעבור זמן רק בזמן הראשון מבלי המשכה ועקוב ואין בו צירוף כלל. שכל ראשון הוא מתיחס אל הנאולה לא חכור זמן שזה אין שייך לנאולה שצריך אל הנאולה הסתלקות הצירוף והחכור. ולפיכך הרבך הזה ברור כאשר תבין רכרי הכמה. ועור תדע איך המצת שהיא להם עוני שייך אל הנאולה. וזה כי העני שאין לו רבך וזה ענין פשיטות כאשר הוא עומר בעצמו ורבך זה עם שהוא מסרון נחשך בעולם הזה שהוא עולם ההרכבה ומעלתו בהרכבה מכל מקום הפשיטות מעלה הוא מצר עולם הפשוט ואין בו הרכבה וכיליה הוה חיו צריכים אל הנאולה ולא היה הנאולה מצר העולם הזה שהוא עולם המורכב רק מצר העולם העליון הפשוט. ולפיכך צוה לאכול מצת להם עוני שהוא

לחם הפשוט שהרי אין בו דבר רק עצם פשוט
 כי לשון מצה בא על דבר שהוא פשוט כמו שנקרא
 חצור שהוא פשוט ולא מליח ולא קמיה ולא עמוץ
 ותוא עור פשוט כשם מצה. ומפני שבליח הוז'
 חיו ננאלים במדינה העליונה למעלה מן עולם
 המרכב צוח שיחיה אבילתן מצה שהיא משוטת.
 מיוון זה הן גרול משמש בכל ימי השנה בכגרי
 זהב וזבוב הכפרים בכגרי לבן לפני ולפנים. והיו
 בשביל שהוא קונה מדינה עליונה שהרי היה נכנס
 לפני ולפנים יש לו סלק מסדרת עולם הזה
 שמדינתו אינו פשוט ולכן יש לו לשמש בכל
 השנה בכגרי זהב בחור אבל בשנכנס לפני ולפנים
 יש לו לשמש בכגרי לבן לפי מעלה המדינה שנכנס
 לשם כי כגרי לבן הם פשוטים ולכן צוח כלי
 זה לאכול מצה שהיא לחם עוני פשוט מכל כי
 כלי זה ננאלו במדינה עליונה וכל מדינה עליונה
 כלי בה פשימות. וזהו פירוש הכתוב שכעת ימים
 תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת
 ממצרים כי מה שהיו יוצאים בחפזון כלי המשך
 זמן מורה שיצאו במדינה ובמעלה עליונה ומעלה
 שבא משם נעשה כלי זמן לא כמו רכבים המכעיים
 שכל מעולתם בחמשך זמן אבל כאן היה נאוילתם
 שלא כשבע ולכן היה בחפזון כלי זמן ולכן ראוי
 שיאילו לחם עוני הוא לחם הפשוט מכלי הרכבה.
 ודבר זה נכתב למעלה בארבות עליו שם. גם
 עיון לקמן אצל מצה זו ומצא עור רכבים כרויים
 כענין זה. וראיה ברורה לזה שלחם העוני מצד
 עצמו הוא החירות הגאולה כמו שנתבאר למעלה
 שהרי קודם הגאולה כמות כמצרים אכלו כליה
 חזו מצות ברכתוב על מצות ומרודים יאכלוהו
 שמוח תלמוד ותדע כי הלחם מצד עצמו הוא ראוי
 לחיות כמו שאמרנו. ורצה הקב"ה באותו הליכה
 שיחיו עונין דברים לחיות נמשכין אחר החירות
 שעל ידו יובו לגאולה כי שלש דברים נאמרו
 בהמכתח אברהם כי נר יחיה זרעך ועבדו וענו
 אותם ארבע מאות שנה וגם את הני אשר יעבדו
 דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול הרי שלש
 דברים. האחד שיחיו משעבדו ין ישראל. השני
 הקב"ה הבטיח אותם לרין את מצרים. השלישי
 לחיות ישראל יוצאים ממצרים. לכך עשו זכר
 כמורו על השעבוד וימרו את חייהם ובגדר וגם
 את הני אשר יעבדו דן אנכי והוה מכות כבורות
 שהוא נמר מכות מצרים ורמוזה המכה במלת דן
 אנכי הר"ל"ה מן דן רמו דם ראשית המכות הנ"ל
 מן דן הוא נגע חייא שקולו כנגד כל המכות. ולזה
 עשו זכר כליה הוא פסח שאלכו כי שחיטת הפסח
 ואכילתו עצמו היה קבוי מצרים ויפסח אותו
 כתי ישראל. ומרש דרב פרשת בא ושחט אותו

כל קהל ערת ישראל אתם שוחטים את הפסחים
 ואני שוחט את חכבורות ברלעיל. והחוצאה רכתוב
 ואחרי כן יצאו ברכוש גדול חרמו עליו המצח שהיו
 אוכלין כליה שהמצח היא זכר לחירות. ולפיכך
 צוח לעשות אלו ז' דברים כליה הוה כי אלו ז'
 דברים תלויים זה כוח כי מצד שהיו משועבדים
 כמצרים והיו עבדות גדול ראוי שהיו ננאלים ומי
 ששעבר אותם ראוי לענוש והוה פסח מצה ומרוד
 שנאכלים כאחד. אמנם לקמן אצל פסח מצה ומרוד
 יתבאר זה עוד בענין אחר. אמנם על כל פנים
 כליה היצאה אכלו מצה מסני שעל ידה לפני
 החירות. והמס"כ תירץ כי גלוי ורוד הוא אכני
 המקום שהיו יוצאים בחפזון ולא יתחמך העיסה
 לכך צוח קודם שיצאו על מצות מצה. אבל עיקר
 הפירוש כי מצות מצה היא כעצמה זכר לחירות.
 ולפיכך אכלו מצה כליה קודם שיצאו והקב"ה
 חוציאם בחפזון שלא יכלו לתחממח מן המעם
 אשר נתבאר והיא חכמה נפלאה. ועוד יתבאר כך
 דבר זה במאמר מצה זו וכן ראוי להיות עושה
 כל ענין המצח בדרך הענין.

ו א מ ר ו י ל ח
 עוני שעונין עליו דברים חרבה. דבר אחר לחם
 עוני מה דברו של עני כפרוסה אף כאן כפרוסה.
 פירוש אף על נב שפסח הכתוב שתקרא מצה לחם
 עוני שהיא משוללת מכל שאור ואין לה דבר רק
 עומדת בעצמה הוקשה לחם למח צריך למיכתב
 לחם עוני פשימא ירעני שכל מצה שאין בה שאור
 שהיא עניה ולמה הוצרך למיכתב לחם עוני אלא
 לכך כתיב לחם עוני לומר שעונין עליו דברים
 חרבה. פירוש שהמצה מתפרסת על ידה יציאת
 מצרים. ואל תקשה הרי גם על הפסח והמרוד
 עונין עליו דברים שהרי אמר פסח שאנו אוכלין
 מרוד זה וכו'. אין זה קשה כי יציאת מצרים
 וכל החנה יספר על הלחם לפי שחלהם מגיד לך
 יציאת מצרים לא הפסח שאינו יציאה רק שפסח
 הקב"ה על כתי בני ישראל והמרוד וימרו את
 חייהם בעבודה קשה. אבל המצח היא היצאה
 ברכתוב שכעת ימים תאכל מצות כי בחפזון יצאת
 ממצרים וכו'. ונמצא כי המצח היא עיקר כי הכל
 תלוי ביציאה שהרי מה שפסח על כתי בני ישראל
 נמשך אל היציאה. וכן וימרו את חייהם אין זה
 עיקר אבל העיקר היא היצאה שפסחה נמשך הכל
 לכך ראוי לספר הנדר על המצח לכך תקרא המצח
 לחם עוני שעונין עליו דברים. ומפני שלמי מרש
 הוה קשה הדיו למיכתב לחם עניה מה לחם עוני
 לכך דרשו גם כן מה דברו של עני וכו'. ובמדרש
 הוה נמי לא כתי דאם כן לכתוב לחם עני מה
 עוני אלא תרוויחו שמענין מינית. ומעם דבר זה

לחיות נוחה כמו העני מה דרכו של עני בפרוסה
 שמצות התורה לעשות ללחם חוז שהוא לחם עני
 דברים השייכים לגנים הדיינו שיהיה כפרוסה כמו
 הלחם חוז שצותה התורה לאכול לחם עני
 לפי שהוא ראוי לחיות וכך יהיה נמשך אחריו
 כל ענין העני. שכבר התבאר שהנאולה היא מצד
 העניות כמו שנתבאר למעלה באריכות למיכך גם
 כן ערית מה דרכו של עני הוא מסיי ואשתו אומה
 כל זה נמשך לענין אחר. ועוד אמרו לחם עני
 פרט לאשיש ונלוסקא וכו' שאין זה לחם עני
 שראוי ללחם חוז רכרים אשר הם מופשמים מן
 תעורה. והרמב"ן בפרשת דאה אנכי מידש כי המצה
 היא זכר לשני רכרים. האחד שחיו במצרים בלחם
 צד ובמים לחץ. והשני שיצאו ישראל ממצרים
 בחפזון. וכן אמרו הא לחמא עניא רי אכלו
 אבהתנא בארעא רמצרים כלומר שאכלו שם לחם
 צד ומים לחץ ופירושו נוסח לפירוש אשר נזכר
 למעלה. ורע שאין הרברים כלל כי אין המצה רק
 זכר לחיות ואין בה רק חירות. ומה שאמרו בחגדה
 די אכלו אבהתנא בארעא רמצרים הוא מאמר
 צד ומים לחץ ופירושו נוסח לפירוש אשר נזכר
 ואין דבר ידוע יותר לחסון רק שחיו ישראל במצרים
 ולכך אמר רי אכלו אבהתנא בארעא רמצרים אף
 על נב שחיה ראוי לומר רי אכלו אבהתנא בצאתם
 ממצרים אלא שמינו מדרק כדבריו עם בני כיהו.
 אותו לכך אמר בסתם שאכלו אותו במצרים כלומר
 כשחיו אבותינו עריין בארץ חיו אוכלין לחם עוני
 חוז. וכן הוא האמת רבשאלו הלחם חוז עריין חיו
 בארץ שחיה חיו יוצאים חוץ לארץ מצרים מיר
 ער שאלה סעודה ראשונה חוץ לארץ מצרים לנברי
 שחרי אותו חיים לא באו למדבר ער ויסעו מסכות
 ויהיו באתם בקצה המדבר וקורם זה הכל נחשב
 בשם מצרים לכך זכר המסום היותר מפורסם ויותר
 ידוע אל החסון. אבל אין ענין המצה אלא זכר
 לחיות. ועוד יתבאר במקומו.

אין עושין עכשיו מפני שאי אפשר לנו לעשות
 לכך יהיה נחשב להקב"ה באלו עשינו. ומפני שיש
 שתי סבות המעכבות שאף אם נחיה בארץ ישראל
 אם יש עלינו שיעבור מלכות אי אפשר לנו לכנות
 בית המקדש ולעשות חספה לכן אמר שיש עוד
 עכוב שני השתא עברי לשנה הכאה בני חורין
 וכאשר יתפלל מעלינו שני העכבין עכוב שאין
 אנו בארץ ישראל ועכוב בנין בית תבחינה ואנו
 נעשה חספה כהלכתו. ואמר השתא עברי הוא לשון
 ארמי לשנה הכאה הוא לשון הקודש שלא אמר
 שתא דאתית. והמעם כי רצח לומר לשנה הכאה
 יהרש לנו נאולה כאשר יהיה שנה אחרת. ומפני
 שבלשון הקודש נקראת שנה מלשון שינוי כלומר
 שהשנה נשנית פעם שנית לכך אמר כי לשנה
 הכאה שינוי השנה ינרום גם כן שינוי זה שנתי
 בארעא רישאל והלוק יש בין שנה ושתי כי שנת
 מלשון שינוי וכל השנה נקראת על שהזור חוסן
 ולפיכך כאשר היה אומר על שנה העומדת אומר
 השתא עברי. וכאשר יאמר שיהרש השנה שינוי
 שינאל אותנו יאמר לשנה הכאה מלשון שני
 שהזור השנה פעם שנית אלא יהיה שינוי גם כן
 של נאולה. ואמר שכך הלשון השנה הכאה נקרא
 בלשון שנה מלשון שינוי שיהיה חוזר השנה ושנה
 העומדת נקרא שתא. ואמר לפרש השתא מלשון
 התלמד השתא אתנא מלשון עכשיו חוץ לומר
 השנה עברי שאולי נזכר ובשנה חזאת נחיה בני
 חורין. ולפיכך השתא אין פירושו בשנה חזאת.
 ויש מפרש שלכך אמר בלשון הקודש שלא יבינו
 הפרסיים שהם רוצים לברוח ולפיכך אמרו זה בלשון
 הקודש בארעא רישאל בלשון תרגום ודברים אלו
 לשנה הכאה בארץ ישראל למח לשנה הכאה בלשון
 הקודש בארעא רישאל בלשון תרגום ודברים אלו
 אין בהם מעם כלל.

פרק ו

ו ע ו ק ר י ן ח ש ל ח ן כ ר י ש י ת מ ח
 חתינוג למח עוקרין השלחן והלא היה ראוי לאכול
 אחר שכבר חיינו מסובים וישב לו כי יש לנו
 לספר כיציאת מצרים קורם האכילה. ועכשיו אין
 נחתינן עקירת השלחן ובמקום זה עוקרין הקערה עם
 חמצות.

ו מ ו ז נ י ן כ ו ס ש נ י ו מ ת ח ל מ ח
 נשתנה ומספר כל השינוים אשר אנו עושים כליל
 זה ויש מקשים דלא מצאנו תשובה למאמר מה
 נשתנה ובשכיל כך פירשו רבדים רחוקים מן האמת.
 וכל זה אינו עשוי קל מרצה התשובה הוא כסוף
 המאמר שמישבו על מסח מוצא ומורוד כאשר מניע
 לשם אבל עברים חיינו הוא התחלת המסור. וכן

כל רצריך ייתי וכו'. נקם חרי
 לישיני האחר לאותן שהם רעבים יבאו ויאכלו לחם
 עוני וחו כל רמפני ייתי וכו'. ואם אינו רעב אך
 הוא צריך לצאת ירי חוכות בספר ואין לו כל רצריך
 לו ייתי ויפסה פירוש יעשה סדר הלכות מסה.
 מפני שזכר סדר הלכות מסה אומר שיהיה מרוצח
 ומפולב אל הקב"ה מה שאמרו לנו לעשות ואם
 היה אפשר שנוכל לעשות חספה נעשה גם כן
 ועכשיו שלא נוכל לעשות יהיה מרוצח ומפולב אל
 הקב"ה כאשר עשינו. וחו על רך שאמרו חכמים
 וי' חשב לעשות מצוה ונאדם הקב"ה מחשב לו
 כאלו עשהו. ולשנה הכאה נקראו שנתיה
 בארץ ישראל נעשה מסח כהלכתו כי מה שאנחנו

צריכות כוונה מכל מקום צריך שיחיה ניכר שהמטרה
 בא לשם מצוה למיכך מכול ראשון מצוה ומכול
 שני למטרה מצוה בודאי. אבל כאשר היה מכול
 ראשון במטרה כבר יצא במכול ראשון. ולא נכל
 לומר כי המכול השני הוא ברי שיחיה ניכר שחוא
 לשם מצוה והוא המצוה כבר נעשה ואם כן לא היה
 רק לחיכך לתינוקות שיראה הריבא מכולין וישאלו
 וזה בודאי לא הוי מצוה כלל. וכבר הוכחנו למעלה
 מרקאמר בנמרא וכי הימא לאשמועינן שאר ירקות
 וכו' דצריך לומר שכך פירושו כשלאם כי אמרינן
 רמעות צריכות כוונה לכך בעי מכול ראשון ולא
 סני במכול שני בלבד כרי שיחיה ניכר רמכול שני
 לשם מצוה כמו שנתבאר למעלה ולכך כאשר מכול
 ראשון בשאר ירקות שני מכולים של מצוה. מכול
 ראשון כרי שיחיה מוכח שמכול שני לשם מצוה
 ומכול שני עיקר מצוה. ולפי פירוש זה הנוסחא
 שלנו שפיר ואין מצוה בת. אמנם כרי שיחיה
 נירמא אחת בין שיש לו שאר ירקות ובין שאין לו
 שאר ירקות ראוי לומר אין אנו ממבלין וזהו דעת
 חמור.

ב ב ר א מ ר נ ו ל מ ע ל ה ח מ ס ע ל מ ח
 מחילה מה שנתנה הלילה וכו' ולא מתחיל ביציאת
 מצרים לומר עברים היינו לפרעה במצרים בלא
 שאילת מה שנתנה. כי חיריעה היא נקמת מן
 המורגש אל המושכל המצוות הם כמו מולם לעלות
 בחן אל חיריעה חשלימה ולכך יש לו להתחיל
 מן המורגש מה שנתנה וכן עברים היינו לפרעה
 במצרים ויוציאו וכו'.

ת נ נ ב ע ר ב י פ ס ח י מ פ ת ח י ל ב נ נ ו ת
 ומסיים בשבחה ורורש כל פרשה בלה מארבי אבר
 אבי. ומאמר בנמרא מאי בננות רב אמר
 מתחלה עוברי עבודה זרה. ושמואל אמר עברים
 חיינו וכו'. ופירש כי אין ראוי להתחיל בשבחה
 מיד מכלי שויספר תחלה חננות שאו היה ממשע
 שחיתת חוצא ומקרה שכן קרה שנעשה טובה
 זאת לשראף שלא כוון הפועל אל הפעולה. וזה
 כי יש שני פועלים. האחד הוא פועל במקרה.
 והשני הוא פועל בעצם. הפועל במקרה משל זה
 חבית שהוא נשרף ובא מטר ובהא את השריפה
 המטר פועל חביו והוא פועל במקרה שלא היה
 מכיון לכבות ואין המטר נמשך אחר השריפה כלל.
 השני פועל בעצם ובכוונה כוון מי שרואה ביתו
 נשרף ומכבה אותו וזהו פועל בעצם כיון שהיה
 בונתו הראשונה שחוא חביו מפני השריפה.
 למיכך אילו היה מספר הטובה לישראל מכלי חננות
 היה אפשר לחשוב כי במקרה בא הנאולה למיכך
 יתחיל קודם חננות ויאמר בשביל חננות שחיה
 לישראל הקרוש ברוך הוא עשה עמכם מה שעשה

על שאנו מסובין משיב בכל רור ורור חייב ארם
 לראות את עצמו כאלו הוא יצא מצרים וכו'.
 ומסני שיראה עצמו כאלו יצא מצרים יש לעשות
 הסבה שנתראה כהלך בין חורין ועל הכל הוא משיב
 כראוי. אמנם שכל דברים אלו אין צורך ואין קשיא
 כי מאמר מה שנתנה הוא מאמר תלמיר חכם
 באריתא בפרק ערבי פסחים חכם בנו שואלו ואם
 לאו אתה שואלחו וכו' ואמילו שני תלמירי חכמים
 שואלים זה לזה מה שנתנה וכו' נמצא כי מה
 שנתנה שאלה תלמיר חכם. וכך פירוש מה שנתנה
 הלילה וכו' ובוראי ענין אכילה מצה מורה על
 חירות שהוא תלמיר חכם ויורה הוא על וכן חמור
 שחוא מורה על השעבוד והחמשה על החירות. וכן
 כל הדברים הנזכרים במאמר מה שנתנה אלא
 ששואל מה ענין זה לנו כי מה קרה לנו שעשוין
 חירות והשעבוד ובאיותו מקום היה זה ומחרץ
 עברים היינו לפרעה במצרים וכו'. והשאלה החשובה
 בסדר וכן הוא עיקר. ולא זכר ד' כוסות כי לא זכר
 דבר שהוא תקנת חכמים כמו ר' כוסות שהוא תקנת
 חכמים לגמרי אבל מצה ומרור אינו תקנת חכמים
 אף על גב דמזכיר כלנו מסובים שהוא גם כן
 מדרבנן כיון שהסבה היא למצה שחיה מראורייתא
 שהרי מצה צריכה הסבה שפיר שואל על זה. וכן
 ב' מכולין אף על גב דמכול ראשון מדרבנן וגם
 החירות במכול השני מדרבנן שואל עליו דפירושו
 הלילה חוה שני מכולין ומכול אחר כי מרור
 שחוא מן התורה אף על גב דחירות גופא מדרבנן
 הוא כיון שהרופת הוא למרור שהוא מן התורה
 שפיר שואל עליו מה שנתנה אבל ד' כוסות שהוא
 מדרבנן לגמרי ואין בו דבר מן התורה אינו שואל.
 ועוד רמב ושאל לילה צריך ארם לשחות ואין זה
 שינוי מה ששוחת ארבע כוסות. ובכל הנוסחות
 שלטו נמצא שבכל הלילות אין אנו חייבין למבל
 אפילו פעם אחת הלילה חוה שתי פעמים. והרשב"ם
 חמור חביתו שאין לגרום אין אנו חייבים למבל
 אלא אין אנו ממבלין וכו' מהא פרקי רב ספרא
 אטו חיובא לדרדמא ומתרגל אלא חבי קאמר שבכל
 הלילות אין אנו ממבלין אלא פעם אחת הלילה
 חוה שתי פעמים ועל פי זה חניה נוסחות שלטו.
 ויש ליישב נירמא וזאת רוראי כאשר מכול ראשון
 הוא במטרה כרתגן כמתני' בהריא אחא פריך אטו
 חיובא לדרדמא דחא במטרה שלמני הסעורה יצא
 ואין מכול שני בא אלא בשביל חיכר תינוקות כיון
 שכבר יצא נירמא מרור. אבל כיון דמסיק בנמרא
 דמצוה לחזור אחר שאר ירקות למכול ראשון ונמצא
 שיש לו שאר ירקות שפיר רכל מכול מצוה הוא
 דמכול ראשון הוא כמו שאמרנו למעלה כרי שיחיה
 ניכר שהמכול השני מצוה. שאע"פ רמ"ל מצוה אין

והפעולה חיה נמשך אחר הגנות וזה פועל בעצם שחיה כמבין על המעשה שעשה והוא כשבייל הגנות שחיה לישראל להציל אותם מן הגנות לכך סמך רבנו כי הגנות שראה הקב"ה את הגנות והוציאנו מסצרים לא כמו מטר שהוא מכבה שחינו נמשך אל הרליקה והוא הספר הכית ומככה. וכאשר תבין עור תרע עור כי השבח שקורים לו גנות יותר שבת כמו שתראה כי היום קורם לו היליח. וזה מפני כי השלימות אינו נמצא בתחלתו בעולם הזה כאשר יניע לנמצא שלימות מה אי אפשר שיהיה לו אותה המעלה בתחלתו כאשר הוא מדרינה עליונה אלהית שאין המסבל ראוי אל מעלה הנרולה האלהית שיהיה בין מהתחלתו. ולפיכך המעלה אלהית יוקדם לה גנות ולכסוף יעלה אל מעלה האלהית. כי כך ראוי אל מעלה האלהית שלאחרון המסבל אינה נמצאת בו תחלה. וזה נמשך אל חיות העולם הזה שאין כהתחלתו נמצא מעלתו אבל התחלתו הוא בשפלות ומתעלה באחרונה ולא היה כראי העולם הזה לקבל המעלה הזאת שיחיה האור בתחלתו כי האור הוא מעלת המציאות לכך יוקדם לו לילה. ולפיכך נמצא גם כן כי העולם הזה היה נגזר בשפלות מתחלה כריאתו רומה לילה עד שבא אברחם אבינו שחוא חיים שאברחה היה כמו אור חיים וזה שאמרו רז"ל אלפים תהו. כלומר המציאות הייב להיות תהו כראשונה להיות נמשך אחר ענין העולם הזה אשר התחלתו תהו וכן בהתחלתו המעלה העליונה. ולכך רבד זה מורה על המעלה האלהית אשר היה להם תחלה גנות. ואחר כך היה הקב"ה מעלה אותם אל מדרינה האלהית. וזהו כפי סדר העולם כמו שאמרנו. ומעם מהלוקט שלחם כי לדעת רב מתחלה עובדי עבודה וזה הוא הגנות שחוו גנות רבם בנפש כי בוראי שאין חנוף מסבל פתיחה עבודה וזה כי אם הנשמת. ומעם רב שחשב גנות נפש גנות יותר שהגנות אשר רבם בנפש גורם אברון כי הנפש שרע תצא מן אשר ראוי לנפש כסוף תלך הנפש לאברון כרבתוב והאברתי את הנפש וגו'. ומפני שהוא מביא העדר נמור ראוי להיות נחשב בו גנות יותר. ושמואל סוכר שהגנות אשר הוא רב יותר כגוף הוא יותר שגנות שלו גנות נמצא ונראה עתה. ולפיכך עבדים חיינו הוא עיקר הגנות גם כי הגנות רבם יותר כגוף כמה שחנוף הוא בעל הומר וגנות רבם בו. אבל הנפש אין על נפש שהגנות בנפש מביא לירי העדר כסוף אין זה דרך גנות כמו שחוא כגוף שהגנות שייך בו כמה שחוא נוף שפל בעצמו שייך בו גנות וזה ירוע. ויש מפרשים כי לדעת רב מתחלה עובדי עבודה וזה חיו אבותינו הוא הגנות שזה הגנות קודם שבא אברחם אבינו ואחר כך קרב

הקב"ה את אברחם לעבורו וראוי לחזקו התחלה חננות. אבל שמואל סוכר שהגנות אשר אמרה המסנה יחזיל בגנות ויסיים בשבת הוא גנות הבנים. ורי שיספר הגנות שהיה לבנים וזהו עבדים חיינו למרעה וזהו תחלת הגנות שהיה לבנים. ואין צריך להתחיל גנות קודם שבא אברחם רק בגנות שחיה לבנים. אבל פירוש ראשון עיקר כאשר תבין עיקר חרברים. ובראי הקב"ה עשה לישראל שניהם שחציל אותם מגנות הנפש ומגנות חנוף גם כן. שחיו מתחלה עובדי עבודה וזה חיה להם גנות הנפש ואחר כך הציל אותם גם כן מגנות חנוף. ולא פליגי רק איזה יותר גנות. ודבר שהוא יותר גנות ראוי שיהיה תחלה. ואנו קיימא לן ברב. ולפיכך אנו מתחילין עבדים חיינו וכו. ואף שמואל מורה שגנות נפשי חיה לנו ולפיכך יספר אחריו מתחלה עובדי עבודה וזה וגו'. ואפשר לומר דאף לרב דאף על נב דעיקר הגנות הוא מתחלה עובדי עבודה וזה חיו וגו' יש להתחיל בעבדים חיינו למרעה במצרים מפני שראוי להתחיל לספר קודם חסוכה שעשה הקב"ה עם ישראל כששבייל זה ראוי לספר ביציאת מצרים וכל הדברים עד מתחלה עובדי עבודה וזה חיו וגו' יש להתחיל לספר הגנות הוא הקרמח למח אנו חייבין לספר ביציאת מצרים. נמצא כי התנה הזאת הוא בין לרב ובין לשמואל בסדר לנמרי.

ו י ו א נ ו ה' ביר חוקה ובזרע נטויה. אלו שני דברים ביר חוקה ובזרע נטויה יש לפרש כאשר חכה הקב"ה אותם היה זה ביר חוקה ר"ל בכה נרול ובזרע נטויה שחיה ורוע שלו נטויה עליהם כלומר שהמכה נמשבת עליהם זמן מה שכל מכה חיה לה המשך ובאלו שני דברים הוציא הקב"ה את ישראל על ידי המכה הנרולה וגם על ידי המשך חמכה. כי פרעה בסדר המכה מעליו חיה שב לחמא ולפיכך לא היה אפשר לחוציא אותם כי אם על ידי המכה והמשך חמכה שחיה חיה נותן להם רשות ללכת. ואף במכה כבודות שחיותה חמכה ברנע אחר כהצי היליח היה לה המשך חמכה ובשבייל המשך חמכה יצאו ישראל. ובמדרש קוסו צאו מתוך עמי אמרו לו וכן נבנים אנתנו בכקר אנו יוצאים אמר להם חרי כל מצרים מת שנאמר כי אמרו כלנו מתים אמרו לו ומכש אתה לבלות מעליך חמכה אמרו חרי אתם כרשותכם חרי אתם עבדים של הקב"ה התחיל פרעה לומר לשעבר חיותם עברי פרעה אבל עכשיו חרי אתם עבדים של הקב"ה עד כאן. חרי כי בשבייל שחיותה חמכה נמשבת יצאו ישראל ממצרים. וכן כל מכה ומכה חיה המשך למכה ובשניהם הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים וזהו ובזרע נטויה שחיה ורוע נטויה עליו

אם הרכב הזה שהוציא אותם ממצרים אל הארץ שהיתה הוצאה אפשר על ידי זולתו כשום דבר בעולם אלא חיינו אנו ובנינו ובני בנינו וכו'. ומה שלא אמר כי אם לא הוציא הקב"ה האבות חיו האבות ובניהם משועבדים. דבר זה לא צריך לומר אחר שהיה הקב"ה בעצמו מוציא אותם אם היה אפשר ההוצאה על ידי אחר לא היה הוא מוציא אותם בעצמו. אלא שאף ברורות הבאים לא היה אפשר ההוצאה כי אם על ידי הקב"ה. וכך פירושו ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים בעצמו חיינו משועבדים לעולם שאף ברורות הבאים לא היה אפשר היציאה על ידי אחר. ולא תאמר שאף אם לא הוציא הקב"ה בעצמו את ישראל היה אפשר לבנים שיצאו מעצמם או על ידי אחר. זה אינו. ומה שלא חיו יכולים לצאת כי אם על ידי הקב"ה הוא דבר עמוס. וחזו על דרך שאמרנו רבותינו ז"ל בפרק קמא רתענית שלשה מפתחות לא נמסרו לשליח ספתה של היה ושל נשמים ושל תחיית המתים. ומייתייהו תהם קרא לכל אחר ואחר שהקב"ה הוא הפותח. והטעם כאלו שלשה דברים כי כל דבר שהוא בכה ויוצא לפועל אין יציאתו לפעל. כי אם על ידי הקב"ה שהוא כלכל בעל הנסור. וחזו ספני שהוא יתברך נברל מן החומר שכל ענין החומר הוא בכה וכל אשר יש בו צירוף נשמי אי אפשר שיחיה בעל הנסור. לכן הוא יתברך נברל לגמרי מן החומר והוא כלכל בעל הנסור. וכך המלאכים כי אף שאינם נשמיים מכל מקום יש להם יחוס וקירוב אל הנשם. ולכן אינם כפעל הנסור. ר"ל שאין מדריתם בתכלית השלימות כי הנמצא שהוא חסר ואינו שלם בתכלית אינו כפעל. כי המציאות כפעל כאשר הוא שלם כבר ואינו חסר. ולפיכך הדברים שכלם הם יציאה לפעל הנסור אי אפשר שיחיה רק על ידי הש"י שהוא בעל הנסור. ומפני זה אלו הדברים השלשה הם מסר היה תחיה הם אינם כפעל ויוצאים אל הפעל כדרכו קרא. דכתיב נבי מסר יפתח ה' את אוצרו. ונבי היה יפתח ה' את רחמיו. ונבי תחיה במתיו כפרותיכם שזו מורה שכלם דברים יוצאים אל הפעל אחר שלא חיו בפעל. הנה הרברים האלו יוצאים מן חכה אל הפועל ואין המוציא רק מי שהוא בעל הנסור. וזה הש"י שהוא בעל הנסור ואם הש"י כחדש פעולות אחר שלא חיו ונראה כאלו פעולותיו יצאו מן הפעל. הנה הרברים האלו חסרון מצד המסכל. וכאשר היה מוכן המסכל אין צריך הוצאה לפעל ואין דבר במציאות שהוא יציאה לפעל כמו דבר זה כי היה יציאה לעולם בריאת האדם. וכן תתחיה יציאה לפעל לחיים אחר המת. וכן המסר מרכנת העולם שבו תלוי חיות האדם

כמו מי שמכה אחר וזרוע נמויה עליו שיחזור ואם לא יחזור יכה אותו עוד. ועוד רע כי ראויים היו ישראל להיות בעבדים במצרים וראוי היה פרעה להיות מלך משעבד בישראל וכאשר רצה הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים היה עומד נגד רוח העברות שראוי לישראל והמלכות של פרעה. וזהו שאמר עבדים חיינו ותוא נגד העברות של ישראל ובנגד שהיה פרעה מלך משעבד כם אמר למלך מצרים. ועל זה אמר ויוציאנו ה' משם ביר חוקה לחסיד העברות כי נגד שהיו משועבדים ומשוקעים בעברות היה הקב"ה צריך להוציא אותם ביר חוקה ובנגד שהיה ממויה מלך עליהם בכה ורוע שלו היה מוציאם בורע נמויה כי ררך מי שבא לפחות כדבר נומה ירו עליו ותחו בורע נמויה. משל זה אכן שהוא משוקע בארץ וארם בעל ורוע אינו רוצה להניח ליקח אותו משם הלקוחו נומה ירו עליו כמכות שלא יעכב. והפירוש הזה הוא נכון כאשר תרדקס כדבר הזה. ואלו כי נגד דברים וברם ב' משוקים או הנסם אלהים לכא לקחת נוי מקרב נוי וגוי. ובפסוק ויוציא אתכם מבור הברזל כאשר נתבאר למעלה בארוכה. עוד יש ביאור ולקטן אצל ביר חוקה זו הרבר ובורע נמויה זו התרבית המבאר עוד. ועוד רע כי כל פעל שנעשה בכה כאשר התבאר בעל כח ותוא פועל ככחו וזה כי אדם שהוא בעל כח ומכה בכה המכה הזאת היא המכה נורמה שהמכה הוא בעל כח ומכה בכה וזה שאמר ביר חוקה כי הסכה במצרים היה בעל כח כי ירו חוקה חיו. ובנגד שהיה מכה בכה אחר בורע נמויה שהיה ורוע שלו נמויה להכות בורע. כי מה שהיה נומה הזרוע עליהם מורה שהיה פועל בורע ובכה היה מוציאם וזה שאמר בהתוב ויוציאך ה' הש"י ובהו הנרול. פירוש כי הש"י הוציא אותם בפניו רצה לומר בעצמו הוציאם לא על ידי אחר שאילו היה על ידי אחר לא היה זה בפניו. ומאחר שהקב"ה הוציאם בעצמו ותוא בעל כח מוח גרע כי לא היה חסר ספני אחריו ואלו לא הוציא הפעולה בעצמה לא היה חסר כי היה ההוצאה על ידי כחו הנרול. וזה שאמר ובכה נרול הוא ורוע נמויה של הקב"ה וזה אמר גם כן כאשר תרדקס בפירוש זה. וחזו שאמר אחריו ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו וכו'. ואין הפירוש כמו שפירשו בזה שאם לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים חיינו אנהנו ובנינו ובני בנינו משועבדים עד סוף כל החרות. כי אפשר אפילו לא יצאו האבות אפשר לבנים לצאת על ידי הקב"ה ולמה אם לא הוציא את אבותינו חרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו'. אבל הפירוש שלא תאמר שאף שהיתה ההוצאה על ידי הקב"ה אפשר ויכול להיות ההוצאה על ידי אחר ברורות חכמים. אין זה כן שאם לא עשה הקב"ה

ולפיכך באלו דוקא כתב לשון פתיחה כי אלו דברים
 נחשבים יציאה למעל. אבל צמיחת העצים ושאר
 היות אינם הויה שלימות. ומפני שאינם הויה
 שלימה אינם כפעל נמור כי דבר שאינו נשלם אינו
 נחשב מן המציאות שהוא הפעל כמו שהתבאר וזה
 ידוע. וראוי שיחיה שלימות העולם הזה מה שהוא
 כפעל מן הש"י שהוא כפעל הנמור והוא המוציא
 שהרי נקרא מטר השמים ותחתיה הוא ההשפעת
 התחתון על ידי הש"י ומטר השמים מן עולם האמצעי
 הכה אל הפעל. ולפיכך תולדות האדם שהוא בעולם
 התחתון על ידי השם יתברך ומטר השמים מן עולם
 האמצעי שהרי נקרא מטר השמים והתחיה 'היא
 ההשפעת היותר מן עולם העליון וראוי שיחו על ידי
 הש"י. וכל אלו נ' רברים מסבל העולם הזה כל אחד
 ואחד מעולם מיוחד. ולפיכך כל אחד יש לו פתיחה
 כפני עצמה שהוא היציאה אל הפעל 'הוא על ידי
 הש"י אשר הוא כפעל הגמור. וכמערבא אמרי אף
 מפתח של פרנסה זה דבר עוד מופלג ככתבת. וזה
 שבכו שצריך הוצאה על הפעל כאלו שלשה דברים
 כמה שמסבל העולם הזה כך צריך הוצאה אל הפעל
 דבר שהוא הויה העולם והוא המרנסה שהוא קיומו.
 ולפיכך אמר שזוהו גם כן מפתח 'רביעי נרמז כך
 דבר מעט מועד. אמנם עיקר הרבר הוא דבר נעלם
 יותר. גם מפתח של פרנסה יש להכין ממה שיתבאר
 אצל הלל הורזל כעוה"ל. ומפני כי יציאת מצרים
 שהוציא אותם מכות עבדים לזויה לו לעם סגולה
 הויה נרולה והוא שלימות העולם כוראי כמו
 שהתבאר כך כי ישראל שלימות העולם. ולכך יציאת
 דבר זה למעל על ידי הש"י המוציא הכל אל הפעל
 ואין המפתח נמטר להיות מוציא אל הפעל רק הוא
 יתברך. ולדבר זה צריך דברים ארובים מאד. כלל
 הדבר שאלו הדברים היו ככה ויצאו אל הפעל
 המוציא אותם הוא אשר כפעל ואינו כחני כלל.
 וכאשר היו ישראל במצרים והוציאם הקב"ה אל
 הפעל להיות יוצאים מרשומי הרי היו דומים כוראי
 לעובר הנולד. וכמו שהארבנו מאד כוה. והיו ישראל
 יוצאים ונחשבים עם נולד מתחדש עתה לכך לא
 אפשר יציאתם רק על ידי הקב"ה. וזה שאמר אלו
 לא הוציא הקב"ה את אבותינו מצרים היינו אנו
 ובנינו ובני בנינו משועבדים למרעה. כי לזאת
 החוצאה צריך יציאה אל הפעל על ידי מי שהוא
 כפעל תמיד. אבל שאר גליות אין הדבר כך. כי
 אף אם לא עלו ממבבל לא היו ישראל קודם זה
 מציאות ככה כי זה שייך כאשר היו במצרים שאו
 לא היו עריון עם ושם נתגלו ופרו ורכו כעובר
 המתחזה כמעני אמו ולא יצאו עריון אל הפעל ולכך
 נחשב יציאתם הויה למעל לנמרי. ועל זה אמר ואלו
 לא הוציא הקב"ה את אבותינו ובני כלומר ומפני

כך ראוי עלינו לשכח ולספר נפלאותיו שעשה
 חסד"ה עם אבותינו. והיכרים האלה הם דברים
 עמוקים מאד. ועוד תרע להכין כי אי אפשר שהויה
 יציאת מצרים כי אם על ידי הקב"ה כי הפועלים
 תמצא אותם מיוחדים שלא יצא דבר מכל דבר.
 כמו שתראה כמציאות העולם כי האדם יליד אדם
 והשור שור וכל הפועלים מיוחדים. וכאשר מצאנו
 כי הפעל הזה שהוא החוצאה מיוחד לו יתברך אי
 אפשר שתחיה פעולה הזאת על ידי אחר שאם כן
 היו שני פועלים למעלה אחת ולא היו מיוחדים
 הפועלים והמסכלים הפעולת. ודבר זה לא יתכן
 כמו שאמרנו למעלה. והפעל הוא לפי ענין הפועל
 ודבר זה נראה בכל דברים המכועים. ואף הפעולה
 דומה מתיחס אל הפעל כי כאשר נמשך מן האש
 פעולה נמשך היבש לפי ענין האש שהוא יבש.
 וכן הליחות מן המים תמיד מתיחס הפעולה אל
 הפועל ודבר זה מוסכם מן המעינים. ואם תאמר
 שאפשר שתחיה נאולתם על ידי אחר מן המלאכים
 אם כן לא היתה הפעולה מיוחדת. שאם היה אפשר
 מתיחס אל השם יתברך או מלאך. ולא מצאנו דבר
 אחד מתיחס אל שני פועלים האחד גדול ואחד
 קטן כי אם הוא מיוחד לפועל הגדול אי אפשר
 למעול פועל קטן דבר זה. וכל זה רסונו רכותינו
 ו'ל' ככראשית רבה כפרשת וירא אין מלאך אחד
 עושה שני שליחות ואין שני מלאכים עושים
 שליחות אחת. וכיבאר זה כי אם היה מלאך אחד
 עושה שני שליחות מהולקים נמצא שהיה המלאך
 מתיחס אל שני דברים שאין זה כוה ואם הוא
 מתיחס אל דבר זה אינו מתיחס אל דבר אחר. וכן
 אין שני מלאכים עושים שליחות אחת. שאם
 השליחות מתיחס אל מלאך זה אי אפשר להיות
 מתיחס אל מלאך אחר שהוא מהולק ממנו ומובדל.
 כלל הרבר שצריך להיות הפועל מתיחס אל הפעולה
 והפעולה אלו כמו שאמרנו. ודבר זה עמוק מאד
 ביהם הפועלים. והוה שאמר אם לא הוציא הקב"ה
 את אבותינו מצרים היינו אנתנו ובנינו ובני
 בנינו משועבדים למרעה במצרים. ובאולי תאמר
 מהו מעלת ומדינת החוצאה שלא היתה אפשרית
 כי אם על ידי הש"י כעצמו ולא תיוחס לשום פועל
 אחר. דבר זה כבר נתבאר למעלה שכל יציאה אל
 הפועל הוא על ידי השם יתברך כעצמו וכמו
 שהארבנו והם דברים כרוזים מאד. ועוד כי היציאה
 היא מתיחסת אל השם יתברך שכאשר השם יתברך
 הוציא את ישראל מצרים לא שהוציא אותם שחך
 במצרים כלבר אלא כל הדרויות הוציא כמו שאנו
 אומרים כסוף התנדה לא את אבותינו נאל אלא
 אף אותנו נאל עמכם. ורצה כוה כי כאשר הקב"ה

סלק בה מצרים מישראל לא היה התלקות הזה
 כמה שהם רור ההוא שאם בן לא היתה היציאה
 כי אם לאותו דור בלבד רק שנמשך היציאה לבנים
 גם כן. דומה לזה אדם אחר היה יושב כמדינה
 ובה חבב אצלו ואמר לו חל מן המדינה כי ירעתי
 שמלחמה יבא עליה והאיש ההוא היה הולך אל
 מדינת אחרת ונצול וסוליד שם כנים וכני כנים.
 לא יאמר כזה כי הוא הציל האיש וורעו כהאר
 אלא הציל האיש ויתנה הצלה הזאת נמשך לורעו
 ולא היה הרבה כך כמצרים. אלא הקב"ה לא שם
 עינו אל אותו דור אלא שם עינו בכלל ישראל
 ראשונים ואחרונים ואתם הוציא. ורבה זה ראוי
 דוקא אל הקב"ה כי הוא יתברך כולל הכל וכלל
 ישראל הוא שהוציא כפי מדינתו של השם יתברך
 שהוא יכלול כל הרורות. ואלו היתה התוצאה על
 ידי מלאך אף כי היו יוצאים מצד כי המלאך אינו
 כולל הכל לא היתה היציאה רק לאבות. אף כי היה
 נמשך לבנים. ואם תאמר ומאי נפקא מניה אם היה
 מכיון לאבות והיו נגנאים הבנים במקרה או שכונן
 לאבות ובניה ביהר. הלוק גדול יש אם כונן לאבות
 בלבד היה אפשר לבנים לתזור אל שעבור עכשיו
 שכונן אל אבות ואל כל הרורות אי אפשר. לכן
 אמר את אבותינו נאל אלא אף אותנו נאל
 עמם. ורבה זה כי ספני שהוא יתברך כולל כל
 הדורות פועל רבירים התמירים והכוללים לא על
 הרברים אשר הם לפי שעה בלבד ואינם רק פרטים.
 ואין ספק כי רבה זה אי אפשר על ידי מלאך ושם
 בה זולת השם יתברך והרבה מוכרח הוא. ועוד
 יתבאר לקמן אצל אני ולא מלאך שלא היתה
 התוצאה אפשרית כי אם על ידי השם יתברך.
 ו א מ י ל ו כ ל נ ח כ י מ . נקט ר'
 רכדים כי חיריעה נקנית כרי רכדים אלו עם
 מושכלות הראשונות כמו שירע הארם ששני הפכים
 לא יתקצו ברכה אחר בעת אחר. וכמו שהכל נרול
 מן החלק וכן כל רבה שהוא שכל ראשון וזה נקרא
 חכמה. השני הם מושכלות שניות מה שירע הארם
 דבר ומוציא דבר מתוך דבר. וזה נקרא נכון כמו
 שאמר איוה נכון המכין דבר מתוך דבר והם
 המושכלות השניות. חיריעה ה"ל מן שיטת הארם
 על ידי שנינו שנפח פעמים הרבה כאשר עשה דבר
 פלוני אירע כך וכאשר אכל עשכ פלוני היה מחמם
 לו וכאשר אכל עשכ פלוני היה מקרר לו. וזה נקרא
 בעל נסיון שקנה חיריעה מכה תנסיון. ורבה זה הוא
 שזכנים כשכשול ונקנתם קנה הרברים ועמדו עליהם
 כי לנסיון צריך וכן רב עד שעומד עליו מכה נסיון.
 וזה ירוע עד שאין צריך לכאד לפיכך בעל נסיון
 הוא חזק. ויש חיריעה נקנית מצד המושכלות שמטובל
 אצלו מפי איש נאמן ועליו סוסך זאת חיריעה.

וזה קונה מצד התורה כי סאמין הוא כבדרי משה
 דכינו אשר נקרא נאמן של הקב"ה ואף על נב
 שיש יריעה עוד נקנית של המוחשת כמו שהוא רואה
 האש שורה. אבל אין זאת חיריעה יש בה מעלה
 כי היא פחותה מכל שאר בחמת רואה אבל המדינה
 שיש בה מעלת האדם הם אלו ארבע המדינות
 שיש בהם מעלת. ולפיכך אמרו ואפילו כלנו חכמים
 וכי' זכר ר' רכדים חכמים נכונים זקנים יודעי
 התורה כנגד ארבע מדינות שנקנה בהם חיריעה.
 ועוד רע כי זכר ר' רכדים כנגד ר' מדינות שיש
 אל חיריעה. וזה כי כאשר הוא משיג כנגמאות
 נקרא זה החכמה. אבל ספני שהשנה הזאת נסמכת
 אל הנשמים שהם קונה חיריעה אין זאת חיריעה
 נקיה ומופשטת מן החומר לנמדי כעבור שנסמכת
 יריעה זאת אל החומרים והם הנמצאים הנשמים.
 אבל המושכלות השניות כעבור שהוא יקנה אותם
 מן המושכלות הראשונות הם נקיים יותר מן החומר.
 שהרי בחשנתם אינם נסמכים אל החומרים מבהו.
 ומכל מקום גם זה אינו מופשט ונקיה לגמרי כעבור
 שנסמכים אל המושכלות הראשונות שנקנו מן
 הנשמים הנמצאים בהו. אבל כאשר יגיע האדם
 לעת הזקנה שאם אבהות הנשמות הם כלים ונסמכים
 אז יתחדש בשכל לחשינ רכדים בשכלים הנמדדים.
 וכמעלה הראשונה רכדים אשר אינם נסמכים אל
 החומר כלל. ורבה זה מיוחד דוקא כימי זקנה כעבור
 שחכות הנשמים כלים ונסמכים אז יתחדש לו שכל
 לחשינ רכדים השכלים לגמרי. וזהו שאמרו כסמכת
 אבות הלומד מן הילדים למה הוא דומה לאוכל
 ענבים קחות ושוחת יין מנתו אבל הלומד מן חוקנים
 למה הוא דומה לאוכל ענבים כשולות ושוחת יין
 ישן. מירוש כי חכמת הילדים נטבע כחומר לפיכך
 הוא דומה לאוכל ענבים קחות שאין המעם מתכשל
 ומעם הענבים עריין מוטבע כחומר הענב. וכן כמו
 מי שוחתה יין חדש שערין חיון מעודד כשכמדים
 כך החכמה של ילדים אין החכמה נברל מן הגוף
 אבל מוטבע בגוף. אבל הלומד מן חוקנים ספני
 שחכמתו נברלת הוא דומה לאוכל ענבים בשולות
 שמתמת שנתבשל הענב המעם נברל מן הגוף של
 ענב. וכן חיון חישן נברל מן השמרים והוא
 נעשה צלול וזך. כך החכמה של זקנים מובדל וצלול
 מן עכירות הגוף. לפיכך אמרו אפילו כלנו זקנים
 נגר השכל באדם כמוהו ימיו. וכמו שאמרו חכמים
 תלמיד חכם כל זמן שמוקין בחכמתו נחוספת וכו'.
 ועל אלו שלשה רכדים יש מדינה יותר חשובה
 והיא יריעה התורה שהיא מפי השם יתברך על ידי
 נביאו והיא יותר נברלת מכל חשנות שבעולם. שאין
 ספק כי השכל הנאצל מחמת שוח השכל מתיחס
 אל האדם שהוא קנינו אין חשנתו כרכדים שיש

בהם פשימות נמור והם רחוקים לגמרי מענין החמרי ולא היה אפשר להשיג אותם האדם שהוא כחומר. אבל התורה שהיא מתי אמרות חי אמרות מחורות מוסקת מבעתים מכל חומר. נמצא בי החששות הם ר' החכמה והוא שכל בלבר. ובגנר זה אמרו ואפילו בלנו החכמים ושכל נקנה אשר הוא נקנה מן השכל ראשון והוא יותר פשוט. ובגנר זה אמרו כלנו נבונים כמו שאמרו נבון המוציא רבר מתוך דבר. ועור על זה נקרא בפי המעיניים שכל נאצל על האדם בעת זקנתו כאשר נחלש כח הגוף בעת הזקנה והוא יותר נברל ופשוט. ובגנר זה אמרו ואפילו כלנו זקנים. ובגנר הריכיעי אמר כלנו יורעים את התורה שהיא יותר מכל בעבור שהיא מתי חנות התורה והחכמה. כך יש לפרש לפי מה שנתאמרו. אמנם עיקר הנירסא כאשר מצאתי ואפילו כלנו חכמים ואפילו כלנו נבונים ואפילו כלנו יורעים את התורה. ולא נרסינן ואפילו כלנו זקנים וזאת הנירסא אמיתית. בוראי נקט ג' רברים שאמר החכוב אצל בלצאל ואמלא אותו כחכמתו וכחכמתו וברעת כי החכמה המשיג את דבר מתוך דבר וזה נקרא תכונה כאשר ירדע. אמנם הרעת הוא היורדע אממת הרברים כל אחר בגנרו זה נקרא דעת. ולפיכך אמר כן ואפילו כלנו יורעים את התורה כי התורה תקרא תורת אמת מלמדת לנו דעת כאמתות הנמצאים. וזה הפירוש הוא נכון. ואם תאמר אחר שהוא חכם ונכון למח לו לספר. אין הרבר קשיא כי צריך לספר את הרבר ובמו שאמר החכוב למען תזכור את יום צאתך לפיכך אף אם כלנו חכמים כלנו נבונים מצוה עלינו לספר כיצאת מצרים.

פרק ז

מ ע ש ה וכו'. הכיאו אחר זה מעשה זה לתוריע אף היו מחכבים החכמים לספר כיצואת מצרים ומה שהוצרך לומר שהיו מסובין בבני ברק. שלא תאמר כי לא לשם מצוה של הליכה חוז היו מספרים כל הליכה כיצואת מצרים רק בשביל תלמודם שהיו רוצים ללמוד לכך אמר שהיו מסובין כבי ברק ואם היו לומדין היו לומדין כבית מדרשם. וכרי שלא יקשה לך אף היו מונעים את השינה מעיניהם כיום מרב אמרו שלא היה צער להם כי מחכוב המצוה היה חסן קצר להם מאד שלא חרנישו עד שעלה עמוד השחר וכל כך היה חסן קצר להם שלא היו סבורים שעלה עמוד השחר וכמו תלמידיהם ואמרו כבר הגיע זמן קריאת שמע.

א מ ר ר א ל ע ז ר. הכיאו זה המאמר

ח ר י א נ י ב ב נ ש כ ע י ס. פירשו בגמרא במסכת ברכות כי לכך לא אמר חרי אני בן שבעים רק אמר חרי אני בן שבעים אלא שהיה כבן שבעים נראה זקן מאד וכן היה יותר מבן י"ח שנים כראייתו בכרכות. ואם תאמר אם בן מאי רכותא שהיה בן י"ח שנה ולא זכה שתיאמר יציאת מצרים בליה. ויש לומר כיון שהיה נראה זקן היה מן הסברא צמוע לו אפילו הכי לא שמעו לו. אי נמי לאו דוקא שהיה בן שמנה עשרה אלא כך אמרו בגמרא דכשהיה בן שמנה עשרה נדלו לו שערות לבנות קצת ומסימל כשהיה בן הששים נראה לגמרי זקן כבן שבעים שנה וזה עיקר.

ע ר ש ר ש ה ב נ ז ו מ א ואז שמעו לו כאשר הכיאו ראייה מן הסברא למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך אף על גב דהאי קרא כתיב כספה שנאמר וזכחת מסח לחי צאן וכבר כך פירשו שר"י מסח יחיה ניכר יום היציאה כל ימי חייו שאם לא יזכור הספה ואפילו אם יזכור יציאת מצרים כקריאת שמע כיון שעיקר הוא יום היציאה אין זה זכירה אבל עבשיו שיוזכור היציאה על ידי מסח ירי שש יזכור אל יום יציאתו לו ימי חייו כאשר יזכור יציאת מצרים כקריאת שמע ומרכיב כל ימי חיך דרשו שאף בלילות חייב לחזויר. אבל חכמים דרשו ימי חיך העולם חוז כל ימי חיך להביא לימות המשיח וכוה תרע שגנרל יציאת מצרים שלא יהיה נשכה לגמרי רק יהיה נזכר גם בן יציאת מצרים שטאמר לא יאמר עוד חי ח' אשר העלה כי אם אשר העלה ואשר הכיאו את ישראל מכל הארצות שמע מינה כי אף על גב שיבא המשיח ויאמרו אשר הכיאו ישראל מכל הארצות ואמר גם בן אשר העלה אותם ממצרים. וראיתי מי שהקשה על דברי חכמים כי אם לא כתיב כל ימי חיך לא היה משמע רק מקצת הימים ולכך צריך לומר כל ימי חיך. ואינו קושיא של כלום כי ימי חיך משמע כל הימים שאתה חי כרכיב ויחיו ימי חיי שרה וכאלו כתב וחיו כל

וברבה תורה אחר חכם ואחר רשע. ביאור זה כי חכמים נחלקו רוקא לארבעה חלקים כי יש כן שמוסיף חכמה ומרע בעבור שחתכם לרעת רברים שאינם לפניו והוא מתחכם עליהם וקנה חכמה וזה נקרא חכם בעבור שקנה חכמה. חשני שאין בו תוספת ואין בו מנועת וזה חכם שאינו מתחכם ביריעה יתירה רק לשאול על הדברים כאשר יראה שינוי וזה מרר תמימות חיריעה שינוי שמוסיף ואינו נורע שכל מי שיראה שינוי ראוי לו לשאול ואם אינו שואל חסר מן חיריעה. והני הוא שפוחת מן חיריעה שאף על גב שהוא רואה שינוי אינו שואל עליו. וזה חסר בודאי ונקרא שינוי יודע לשאול. אמנם יש חסך החכם כמו שחתכם מתחכם ביריעה יתירה ותוספת יש בנדרו שהוא חכם לרע לשאול רברי מינות. וזהו בודאי תוספת כי כל מינות הוא דבר תוספת רע שהוא חכם לרע. וזה נקרא רשע פירוש רשע בחכמה להתחכם ברברי מינות. שכל אשר נוסח לרע נקרא רשע. לפיכך אלו ארבעה בנים בוללים כל חלקי חכמים ואין עור אחר וזאת אלו. אם מי שחוסף בחכמה. ואם השלם ביריעה. ואם הפחות בחכמה. ואם אשר הוא חסך החכם. שזה חכם באמת לחשבו. וזה לרע ברברי מינות. ולכך מקדים החכם ואחר כך חסך שלו שהוא הרשע כי החכמים יש להם יריעה אחת כי מן הטוב ניבד אותו שחואו רע ונחשו חסכו. ואחר כך זכרם כסדר. ויש לשאול בזה שחרי חתכם אינו שואל בענין ספר. ורוקא שהרי פרשת החכם בפרשת ואתחנן ולא נזכר שום דבר מענין פסח רק בכל המצות שנאמר מה חרות החוקים והמספטים. ואם כן למה הביא ראיח מזה לענין הפסח. וכן בתם שלא נזכר כלל בשאלת חתם לענין פסח אלא נאמר אצל פטר חמור והעברת כל ספר רהם ונ' וזיה כי ישאלך כנג מהר מה זאת ואמרת אליו בחוץ יד חוציאנו ה' מצרים. ועוד הרי התשובה לא נתנה התשובה לכן החכם כך כלל. אלא התשובה היא ואמרת אליו עברים חיינו לפרעת במצרים ויציאנו ח' ביד חזקה ובורע נטויה ויצונו ח' לשעות את כל החקים האלה. וכאן נתן תשובה אחרת התשובה שאלו כלא. וכן אצל הרשע בפרשת בא התשובה על מה חבורה חזאת לכם ואמרת אליו בחוץ יד חוציאנו ח' מצרים. הניח התשובה הכתובה ונתן לנו תשובה אחרת כי פסוק בעבור זה כתוב בתשובת שאינו יודע לשאול ואף על גב שדרשו אותו על בן הרשע יותר יש לחזקו התשובה הכתובה בפירוש. ועוד קשיא אחר שכעבור זה עשת ח' לי נאמר על הרשע למה לא נכתב בפרשת בא כי מה הטא שאינו יודע לשאול לכתוב. אצלו בעבור זה עשת ח' לי ולא לו. וכן מה שדרשינו לכם ולא לו הכי נמי נדרש

ימי חיי שרה אף על גב דלא כתיב כל ותוא רוצח להביא ראיח מבועלי הנביא הוא בי לשון תורה לחור ולשון חכמים כלבר ולשון הרוים כלבר. ואם תאמר למה לא דרשו חכמים נם בן כל ימי חייד להביא הלילות כמו ר' אלעזר ולמה מסתברא ליה לר' אלעזר יותר לרבות הלילות ולחכמים לרבות ימי המשות. ויראה דבסברא פליגי בי כאשר ראינו ובי חכמינו בלילה ביום ובלילה שניה ביום ובלילה חקב"ח בכורי מצרים ואמר להם פרעה לצאת והנה כאן התחלה היציאה ובוים היתה למרבי שהרי בוים היו יוצאים ולא בלילה ולפיכך סבר ר' אלעזר כי יש לחזקו יציאת מצרים בלילה מצד עצם המכה שבחא בלילה ודוא ומציאה שחיתה בוים ולכך ראוי לחזקו בוים ובלילה. אמנם חכמים סכרי לחו אף על גב שהמכה היתה בלילה יש לחזקו בוים ורוקא כי זה עיקר הנאולה שהיה בוים ומחמת זאת הנאולה שיצאו בוים היתה המכה בלילה אם בן נמשך חל אל היציאה בוים. וכל זה בשאר ימות השנה שאין חזקיה בעת אשר היה חנם ולכך ראוי לחזקו יציאת מצרים ורוקא בוים ולא בלילות שחל חיה בשביל יציאת היום. אבל בלילה היציאה שחוא ומן חנם על זמן חנם קבעה התורה הספור יש לחזקו ורוקא בלילה שהוא זמן חנם ולא בוים.

ב ר ו ד ח מ ק ו כ ו'. מקשים בזה למה נתן השבט במקום הזה על נתינת התורה שכנגד ר' בנים רברה תורה ויותר היה ראוי לתת השבט שנתן לנו מצות מצה פסח וסדרו. ועוד קשיא למה קרא אותו כאן בשם מקום חווי ליה לומר ברוך חקב"ח ומה ענין המקום שזכר כאן יתרה. ועוד קשיא מה ענין ארבעה בנים שחיה ראוי לומר אחר צריק ואחר רשע ולמה אמר חכם ורשע. ופירוש המאמר הזה אחר שהביא כמה נרול יציאת מצרים עד התורה ואם שדרכה בכמה מקומות שלא לאהרין בכמה רברים שהם נוסף המצות כאן לא קצרה מלהשיב לכל אחר ואחר תשובה בפני עצמו וזה שהביא זה כאן ופתח ברוך המקום קרא חתם ויתברך מקום כי המקום בו עומד הרבר אשר הוא מקום לו והמקום עורף לפני חזקת שמו ויתברך מקומו של עולם מפני שהוא כולל חלל ואין נמצא יוצא ממנו ועורף עליהם מבלי תבליט לכך ראוי לקרותו מקום. וכפל הרבר לומר המקום ברוך הוא לתוספת ברכה שחיה אחר לפני חזקת שמו ויתברך וברכה אחריו וכן אחר כך ברוך שנתן תורה לעמו ישראל חלל כך נתן חקב"ח תורה לישראל שכולל חלל ומצא רכב שלא יחיה נמצא תורה ולפיכך נתן השבט על התורה במקום חוה כי זה נראה מעלת התורה חכוללת חלל. לכך אמר כנגד ארבעה בנים

ואת מיוחדת שזה שייך לכן חתם שהוא שואל על מצות מיוחדת מפני השינוי שבת. אבל החכם שואל על כל מצות. ולפיכך זכרה התורה שאלתו בכל המצות. ורצונו לימד כאשר שואל על הפסח וכמו ומרור ושאיין שאלתו על המצות כמחשבת רבב שינוי במצות רק שהוא שואל על המצות לדעת למחשבת צוה השם יתברך אותם. ואין הלוק עליו כיון מצות מצות מסתמך אחרת. ואלו קבעה התורה השאלה על מצות מסתמך שואל על השינוי כלל. וקבע שאלת ואת מה שרואה בה רבב מיוחד. ואין ענין זה שאלת החכם שאינו שואל על השינוי כלל. וקבע שאלת הרשע על הפסח מפני שהפסח הוא עבודה אל השם יתברך כרמתי וזיה כי תבוא אל הארץ ושמרתם את העבודה הזאת וזיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם וגו'. הרי הוא שואל על העבודה וכומר בה וכאשר הוא שואל כלל מסתמך על המצות הוא שואל מצד שהמצות הם עבודה אל השם יתברך ותוא אינו רוצה בעבודה וכומר בה ומצד הזה שואל. ולפיכך אלו ארכעה בניים הם מחולקים שאין זה כזה ולפיכך קבעה התורה כל אחר במקומו הראוי. ומכל מקום אין שאלתם רק כלל יציאה. ואמתי כי אתה אומר השאלה שלהם על המצות אשר כתובה שם השאלה מן המעם אשר התבאר כי המצות התייא ראווי שישאל עליה השואל כל אחר ואחר כפי ענינו כמו שהתבאר. מכל מקום למרנו שלא כתבה התורה שאלת הבניים רק משום לוי היציאה שהוא מחויב לספר כיציאת מצרים ורבר זה למרור מן מי שאינו יודע לשאול שהוא תולה במנין בלכר ולא בשואל יש להניד לו כלל היציאה. אבל מי שהוא שואל הוא ברשות עצמו לשאול ותוא שואל במקום אשר נראה לו לשאול. החכם שואל על כל המצות כשהוא מתחכם בהם בשכלו ולפיכך שואל החכם מה הערות החקים והמשפטים בכל מצות האיש יחמוץ כי כל המצות אלו בשוה. ותחם כאשר יראה שינוי. ולפיכך הוא שואל על הריגת פטר המור רוקא שהוא שינוי גרף. ותרשע על הפסח שהיא עבודה אל השם יתברך ומכל מקום אין המצות לחשיב בשישאל רק כלל מסתמך הוא לוי היציאה ויחשיב כך נכתב זה בתורה. כי כאשר ישאל כלל המצות לחשיב שאו חייב מרנתו. התם מפני השינוי שיראה במצות שהם כלל היציאה. והרשע אשר אינו רוצה בעבודת השם יתברך ולפיכך שואל עליהם. והחכם הוא שואל מפני המצות בלכר ואו המצות לחשיב שאו חייב מרנתו יציאת מצרים. וזהו דעת רבותינו ו"ל שאמרנו שני תלמידי החכמים שחיבין לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה שנאמר מה ערות החקים והמשפטים. והיינו שאף על גב שפסוק זה נכתב אצל כל המצות ככל

אצל החכם אשר צוה אתכם ולא לו. דע כי כל אלו ארכעה בניים תמיד מזכיר יציאת מצרים. וגם בן החכם השואל על כל המצות מה הערות החקים והמשפטים משיב לו עברים היינו למרעה במצרים. ורצונו לימד מתחלה עברים היינו למרעה והוציא חכ"ה אותנו משם להיות עברים לחכ"ה לקיים את מצותיו וזהו ויוציאנו ה' אליהנו וגו'. נמצא כי יציאת מצרים היא תשובה לכן חכם גם כן. ומאחר כי תשובה היא לכן החכם שחוציא חכ"ה את ישראל ממצרים מזה תרע כי מצוה לחשיב לכן החכם שאנו מחויבים לספר כיציאת מצרים ולפרסם אותה. וזה כלל היציאה רוקא. ועוד כי למר סתום מה המפורש כיון שבכך שאינו יודע לשאול נאמר והגרת לבנך כיום הוא בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים וזה נאמר כפירוש אצל מצות מצה שנאמר מצות יאכל את שכעת חיים וגו' והגרת לבנך וגו' והוא הרין בכל חכמים אין המצות לחשיב אלו וללמרו רק כלל היציאה שמחויב לספר כיציאת מצרים ואו הוא מחויב כרי לפרסם יציאת מצרים ולכך עושים שינוי כרי שיראו התינוקות וישאלו כי כלל היציאה המצות רוקא. אמנם מה שזכרה התורה שאלת החכם בכל המצות ושאלת הרשע רוקא אצל מסתמך הוא אצל עריפת פטר המור ושאלת שאינו יודע לשאול אצל מצה. לפי שכל אחר זכרה התורה במקומו הראוי לו. כי מי שאינו יודע לשאול מפני שאינו יודע רבר המצות היא לספר ולפרסם יציאת מצרים כלל היציאה. ולכך קבעה התורה זה אצל מצה שאו המצות לפרסם יציאת מצרים כמו שדרשו ואמרת אלו בעבור זה לא אמרתי זאת בשעת שיש מצה ומרור מונחים לפניך. אמנם חתם שהוא שואל מעצמו ואינו שואל רק כאשר יראה שינוי ואם לא יראה שינוי אין שואל. ולפיכך קבעה התורה שאלתו אצל פטר המור שיראה רבר יוצא מן החקש והשכל לערוף בתחם כנתם וזה שינוי ושואל על השינוי מה זאת ולפיכך אנו צריכים לעשות גם כן שינוי כלל מסתמך כרי שיראה התינוק שהוא תם וישאל ולכך קבעה התורה שאלת שאינו יודע לשאול אצל עריפת פטר המור. ואין זכרה מה שכתב כי ישאלך בנך וגו' מחובר אל עריפת פטר המור רוקא. רק רצונו לימד כאשר יראה בנך שינוי מה במצות מסתמך ומצוה ומרור כמו שהוא שינוי זה של עריפת פטר המור ויאמר מה זאת וגו' ואמרת אלו וגו' וכל זה הוא תשובה לתם כאשר הוא שואל על מצות מסתמך ומרור גם כן כמו שהוא תשובה לעריפת פטר המור. אבל הנה החכם אין צריך שינוי אלו ובכל שאינו הוא שואל. ולפיכך קבעה התורה שאלתו בכל המצות כי אין שאלתו רוקא על מצוה

מקום לא כתבה התורה שאלתו ותשובתו רק בשביל
 ל"ל היציאת. ומפני שכתב מה הערות והחקים
 והמשפטים והאזרי"ך כדבור ולא הו"י למכתב רק
 מה המצות אשר צוה ה' אתכם מגיד לך שמדבר כמי
 שהוא חכם נגיד גם כן ויודע הכל ולפיכך הוא
 יודע כי יש מצות שהיא ערות ויש מצות שהיא
 הו"ק ויש מצות שהיא משפטם של כל זה מורה על
 ההכמה שבו כמו שנתבאר למעלה כמרס דאשון
 ומוח למדנו כי חייב האדם למרסם יציאת מצרים
 כמה. אף שהוא חכם נגיד ויודע הכל מהחייב למרסם
 כמה. ומכאן זה נכתב בשביל ל"ל היציאת לא וזלת
 זה כמו שהתבאר למעלה וזוהו אמתה פירוש רכרי
 הכמים. ויש שאמרו שכל רכרי הכמים הם אסמכתא
 ור"ש ומליצת ושהם לא ידעו ולא יכינו כדרכי
 התורה כלל וכמשרשי הכמים.

ו מ ש ה נ י ה ה ר ו ר ש ה ת ת ש ו כ ה כ צ ר ו
 של חכם ונתן לו תשובה אהרת להחכם לומר לו
 כהלכות הפסח ולרשע לומר לו בעבור זה עשה ה'
 לי ולא לו. וזה כי לא כתבם כתבה התורה שאלת
 החכם ושאלת הרשע ורואי כיון שמצוה להשיב
 לתם השואל מה זאת כודאי ישיב גם כן להכם
 ולרשע. אלא שלכך כתבה התורה לא אחר ואחר
 כמני עצמו שהי"ב להשיב לכל אחר ואחר כמי
 החכמה. וצריך להשיב להכם כמי אשר הוא חכם.
 ולכך צריך לומר כהלכות הפסח רצונו לומר כל
 הלכות הפסח. ולרשע צריך להשיב לו כרשתו גם
 כן. ולכך נכתב שכתב כל הארבעה כנים. ואף על נב
 ריש ל"ל ללמוד תשובת התם מתשובת שאינו יודע
 לשאול מכל מקום כתב לך גם כן תשובת התם
 להלך ביניהם. כי לתם ישיב יותר ממה ששייב
 לשארי יודע לשאול. ולפיכך כתבה התורה שאלת
 החכם ורשע ותם ושארי יודע לשאול ללמד לך להשיב
 לכל אחר כמי ענין שהוא שואל. להכם בהכמתו
 ולרשע כרשתו ולתם בחמתו. ומפני כי החכם הוא
 מוסיף בחכמת שאין ספק כי כאשר הוא חכם מוסיף
 בהכמתו יותר מתם. ולכך אמר גם אתה תעשה כמו
 שעשה שתוסיף לו ללמוד כהלכות הפסח. והרשע
 הוסיף ברשתו שפבר בעיקר רכרי שאינו ראוי לשום
 בריה לכך אמר ואף אתה כעיקר רכרי שאינו ראוי לשום
 חקתה את שני רשתו. ולפיכך כאלו שניהם רוקא
 אמר לשון אף לומר כמו שהם עשו כך תעשה אתה.
 ואל יקשה לך כי התורה לא כתבה רק התשובה
 המשמטה שזה אין קשיא כי התורה וכתה התשובה
 שאר"ך להשיב. ומפני שהוצרך לכתוב כדורה
 התשובה לכן החכם כמני עצמו יש לך ללמד להשיב
 כמי החכמה. ועוד כי יש ללמוד מה הרשע מפני
 שהוסיף ברשתו לכך יש להשיב אליו בעבור זה
 עשה לי יותר מן השאלה הכי נמי החכם יש לו

לחשיב לו יותר ממה ששאל כיון שתוסיף בהכמה.
 ו מ ש ה נ י ה ה ר ו ר ש ה ת ת ש ו כ ה כ צ ר ו
 אתכם אין זה יציאה מן הכלל כי רכר זה אי אפשר.
 בשלמא הרשע שאמר מה העבודה הזאת לכם הוא
 שואל על העבודה ומציא עצמו מן הכלל שאומר
 שהעבודה הזאת היא לכם ולא לו. אבל זה שאמר
 אשר צוה ה' אתכם איך יהיה זה הוצאה מן הכלל
 אחר שהוא מורה כי השם יתברך צוה המצות איך
 יאמר שצוה ה' אתכם ולא לו. שאם צוה השם יתברך
 המצות צוה לכל או לא צוה לגמרי. לכך מה שאמר
 אשר צוה ה' אתכם אי אפשר לומר ולא לו. ומח
 שאמר אשר צוה ה' אתכם ולא אמר אשר צוה ה'
 אותנו הוא הכמה נגולה שאילו אמר לנו היה משמע
 שחיה קשה עליו את מצות ה' ואינו חפץ בהם. ולכך
 הוא אומר מה המצות אשר צוה ה' אותנו כלומר
 למח צוה השם יתברך אותנו מצות אלו שאין אני
 חפץ בהם אבל כאשר ישאל על אחרים העושים
 המצות אי אפשר שיהיה מהדעם על מצות שנתן
 השם יתברך להם כי למח לו להתרעם על מצות
 שאינו עושה הוא רכר. מאחר שהוא מורה שהמצות
 הם מחשם יתברך. ועוד כי החכם עומד על המצות
 מפני שרואים עושים המצות ולכך הוצרך לומר מה
 הערות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אתכם.
 כלומר אתם שעושים המצות מה הערות והחקים
 מה הערות והחקים ומהמשפטים אשר צוה ה' היה
 חלשון חסר להשיב לו כמה ידע שיש מצות ה'.
 ולפיכך הוצרך לומר אשר צוה ה' אתכם אחר שאתם
 עושים המצות. אבל הרשע כיון שאמר מה העבודה
 הזאת למח לו לומר לכם. כי מיר ששאל על העבודה
 הזאת מעצמו יודע שהיא לתם שהרי הם עושים
 העבודה. ולכך מה שאמר לכם אינו רק להוציא את
 עצמו מן הכלל. ורכר זה גם כן נכון כלי ספק.
 ותשובת הרשע לומר אליו בעבור זה עשה ה' לי
 רמוח התורה כמי שאינו יודע לשאול. מפני שהוא
 שייך גם כן לשאינו יודע לשאול. לפי שפירוש
 הכתוב כך הוא שאומר לשאינו יודע לשאול כי
 לי עשה הקב"ה היציאה בשביל המצות ואם לא
 הייתה המצות זאת שאלו עליה כעבור זה לא עשה
 הקב"ה עמנו מה שעשה. ואמר עשה ה' לי. שהרי
 הכן שאינו יודע לשאול אין לו שום עסק במצות
 כלל. לא כמו התם כיון שנתן דעתו לשאול ושאל
 מה זאת והשאלה על הרכר היא הצי הכמה. יש
 לתם גם כן הלק במצות. אבל שאינו יודע לשאול
 כיון שאין לו שום שייכות אל המצות שהרי אינו
 שואל עליה אם כן שפיר שייך אליו בעבור זה עשה
 ה' לי. אלא שחוקקו רכותנו ו"ל שאל כדרכך
 התשובה הזאת נכתבה בשביל הרשע ראי בשביל

שאינו יודע לשאול כיון שעתה סניד לו המצות כרכיב והגדת לכנגד ביום תהוא אם כן יהיה לו חלק במצות. אף על נכ שיש לומר שחתורה רבה כעת שלא ידע המצות סבל מקום למת רבה תורה על זמן שלא ידע המצות ויותר היה לרכב על זמן שהוא סניד לו המצות. ויש לחשיב לו בעבור זה עשה ח' לנו והיה פירושו בעבור המצות הזאת שאחת תהיה יודע עכשיו עשה ח' והוציאנו מסצרים. אלא כרי שנדע החשובה לחשיב לרשע שנשאב בכפירתו ואינו יוצא מן כפירתו ואין לו חלק כלל במצות. ואילו נשיב זי ולא לו, שאף על גב שאנו יודעין שיש לחשיב לרשע כפי רשתו לא היינו יודעין מה נשיב ולכך הוצרך לכתוב. והשתא חוי שמיר שכתוב אצל שאינו יודע לשאול, ועור כי שאינו יודע לשאול לא נדע אם צדיק יהיה אם רשע יהיה. כשלמא חתם כיון שנתן דעתו לשאול אם כן אינו רשע כי אם היה רשע לא היה שואל כלל והיה מוטא כה. אבל שאינו יודע לשאול שמא יהיה רשע. לכך הוא משיב לו ואם אתה תהיה רשע ולא תשגיה על מצות בוראך הנח לא חיות שם לא היית ננאל. וסבל מקום על ברחק כשביבין בן רשע נכתב שאם לא כן היה לנו לומר שהוא בחוקת כשרות ולא יהיה רשע כלל ולמה חושב אותו ברשע. אלא כרי שנדע להשיב ביום נתבאר ששאלו אצל הרשע חיינו ספני כי ברשע אינו זה מן שאלתו ולא זכרה התורה רק התשובה על שאלתו. אבל חרוב היוצא מן השאלה לא זכר שם, ובשביבין בך אמר ואף אתה הקחה את שניו חשית תשובה לשאול מן הענין השאלה לכך נזכר בשאינו יודע לשאול ששם לא היה שאלה אבל חלק רברי המשיב כרכיב והגדת לכנגד וגו', ונזכר בל מה שיגיד אף שאינו מן ענין השאלה לכך כתב שם בעבור זה עשת ח' לי. ואלו הארבעה בנים נתבאו הרשע ושאינו יודע לשאול והתם כפרשת בא בשלש פרשיות זו אחר זו. בי תחלת יש לחסור דעת הכפירה קורם חלק, ואחר כך ללמד כל אחר לפי השנתו שכל זמן שיש באן כפירה לא יבא לחביר האמת. ואחר כך לתם ומעלת אותו ושאינו יודע לשאול. ובפרשת ואתחנן לכן החכם שפעלה תמיר כיריעה ובכלם נאמר בנגד הויץ מן הרשע שנאמר וזה כי יאמרו אליכם בניכם. כי בנגד הוא מיוחד והחשוב. אבל הרשע אין מיוחד לכך נאמר רדך כללית והיה כי יאמרו אליכם בניכם. ונתבאר ענין הארבעה בנים.

פרק ח

סתת עוברי עבודה זרה. יש לפרס באלו הכתובים למח הוצרך להאריך בכל

זה מה שאמר וארכה את ודעו שנראה פירוש וארכה את ודעו על שאר בני אברהם למח הוצרך לחזיקו אותם. וכן מה שאמר ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר ששיר לרשת אותו. למח הוצרך לחזיקו. ועור שאמר כעבר הנחר ישבו אבותיכם תרה אבי אברהם ואכי נחור למח הוצרך לחזיקו נחור כענין זה ואין לו ענין כלל אל אברהם שאינו מורעו. אבל עיקר הכתוב בא לחזיר איר קרב חקב"ה את ישראל ובחר בהם. ואלו לא היו שאר אומות גם כן מה שייך כזה כחירה ברכב שאין שם אחר אבל בראוי חיו שם אחרים חקב"ה בחר בהם. וזה כי היה אברהם ותרם ובחר חקב"ה באברהם והיה יצחק וישמעאל ושאר ודע אברהם ובחר חקב"ה את יצחק. ונתן ליצחק את יעקב ועשו ובחר חקב"ה ליעקב ובניו חרי שלש פעמים הוחזק לברר ולבחור רבן סברו ער שנעשה שלשת פעמים מפה קרושה ברורה שאין כה מסולת. ולפיכך יועקב ובניו כלומר שכל בניו חיו נבחרים אין בהם מסולת ושלש פעמים זה אחר זה נתבררו. ואחר שזכר גנות ונפני כמו שאמר עכרים היינו למרעה במצרים חזיקו גם כן גנות נפשי שכשניהם היה ננאי לתם בין כנפשי ובין כנוה. וחקב"ה העלת מן חגגות אף חשבה והעלוי. ומה שאמר ויעקב ובניו ירדו מצרים אף על גב רלסמן פירש שהיה יעקב אנוס על מי חרבור והיו למכתב יעקב ובניו חוריר למצרים. אין זה קשאו. רוראי היה גזירות חקב"ה שיבא יעקב ובניו למצרים אבל נתן חקב"ה מכה טובה לבניו כרי שירד למצרים כשביבין יוסף מרצון נפשו. ובכר נתבאר ענין זה בפרקים ועיין שם.

ו א ה ר ש ז כ י ר הגנות חזו גם כן החכמת שהבטיח חקב"ה את אברהם לעשות הקץ גרם שלא יבולו שונאינו לנו כמו לכן ומצרים אשר עמדו עלינו תמיר לבלותנו ובכרת חכמתה הזאת היא שעמדה לא לבר לאבותינו אלא אף לנו שבאותה חכמתה חקב"ה חכמיה גם כן על שאר מלכויות וכמו שרשורו וגם את חנו אשר יעבור רן אנכי וגם שאר מלכויות. וכמו שבכרת בין חבתרים חכמתה לגלות מצרים חיה גם כן בחכמתה לכל המלכות וכמו שחתבאר באריונות כפרשת כרית בין חבתרים ואין צריך לבלול חרברים רק עיין שם למעלה. ולפיכך אותה חכמתה שעמדה לאבותינו ולנו גם כן. וכל זה הוא מקושר שמתחיל בגנות וקאמר ארתי ואם תאמר למח לא נאכרו הם ושלוש ישראל כאשר חיו עברים למרעה אחר שכל כך חיו בשעבור חקשת ומי הוא חשומר אותם. וקאמר ברוך שומר חכמתה לישראל שחקב"ה מחשב חקם לעשות וכזה חיו נשמרים שחקב"ה חישב חקם לנאול אותנו. ואם חיו נאכרים ח"ו לא היה הגאולה שהקב"ה היה מחשב

תמיר לעשות. וכן לנו גם כן עומדת זאת ההכמחה כמו שאמרנו למעלה. כי כברית בין הבתרים הראה לו חקב"ה כל המלכות ער הנאמלת האחרונה. ו א מ ר כ כ א מ ר צ א ולמד כלומר ראה ולמד כמה גדולה ההכמחה והברית בין הבתרים שהמיר היו עומרים כלותנו והקב"ה לא נתן להם לכלותנו. ומש שבמל חכמים לומר ברוך שומר הכמחה לישראל ברוך הוא לחיות ברכת לפני חזקתו ויתברך ולאחריו.

ו י א מ ר א ל ת י מ ל א ב ר ר ס י ר ו ע חרע כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה וגוי אחרי כן יצאו ברכוש גדול. פירוש הכתוב שהקב"ה נזר על דע אברהם נירות ועברות וענוי הנירות כמה שהם ברשות אחר וזה בוראי אינו טוב שיהיו זרעו ברשות אחר והעברות שיחיו עובדים לאחרים. וזה בוראי תוספת יותר אחר שהיו ברשות אחרים וחיו משועבדים לאחרים גם כן בכל השעבוד כדרך העכר שהוא משעבד לארון שלו. ואחר כך נתוסף עליהם ענוי שהוא יוצא מן גרר המשועבדים. כי פתח ארם אינו משעבד אלא עצמו בענוי. ומצאנו גם נגזר על זרע אברהם שלש נזירות זו אחר זו נירות עבודה ענוי. ובשלתש תוהוק גלותם ומן לירת יצחק ער שמתו השבטים היו נירות ומן מיתת השבטים היה שעבוד ער שגזלה מרים והתחיל ענויו וזה היה מ"ו שנים קודם צאתם. לכך נקראת מרים על שם המטירות. והנה היה מתחזק גלותם בני רביים. וכבר הארכנו למעלה בנתינת הסבה בגלות ישראל בשביל מה נגזר על זרעו של אברהם והרי מבואר שם. ובאן אין צריך לתביא. גם למת היה חללות ומן חזק משוער ארבע מאות שנה ויהיו ענייך פקוחות על רברי הפרטים בי מבוארים כך אמתת רעת חכמים והוא אמתת רעת תורתנו הקדושה.

צ א ו ל מ ר י ש לך להתבונן איך הניח מה שרצה עשו לעשות ליעקב והתחיל בלבן הארמי ומש שרצה עשו לעשות ליעקב הוא מבואר בכתוב ואצל לבן לא נתבאר בכתוב. שאין הרעת נותן שיחיה לבן אל יעקב מבלי סבה כלל וחיו הבנים בניו והבנות בנותיו. ויאמר בי לבן בקש לעקור את הכל ויודר אמרו עליו כמה שאמרנו אל שרעת שפרעה כל היה כוונתו רק על הזכרים וזה אף על הבנות. ומש לא רבותינו ז"ל על ככת להגדיל מחשבת לבן ולחניה את עשו שלא זכרו מסגנו. ועור שאמר שרעה לא רצה לעקור רק הזכרים בלבד. והכתוב אומר את הכל אויב ארדוף אשיג אהלך שלל ורצה לתבן את הכל לא את הזכרים בלבד. רע כי במאמר ראשון גלו רביים הרבה מאד. כי יש לישראל מתנגרים לא כמו שאר מתנגרים שבאו בשביל סבה

אבל יש להם לישראל שונאים ואויבים בלי סבה וזה רוקא בישראל שאיזה שונאים וסבות שונאים מבלי שעשו להם רבר ויבא התנגרות להם. ובבראשית רבה בפרשת תולדות שני גוים שונאים רגוים בבטנך חכל שונאיהם של ישראל. והכל שונאיהם של עשו. ומי שחיה מתנגר לישראל ביותר מבלי סבה היה לבן ופרעה כי לא עשו סאומא למרעה וגזר על הזכרים. וזוהו התנגרות מבלי סבה שעשו להם. רבר. אבל מה שאמר שרעה אריו חרבי וכו'. זה לא היה מבלי סבה כי השב ישראל בורחים ורצה להתזירם ואם לא יחזרו חרי יעשה עמהם מלחמה ואין זה מבלי סבה. וכן השנאה ללבן היה גם כן מבלי סבה כי לא עשה לו יעקב רק סבות גדולות ורדף אחריו. ומש שאמר לבן הבנים בני והבנות בנותי. כאשר הפך חקב"ה מהשבתו בחלום הלילה ואמר השמר לך וגו'. ואם לא תוזיר אותי לא היו הבנים בני ולא הבנות בנותי ומזה תלסטר שרצה לעקור את הכל זכרים ונקיבות. ורבר זה היה מבלי סבה כלל. ומש שאין בן בעשו שהשב להרוג את יעקב היה זה בשביל סבה שלפני ברכתו. אבל אלו שנים מבלי סבה היה זה. ולפיכך זכר אלו שנים בלבד ולא אחרים. ואם האמר מה היה הסבה שלכן היה רוצה לעקור הכל. והסברה נותן הפך זה שיחיה אוהבו שהיה חתנו. ובאשר תעמים ברבר הזה המצא ענין עטוס סאר. ויש לך לרעת השתלשלות קרושת יעקב כמדינתו והשתלשלות לבן שבשכיל זה רצה לבן לעקור את הכל. ומבלי סבה היה רוצה לבן לעקור הכל תמיר ובן זמן שהיה יעקב בביתו היה הסבע גובר שמוך סוף היו בניו ובנותיו והיה מכסת את חשנאה שיחיה בלבד ער שברת יעקב והפך לבן לשנוא ונגלה השנאה שהיתה בעצם לבן אל יעקב וכל הרברים האלה הם רברים גדולים סאר. ולולא שראוי לצקר היינו מביאים ראיות עצומות על זה. בלל חרבר רבותינו ז"ל בהבטתם ירעו ענין לבן הארמי. ובמה שהיה רבס ושחיה הפך אל יעקב. ומצד שהיו חכמים ביתר לגמרי היה רוצה לאבר את הכל. וזהו שרשרו ז"ל ארמי אובר וגו'. ובספרי ארמי אובר אכי מלטר שלא ירד יעקב לארם אלא לאברם ומעלה עליו כאלו אברו. פירוש כי ארמי אובר אכי יש למרש אותו ארמי היה אובר אכי ויש למרש אותו גם כן אכי אובר ארמי. וררשינן כי יעקב לא ירד לארם כי יעקב היה הפך לארם וארם היה הפך ליעקב. לפיכך היה ירירחו של יעקב לשם לאברן כאשר יבא לשם יהיו נרחין ונאברין מן יעקב שראוי שיעקב שהוא עיקר לרחות את ארם הפתוח. ומעלה כתוב על לבן כאלו אברו ליעקב והוא דבר נסתר מאד. כי מאחר שהיה לבן מתנגר אל יעקב בעצם והוא הפך

הם הצורה בכלל ומצרים הם כמו החומר לא היו
 מתנגדים לענין החמרי כלל רק לענין הצורה כי
 בכבר זה הם חכמים. כי ירוע כי החומר מתנגד
 לצורה בעבור שזה חומרי וזה צורה ובשביל כך
 היה כאן התנגדות בעצמן. ויש לדעת כי דבר עצמי
 למצרים מה שהם מתיחסים אל החומרי וישראל
 צורה נכרלת כמו שהתבאר מעלה במקומות הרבה
 מאד. ולכן לא היה כאן רק התנגדות חומר לצורה
 ורצו לאכר הזכרים. אמנם כאשר בא יעקב אל
 ארם היה ארם מתנגד לו לגמרי ורצה לעקור את
 חבל. כי ארמי הוא אינו בכלל המציאות כלל ואינו
 נכלל בו ואינו מתיחס אל המציאות כלל אבל הוא
 עם שאין שם מציאות עליו. לכן התנגדות הזו
 כאשר יתנגד העדר אל המציאות שוהו התנגדות
 נמור לא כמו מצרים כי החומר והצורה שניהם
 משותפים שהם נחשבים מן המציאות אבל התנגדות
 ארם נחשב התנגדות העדר ומציאות שהוא מבקש
 להעדיף חבל. וזהו אמרם ו"ל בפרק החילוף ארבע
 חקב"ה מתהרם עליהם שבראם ואלו הם כשרים
 ישמעאלים יצר הרע נלות. וביאור זה כי כשרים
 אין מציאותם נחשבים. כי לפהיתותם אין שם
 מציאות עליהם והם דומים לבריאה שהיא פסילה
 ונמשכת אחר בריאה אחרת כמו התולעים. שאל
 יחשוב כי יש בהם בריאה וכפי עצמן רק שם
 נמשכין אחר כריות אחרים ומכאן יעצמו אין רוח
 להם הכריאה. וכן יצר הרע אין בריאה לעצמו
 כלל והוא נמשך אחר החומר בודאי שאין יצר
 הרע נחשב דבר עצמי. וכן גלות אין מציאות לו
 בעצמו. ולכן חקב"ה שהוא משמיע המציאות
 בודאי מתהרם עליהם מצד עצמו. וכן ישמעאל
 גם כן מצד שהוא יושב אוהלים במדברות תמיד
 אינו נכנס כלל בעיקר מציאות. וכל הדברים האלו
 יש להם טעם מופלג יתבאר במסר הנצח בעזרת
 חשם יתברך. כלל דבר כשרים אין להם מציאות
 כלל בעצמם אבל הם נמשכים אחר מציאות אחרים.
 וכשרים הוא ארם בודאי וזה ענין כבוד. לא כמו
 שפירש הרמב"ן ו"ל בפרשת חיי שרה. וזהו אמרם
 בפרק קמא רשבת אמר רבי יוחנן כל השואל
 צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נוקטים לו
 שאין המלאכים מכינים בלשון ארמי. פירוש כי
 אדם הוא חומר יוצא מכלל המציאות העולם ואינו
 נחשב בכלל שבעים לשון שהם סדר מציאות העולם
 ואין הלשון של ארמי בכלל שבעים לשונות אלו.
 ולפיכך המלאכים שהם כנגד שבעים לשונות אין
 מכירין ארמית. ומפני זה היה ארם חקר יעקב
 דרצה לאכר את יעקב מצד שחם חכמים. וזה כי
 יעקב הוא מציאות העולם בודאי כי ארם כאין
 נחשב ויעקב וכניו עיקר מציאות עולם. נמצא כי

לו אין מעשה יותר מזה. ולפיכך מעלה הכתוב על
 ארם כאלו אכרו רק שחשק"ה לא נתן ליעקב לאכרו
 ח"ו.

ו ה נ ה ר א ב " ע כאשר הגיע לפירוש
 זאת המלה מפני שדעתו היה רחוק שיהיה נקרא
 לכן הארמי אוכר אבי כי אין טעם לומר ארמי
 אוכר אבי ויירד מצרימה וזה הכריבו נקשרים
 ביחד. ועוד כי אוכר פועל עומד. ובשביל זה היה
 נוטה מרכי האמת הוא פירוש רכותינו ו"ל והתר
 לו דרך אהרה. והנה מצאנו כי נוי אוכר עצות המה
 תרגום אונקלוס מאכרי עצות וכן ותאכרו דרך
 תרגום יונתן ותחוכרן אורחא. הנה שניהם פעלים
 עומדים ועשה המפרש הנכבד אותם יוצאים ויהיה
 זה כאחד מהם אף על גב שהוא פועל עומד יתפרש
 יוצא. וכאן יש טעם שלא יאמר ארמי מאכר אבי
 כי מאכר נאמר על הפעלה שכלל שוהו מאכר.
 וכאן מפני שלא היה רכי מחשבה בכך ולא יצא
 הפעל כתב לך אוכר אבי. כי היה זה הפעל שפעל
 כמו פועל עומד שחרי פועל עומד אינו יוצא הפעל
 לזולתו. וכן כן לא יצא הפעל אל זולתו. ועוד
 כי נובל לפרש כי אוכר הוא שם כמו ואחריתו ערי
 אוכר. ונקרא לכן בשם אוכר לפי שהוא אוכר של
 יעקב כלומר גורם ומסכך ליעקב אכור. כמו שיקרא
 האבן מכשול מפני שהוא מכיא מכשול לאהר כך
 היה לכן נקרא אוכר אבי כלומר גורם ליעקב אכור.
 כי במקומות הרבה נקרא דבר על מה שהוא גורם
 ומסכך. ולא כתב לך מאכר אבי כי לא אכרו ח"ו
 רק נקרא אוכר שלשון זה אף על גב שלא פעל כלל
 וכן אכר כמו שיקרא האבן מכשול אף על גב שלא
 נבשל בו אדם רק מוכן הוא למכשול כך מוכן לכן
 היה לאכור של יעקב אם לא שעורו חקב"ה. כי אם
 כתיב מאכר אבי היה משמע פעם אחת כי הפעל
 הוא לפי שעה ואילו שם דבר לא יסור ממנו. ולכן
 מפני כי תמיד רצה לאכר אותו לא כבעת אחת
 נקרא אוכר שם דבר שלא יוסר. ומה שהקשה כי
 אין כתיב מחובר שחיה לו לחזכיר תחלה שהצילו
 חקב"ה מלכן ואחר כך ויירד מצרימה. אין זה קשיא
 שצריך להתחיל בנגות אסמים בשביל לפיכך לא רצה
 לחזכיר השבח עד ויוציאנו ח' מצרים וגו' ואין
 לחזכיר שבח ואחר כך יחזור לחזכיר נגות אלא
 מתחיל בנגות ומסיים בשבח וכך יהיה נשאר אצל
 חשכ"ה ומתחיל ארמי ויירד מצרימה מלמד
 שהצילו מלכן. ודבר שטום הוא וכדי שלא תמצא
 ספק עד שתבין עיקר הדבר ותדע באמתת אלו
 דברים. כי המצרים לא היו מבקשים רק לעקור
 חזכרים. ותדע כי מצרים נחשב כמו חומר כמו
 שהתבאר בפרקים הקודמים ועיין שם. לפיכך לא
 היו המצרים מתנגדים לישראל רק בצורה כי חזכרים

שהיו אומרים עליהם אלו עם ישראל. וזה אם חיו ישראל כמלים אצל מצרים לחיותם נקראים בשם מצרי הם ושולם לא חיו ראוים למאולה שהרי נתחברו לחם לחיות שם מצרים נקרא עליהם. ומפני שהיו ישראל מסומנים בין המצרים והיו עם כמני עצמם ראוים להוציא אותם מתוכם אחר שלא נתחברו עם המצרים והם מסומנים ונקרים לעצמם.

נ ד ו ל ע צ ו מ רכתוב וכני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו כמאר מאד ותמלא הארץ אותם. אי על נב שכתוב כמירוש ככתוב חזו גדול עצום ואם כן מאי מביא ראייה יותר יש לומר דמייתי ראייה כמאר מאד דלא כתיב כקרא אלא גדול ועצום. ואלו שתי תוארים מירושן גדול שהיו כלם גדולים בקומה ועצום שהיו עצומים בגבורה וכאשר יש עם שהם מתוארים בקומה גדולה וגבורה נאמר עליהם עם זה גדול ועצום.

ו ר כ ס מ ע ו מלת ורב כמו רכבה כעצת השרה נתתיך. מירוש כמו שצמח אינו יוצא צמח אחר צמח אלא נוצעים כאחד היו מתרכיבם כאחד כי ורב מנוירת הכפולים כמו רכבה שהוא גם כן מנוורת הכפולים. ונראה כי אלו שלש דברים זכו ישראל עם גדול עצום ורב כוכות שלשת אבות כי גדול הוא כשביל אברתה ועליו נאמר ואעשה אותך לגוי גדול לפיכך זכו לחיות כנים גדולים. ועצום הוא כוכות יצחק שנאמר לו לך מעמנו כי עצמת סמנו מאד וחוה ועצום. ורב כוכות ישראל יעקב שנתראה כי הוליד חי"ב שבעים תבוסים שלא היה ככל האבות שנתברך כרכו כנים כמו יעקב וכתיב ואל שרי יברך אותך ויפרך ויברך. וסן האבות אשר הם כמו שורש נמשך אל הענפים שלש דברים אלו. וזה מוכן להכבדים איך אלו שלש דברים כאו מן האבות אל ישראל והכן זה היטב מאד.

ו ת ר כ ו ת נ ד ל ו ותבואי בערי עריים וגו'. מירוש החכוב ישראל כאותו הדרו אף על נב שהיו בשעבוד גדול מאד ועושים לבנים. היו כעלי גוף נפי וסתור. וזהו בערי ערים כי הערי מששם את הגוף לכך היו נקיים ומקושטים כגופם וימים מאד.

ו ש ע ר ד צ מ ח וגו' מירוש כי ישראל כאותו הדרו היו דור שלם כי כאשר הניעו ישראל לששים רבוא היו אומה שלימה וכבר הארכנו כזה. וזהו שרים נבנו ושערך צמח כי כאשר שרים נבנו והשער צמח כהר יצאה מסמנותה לחיות עומדת על שלימותם בבני גלות. וכך עמנו ישראל על שלימותם אשר ראוים לחיות נבנסים תחת כנפי השכינה.

אדם חזו רוצה לעקור את יעקב מכל וכל כי הם חפכים כוראי. ולפיכך היה התנגדות יעקב ואדם כמו חפכים החערר אל הפציאות לכך היה רוצה לעקור הכל כי החערר הוא מתנגד למציאות למדי. והכן תרכיבם האלו כי הם יסודי החכמה. הארכתי כזה כשביל אותם אשר רוצים להתחכם על דברי חכמים ונלתי כי הם היו יודעים מצפוני החכמה וכל דו לא אנם לחם ועדיין יש במלים לתושיה.

ו י ר ד ס צ ר י מ ח אנוס על פי הרב. דע כי ענין יעקב היה כל דרכיו שלא במסדה שאלו היו רכבו של יעקב במסדה רחינו היירוח למצרים היה אם כן הנאולה. במסדה והיה עיקר סדר העולם במסדה. שהרי ידוע ומפורסם כוראי כי חללות והנאולה תוא עיקר מענין העולם וסדר שלו. וכבר אמרנו שיש שכל רב מענין זה היה לא במסדה. עיין אצל והנה שני עברים נעים. ולפיכך אילו היה יורד יעקב מעצמו ואם לא רצה לא היה יורד היה כא חללות במסדה שקרה שירד ואם לא רצה לא היה יורד. ואין לומר רב כלל אלא היה אנוס על פי הרב. ער שהיה כא חללות כחברה ולפיכך לא היה במסדה אלא כעצם. לכך דרשו יורד מצרימה אנוס על פי חרבור.

ו י ג ד ש ס מלמד שלא ירד יעקב להשתקע במצרים מירוש אילו ירד להשתקע היו רק כמו גרים לא היו ראוים להיות נשאים כי הנה כמה שהיו נד הוא כמו אורה נוסח ללון ולמחר יוצא חיו ישראל כמצרים שלא ירד יעקב להשתקע וכשביל זהו לא לנאולה. וכבר הארכנו בזה. ואם לא כן כיון שרעו לחיותם עומדים שם היו נשאים שם כפי מחשבתן. וכרי שלא תאמר כי הם ירדו להשתקע והא רכתוב ייגר שם שלש ככלו אותם מצרים רק כמו גרים אבל ישראל שחשבה ירית קנע לכך מביא מלאך זה לגור בארץ כנען וגו' רמוכה מוח שנים הם לא היה מחשבתם רק לחיות כמו גרים ולא ירדו להשתקע.

כ מ ת י פ ע ט כמו שנאמר בשבעים נפש וגו'. רמז כזה כי רוקא בשבעים נפש חיו ראוים לרדת אל מצרים כמו שהארכנו כזה במסומו עיין שם ואין צורך להאריך. ולפיכך יוכבר גדולה בין החומות. שאין ראוי לישראל לחיות שבעים נפש קודם כואם למצרים. ונמ אין ראוי שהיו כלל שבעים נפש והם כמצרים לכך בין החומות גדולה יוכבר לא הקדים ולא איהר וכבר נתבאר למעלה. **ו י ה י ש ש ל נ ו י** מלמד שהיו ישראל מצוינין שם. מירוש כי לא חיו כמלים ישראל אצל המצרים לחיות נקראים בשם מצרים אלא מצוינין ומסומנים כן עיין מלשון סימן כי כל דואם חיו סכירין ישראל בשם כמני עצמן עד

יותר מזה בעבורת מרד שנתן עליהם והשליך ליאור
את הזכרים. ויותר היה נראה שמת מלך מצרים
והיו יראים שיחיה גם כן המלך האחר נוהג עמם
כך ולמיכך היו נאניהם אבל אצל המלך הראשון
היו מתיאשים וכדבר שארם מתיאש לא שייך יראה
ואין אנה.

ו י ו ז ק ו ת ע ל ש ו ע ת ס אל האלהים
מן העבודה וישמע אלהים את נאפתם ויזכור אלהים
את בריתו וגו'. הנה המצא נ' לשונות ויועקו ותעל
שועתם אל האלהים וישמע נאפתם. ויש לדרסק
כלשונות האלו למה שנת הלשון. ויראה כי בא
להגיד לך כי נ' דברים נורמים שהתמלה השועה
נכנס למני הקט"ה. האי' שהצועק מצטער הרבה
על זה ונחשב לו לצער. והשני שרבה שהוא צועק
עליו הוא כאמת קשה וראוי לזעוק עליו. כי למעמים
הצועק מצטער הרבה על דבר אחד ואין הדבר
ההוא ראוי להצטער עליו ואין הצער שלו נחשב.
ולמעמים להפך הדבר הוא קשה וראוי להצטער
עליו מאד אלא שאין האדם מצטער עליו. ולמעמים
יש שהיה ואין הקט"ה מונה אליו כעבור שהוא
מרוחק מן הש"י כי אם הש"י שונאו אף אם צועק
בצרה גדולה אין הדבר נחשב בעיני הש"י. וכאשר
יש שלשתן הצועק הוא מצטער על הדבר וצועק
על זה והשני שהוא צועק עליו קשה הוא אינו
מרוחק מן הש"י והתמלה מצובלת ונעשה כקשותו
ולמיכך אמר נגד הראשון ויועקו כי ועקה נאמר
על הוועק סבה צער. וכנגד הדבר שהיו צועקים
עליו שהיה דבר קשה מאד נאמר ותעל שועתם
אל האלהים מן העבודה. וכאן לא הוזכר כלשון פועל
כמו ויועקו שהוכיח כלשון פועל רק ותעל שועתם
לפי שהוא נאמר על הענין שהיו צועקים עליו לכך
הזכיר הדבר שהיו צועקים עליו. ותעל שועתם אל
האלהים מן העבודה. אמנם וישמע אלהים את
נאפתם הוא מצד שהיה שומע את נאפתם שלא
היה הצועק מרוחק מן הש"י. והיה כאן שלשה
דברים אשר אמרנו. הן ישראל אשר היו נאניהם
וצועקים מאד והן מצד הדבר שהיו צועקים עליו
היה קשה לצעוק והן מצד הקט"ה ברכתבי
וישמע אלהים את נאפתם. ולפי שיש כאן שלשה
דברים שאין האחד כמו השני הזכיר שלשה שמות
מהולקים ועקה שועה נאפת. אצל הוועקים לשון
בפני עצמו. ואצל הדבר שהיו וועקין עליו לשון
בפני עצמו ואצל הקט"ה הממכל לשון בפני עצמו
ועוד דע כי התמלה עד שתתמכל צריך שלשה
דברים. האחד שצריך האדם לבוין דעתו ככל כו.
והשני לא יהיו המסמרינו רחוקין והתמלה שאם
יש מסמרינו תפלתו נראה. והשלישי עת צרין
לפני הקט"ה שישמע התמלה. ונלמד הראשון אמר

ו א ת ע ר ו מ ו ע ר י ה . פירוש שעריין
לא היה להם לא מצות ולא תורה שהם קשטו
נפש ארם כמו שהמלכות כבוד הנוף וראויה
הכלה להיות נכנסת תחת הנופה על ידי קשטו
מלבושים וכן עשה הקט"ה ישראל כאשר היו
ערום ועריה מתורה ומצות נתן להם הקט"ה תורה
ומצות ואחר כך היתה השכינה מתבררת לישראל
בשכון שכינתו כיניחם ברכתבי אחר מתן תורה
ועשו לי מקדש וגו' כך הוא פירוש הכתוב.

ו י ר ע ו א ו ת נ ו ה מ צ ר י מ ו יענונו
ויתנו עלינו עבודה קשה וירעו אותנו המצרים כמו
שנאמר הבה נתחכמו לו מן ירכה וגו' ואף על גב
רבואי קרא לא כתיב שום רעה שעשו במעל רק
הרבו והמחשבה שהיו אומרים הבה נתחכמו לו.
מכל מקום רבה לו על וירעו ספני
שהתחכמות לענות אותם כורה זה על שתי
המצרים מתנניים להם הושבים עליהם רע כמו
שי שהוא מתננד לאחר תמיד תושב עליו רע. אבל
ויענונו הוא שנתנו עליהם עבודה. ויתנו עלינו
עבודה קשה הוא רבו וזלת זה הוא שהגדילו
המלאכה יתר מכשועור. למיכך מביא קרא אל
ויתנו עלינו עבודה קשה ויעבדו מצרים את בני
ישראל כערך המלאכה יותר מכהו של ארם. וכנגד
שזכרו שלשה תוארים בישראל אחר גדול. השני
עצום. השלישי רב. נתנו עליהם שלשה דברים
כי ספני שכל דבר שיש לו התננדות כלכד לא
יתרבה כי התננדות לאחר הוא סנום לאותו
דבר שהוא מתננד לו. ולמיכך מת שאמרו הבה
נתחכמו לו הוא התננדות ובשכיל זה היו מוכרים
מצרים ששוב לא יתרכו כאשר יראו ישראל כי
המצרים הם שונאים להם ובשכיל כך יהיו ישראל
מצרים ויראים מהם ולא יהיו כנחת רק בצער
ובשכיל כך לא יתרכו. ומכאן שאמרו שהם עם
גדול השבו לענותם כי כל עניי הוא שפלות מלשון
עני הפך הגדלות. וספני שאמרו שהם עצומים
השבו לתת להם עבודה קשה שכוחם והילשו מה
שיש עליהם עבודה קשה המסכר בהם ואת רותם.
ויש להניח גם כן אלו שלשה דברים להתחכם
עליהם ולענותם ולתת להם עבודה קשה. ויתבאר
לך דברים אלו כאשר תבין אלו דברים על
אמתתם.

ו נ צ ע ק ו נ ו' הכיב הפסוק ויהי כימים
הרכים לכאר כי היתה הצעקה כאשר מת מלך
מצרים והיו נאניהם מן העבודה ותעל שועתם אל
האלהים. והרמב"ן ו"ל מפרש הכתוב הוה ויהי
כימים הרכים הוה וימת מלך מצרים שהיו יראים
ששאם יעמוד מלך אחר יותר רשע ובשכיל כך היו
נאניהם. וקשה וכי אפשר שיחיה מלך מרשע

ויועקו שחיו וועקין בכל לב. וחשני שלא חיו מקברינים להמלתו ער שנכנסה התפלה לפני הפס"ח וזהו ותעל שותתם אל האלהים מן העבודה שלא חיו כאן רוחים את תפלתם שלא תעלה. וחשלישי שחש"י שמע את נאקתם שחיה עת רצון שחיו כאן כל ג' סכות אשר הם ראויים להיות וזה נכון. אמנם על רעת רבותינו ז"ל אין מירוש וימת מלך מצרים רק שנצטרע כי מצניז לשון מיתת אצל מצרע כרתיב אל נא תחי כמת ואומר בשנת מות המלך עוויתו ונז'. וכך אמרו ז"ל ביון שנצטרע אמרו לו החרטומים אין לו רמוא ער שיהיה שוחט מאה וחמשים ילדים כבוקר ומאה וחמשים יורדים כערב וירחץ וישמע כיום כיום כיום כיום. ואחר דבריהם אנו חולקים כי לא מת המלך רק בעטרע והיו אומרים החרטומים לשחוט את בניהם ולרחוץ כרמם כרי שימרו כישראל מעשיהם מה שאפשר וזהו לרחוץ כרמיהם. אף על גב שחשליבו את סמניהם ליאור זה שחיו וורקים הקטנים ליאור לא היה להם עתהם עסק. וזהו היה רוחץ כרמיהם אין לך רכב כזה המורה על אכזריות לשחוט את בניהם ולרחוץ חרם אליו ולרחוץ בו ואף על גב דרמם אין מרמא את המצורע החרטומים כרוח המוכאח שלהם נתנו לו זאת העצה ולא חיתה העצה מרופאים כי אם מן מעשה החרטומים. וכך אמרו לו החרטומים חנה כשביב זה צרעת כא עליך כי נורנו על ישראל מה שאפשר לעשות משעבור והשלתת בניהם אל היאור. אמנם עריין אין הנזירה נגמרת כי חסר דבר שלא נתנו עשהם כל אכזריות מה שאפשר לעשות בהם ולבך כא הצרעת כרי שתרדח כרם שלחם כי גרול הרחיצה כרם יותר מאלו היה שותה רמם כי השתיה אין ענינו שאל אותך רק זמן אחר אבל זו היה רוחץ ומטייל כרמם של ישראל ולא נמצא רכב כזה וכאשר נעשה זה אז תחיה כרמא מצרעתך. כי כבר נבאר מישראל וכלו כל החיים שאפשר ולפיכך היו נותנים העצה ליסח שלש מאות בכל יום ק"ן כבוקר וק"ן כערב. וזה מפני שחיו אומרים ליסח מכלל ישראל מספר נמשות כרי לרחוץ כרמם כושלש אין די כי אין ראוי ליסח רק מספר כללי מספר כללי. שאין האחר ושלישם נחשבים אצל האומה הכללית ועדיך ליסח מספר שחוא גם כן כללי. ומפני כי המאח נחשב כמו אחי שהרי כשהגיע למאות ומנה האדם מאה אחת שתי מאות כמו שימנה א' ב' ג' ואין חלוק בין המספרים רק שאכ"ג הוא פרטי ומספר מאות הוא כללי. וכיון שאמרנו שאין ליסח שנים ושליש מספר פרטי מספר שחוא כללי. ולא חוכל לומר שיקח שלשים או ארבעים שאין נחשב עשרה

כמו אחר היה מונה האדם א' עשרה כי עשרה כמו שימנה האדם אכ"ג אבל כשיאמר כי עשרה יאמר עשרים ושלוש עמנים עשרה יאמר שלשים וכן כולם לכן אין זה רומח לאחז. אבל המאות ומנה כך מאה אחת שתי מאות וכן כולם. וכמו שתאמר שנים כך יאמר מאתיים. ולא אמרו החרטומים ליסח מאה אחת מפני כי הא' אף על גב שהוא יסוד המספר והם אמרו ליסח מספר כללי מספר ישראל ואין זה מספר וחשנים אף על גב שהוא מספר אינו מספר גמור שלא תמצא בו נפרד רק זוג אבל התחלת מספר הוא מספר שלש לכן אמרו החרטומים ליסח ג' מאות ילדים ולרחוץ כרמם ואז חיו גאנתיים ויועקו ותעל שותתם אל האלהים כי אחר זה אינו כלום עור. ויש כזה עור בעצת רשעים אלו החרטומים עצה עמוקה מאד שירדח כרם קסני ישראל והוא רכב מופלא נתבאר לך למעלה אצל ולכהן מרין שכע גנות נתבאר שם כי חרם הוא ממחר את המצורע כמה שהמצורע הוא כמו מת והרם הוא חיי הכריה ורואה קמני ישראל ולא עכו"ם מה שנאמר עליהם חיים כלכם. וכבר זה רצו למחר ולהחיות אותו. ומספר שלש מאות חוא רכב מופלא כהכמה שיש בו חיות כעבור שיש בו שלישי שחוא אינו קצה כי השנים כל אחר קצה ומה שיש בו קצה יש בו סוף שהוא המיתה אבל האמצעי הוא שאין לו קצה הוא סוד יעקב אבינו אל מת כמה שחוא שלישי לאבות והוא אמצעי כאשר ירוע למכנים ונתבאר בספר גור אריה בפרשת ויחי וכל זה כוונת החרטומים וכיון ששמעו ישראל נזירה זאת חיו נאנחים ומסוגנים ואין ויועקו אלא לשון קינה שנאמר זעק וחילל כן ארם. ותעל שותתם כמו שנאמר ונפש הלל תשות. וישמע אלהים את נאקתם נאסת הללים כרתיב ונאקת הללים תשות ועור כתיב מעיר מתים נאקו. ומה שכחוב ותעל נאקתם אל האלהים מן העבודה אף על גב שזעל רבותינו ז"ל מירושו שחיה שוחט בניהם וזאת השועה עלתה אל האלהים ואם כן מאי מן העבודה ראמבר אלא כך מירושו כי השועה הזאת שחיה נאקתם הלל עלה אל האלהים מן העבודה וכשביב שני דברים יחד רחיינו שעות הלל והעבודה וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את כריחו שאם לא כן שאף על גב שחיה שועת הלל לא היה גורם רק שיחיו נצולים מן הריגה ושחיתם בניהם אבל עבשיו שעלתה מן העבודה חיה גורם השועה שחיו נצולים מן העבודה לזכור גם כן העבודה ולהושיע אותם מהם. ואם לא היה נאקתם הלל לא היה גורם שנכנס צעקהם לפני האלהים כי שועת הלל מרוב לכנוס לפני יותר מן העבודה ולפיכך כתיב ותעל

שועתם אל האלמים מן העבודה. כך פירשו חו"ס ספוקים אלו והוא הנכון וכל איש משביל מורה למירוש דברי הכמים כי הם למי החכמת.

ו י ש מ ע ה י א ת ק ו ל ג כ מו ש נ א מ ד הו צ ר ה ל ח כ י א ו י ש מ ע ה ז א נ א ק ת מ ל ו מ ר ב י ה ש מ י ע ה ה י ת ה כ ו כ ו ת א כ ו ת ב ר כ ת י ב ו י ז כ ו ר א ל ח י מ א ת כ ר י ת ו ל א ה י ת ה כ ו כ ו ת מ ש ל י ש ר א ל ו י ש מ ע ה י א ת ק ו ל ג ה ח ו כ י ר ה ש מ ה מ י ו ח ד ו ב מ ס ו ק ו י ש מ ע א ל ח י מ א ל נ א ק ת מ ה ח ו כ י ר ש מ א ל ח י מ ו ה מ ע מ כ מ י ש כ ק ו ל ש י י ד ח ש מ ה מ י ו ח ד ב י ח ש מ ה מ י ו ח ד א ל ח י י ע ק ב א ש ר נ א מ ר ע ל י ו ק ו ל ק ו ל י ע ק ב ה ח נ ו ז ה מ א ד א ב ל ש מ א ל ח י מ נ א מ ר א צ ל נ א ק ת מ ב י נ א ק ת ח ל ל נ ש מ ע כ מ ר ת ה ר י ו ל כ כ נ א מ ר א ל ח י מ ו ה מ ע ל מ ע ל ה א ר כ נ ל כ א ר ה כ ת ו כ י מ ע י ין ש פ .

ו י ר א א ת ע נ י נ ו ז ו מ ר י ש ו ת ד ר כ א ר צ כ מו ש נ א מ ד ו כ ו ר ר ש ו ה מ ק ר א ח ז ה ו י ר א א ת ע נ י נ ו ו א ת ע מ ל נ ו ו א ת ל ח צ נ ו ע ל מ ר י ש ו ת ד ר כ א ר צ ו ע ל ח כ נ י מ ו ע ל ח ל ח צ ו ו א ו ע ל נ ב ש נ ר א א ל מ י מ ש ו מ ר ח ו ק ל ח י ו ת ע נ י נ ו כ א ע ל מ ר י ש ו ת ד ר כ א ר צ ו כ נ ע מ ל נ ו ע ל ח כ נ י מ ב י ל מ י מ ש ו מ נ ר א א ע מ ל נ ו ע מ ל ה מ י ו ח י נ י ע ה ש ח י ה ל ח מ כ מ ל א כ ת ו ל מ ח מ י ר ש ו ע נ י נ ו ע ל מ ר י ש ו ת ד ר כ א ר צ ו ע מ ל נ ו א ל ו ה כ נ י מ ד ע ב י כ מ ס ו ק ו י ר א ע נ י נ ו ע מ ל נ ו ו ל ח צ נ ו ח מ נ י ד ר ב י מ ה ע נ י ה ו א ע ה ד ר ה מ ו כ ו ו א י ל ו א מ ר ע נ ו ת מ ח י ה מ י ר י ש ו כ מו ע נ ו ת מ כ ס ל ח ת מ א כ ל ע נ י נ ו מ י ר י ש ו ע נ י ו ה ע נ י נ ו ח ס ר ו נ ה מ ו כ ו ע מ ל נ ו מ י ר י ש ו ד ב ר ש ה ו ע מ ל כ ע י נ ו ו א י נ נ ש מ ו נ ח כ ו ה ו א מ ר ת ו ר א ו מ ש א ע ל י ו ו ל ח צ נ ו ה ו א כ מ ש מ ע ו ל מ י כ ב מ י ר י ש ו ר ב ו ת י נ ו ז"ל ב י ה ע נ י נ ש ה ו א מ ר ת ע ל ח ס ר ו נ ה מ ו כ ו א י א מ ש ר ל מ ר ש ע ל ה מ ל א כ ת ה ע נ ו י ה ו א מ ח ש ה ו א ח ס ר מ ו כ ת ו ז ה ש ח י מ מ ר ש י מ מ ש ו ת י ת י ב י נ ו ר ו ע ל י ח י מ ל ע ש ו ת מ ל א כ ת כ ש ר ת ב ר כ ת י ב ו כ כ ל ע ה ו ד כ ש ר ת ו ל א ה י ו ל נ י נ כ ת י ת י מ ב י ה ל ח מ ר י ש א ו ת מ מ ש ו ת י ת י ו ל א ה י ו פ ר י מ ו ר ב י מ ו ז ה נ ק ר א ע נ י ב ו ר א י מ צ ר ח ס ר ו נ ה ו ה א מ ר י ש ו ת ד ר כ א ר צ ו א ת ע מ ל נ ו א י א מ ש ר ל מ ר ש ע ל ה מ ל א כ ת ב י ש מ ל א כ ת ב ו ר א י ש ע ב ו ר ש ה ו א י ו ת מ ע מ ל ו ל כ כ ד ר ש ו ז"ל ו א ת ע מ ל נ ו א ל ו ח כ נ י מ מ י ר ש כ א ש ר ו ר ק ו ח כ נ י מ ל י א ו ר ח י ה ז ה ע מ ל כ ע י נ י ח מ ו ז ה נ ק ר א ע מ ל ש כ ל ד ב ר ש ה ו א ק ש ע ל ח א ר מ ו א י נ ו נ ה ב י נ ק ר א ז ה ע מ ל א ב ל א י נ פ ר ש כ מו ש מ פ ר ש י מ ס נ י ש ת ו ל ו ר ת ח כ נ י מ נ ק ר א ז ה ע מ ל נ ו ש א י נ ה ד ר כ כ כ א ל א מ ר ש כ מ ש מ ע ו מ ח ש ח י ה ע ל י ח מ ל מ ו ר ת ו ע מ ל כ ע י נ י ח מ נ ק ר א ז ה ע מ ל ו ב ר כ ת י ב ח ר ש י כ מ ו מ ו ע ר י כ מ ש נ א ח נ מ ש י ח י ע ל י ל מ ו ר ת ב י ח ר כ ר ש ה ו א ק ש ח כ ע י נ י ח א ר מ ה ו א ע ל י ו ל מ ו ר ת ו ע מ ל

ווריקת כניחם ליאור הוא מורה עליהם שאין זה נקרא לחץ רק עמל והלחץ הוא כמשמעו. ועתה יתיח כאן נ' דברים ענינו עמלנו ולחצנו. הראשון הוא הסרון דבר. השני יותר מחסרון שהוא עמל ויגע. השלישי הוא לחץ ודוחק נרול עד שהוא רוצה לרחות את מצויאותו ולאכזרו. וזה כוראי יותר. והעמל הוא רכב ממוצע בין השנים. וכאשר תבין דברי הכמים תמצא כי התחילו במרינת התחזותנה שראת הקב"ה פרישות דרך ארץ ואחר כך הכנים ואחר כך לחיצת נפש לעקור את נפשם מסקום מרינת הנפש והכן את זה. ולכך דרשו אלו נ' מלות ענינו עמלנו ולהצנו שלשת דברים אלו להניד כי מתחיל כמרה של פרישות דרך ארץ וחוא ידוע ואחר כך ככנים ואחר כך לחיצת נפשם והכן זה היטב. והביא ראייה לפרישות דרך ארץ מן וידע אלמים כי אין וירא את בני ישראל על חכנים שלא שייך כוח וירא את בני ישראל כי חוי למכתב וירא חרינת כניהם. ועל הלחץ לא שייך גם כן הדוי למכתב וירא לחציהם ברכתיב ונמ ראייתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם. אבל על המרישה של דרך ארץ שייך וירא את בני ישראל כי המרישה אינו דבר רק שהוא חסר דבר שייך כוח וירא את בני ישראל מה שהיה חסר לבני ישראל. ועל זה שייך וירא את בני ישראל כלומר שראת את ישראל מה שהם חסרים בעצמם.

פירוש

ו י ו צ י א נ ו ה י ו נ ו כ כ ר א מ ר נ ו המעם למח לא היתה הוצאה לישראל כי אם על ירי השם יתברך ממני שחיו ישראל במצרים תחת רשות מצרים כמו העובר שהוא ככמן אכזר כמו שדרשו ז"ל מן הכתוב או הנסה אלמים לכה לקחת לו גוי מקרב גוי כמו הרועה ששומט את העובר ממעי הכהמח כך היה הפק"ה שומט ישראל לחשם יתברך שמאותו יצא חבל למועל כמו שהארצנו לעיל אצל ואילו לא הוציא הפק"ה למיכך היתה החוצאה על ירי השם יתברך. ועוד אמרנו ק"כ כי כאשר ראינו שהשם יתברך הוציא אותם בעצמו ממצרה שלא היה אפשר שתחיה מיוחצא על ידי מלאך שאם בן לא היה המועל מיוחצא. וראוי לכאר עוד הסבה למח חיות החוצאה מיוחצא לו. וזה כיון שחשם יתברך בעצמו רצה בישראל שיתחיו ישראל לו לעם ולחיות ויצאים מרשותן של מצרים ולחיות לו יתברך לעבדים ודבר שהיה מיוחצא לו יתברך ראוי שיתחיה השם יתברך המועל על בניו שהחברת ההוא מיוחצא לו כפרט כך ראוי שהוא יהיה המועל מיוחצא לו. כי חרבר אשר הוא מיוחצא לו אין

ראשון ומיותר לזאת המעולה לפעול רק הוא עצמן יתברך שהפעולה הזאת מגיע לעצמו לחיות ישראל לו לעם. שלמה לא יפעל הרבה חזו שהוא מגיע לו יתברך וכשר ורם אינו פועל רבר המגיע לו מפני שהוא פועל על ידי יגיעה ואינו רוצה לפרות, אבל חקב"ה כי הוא אמר ויחי ומחשבתו ורדתו הוא פעולתו בוראית ובוין שהיו ישראל יוצאים לחיות לעבריהם לו למת רבר זה על ידי אתר אם בן השם יתברך בוראית הוציא אותם ולא אחר כלל. שאם לא היה חרבו מתיחס אל השם יתברך שיחיה הוא הפועל בעצמו אבל כעשיו שהרבר חתוא שחיה פועל מיותר לו אם בן רבר זה מגיע לו יתברך ואם בן למת יהיה נעשה על ידי אחר ורבר זה משוט כאשר תוקרה. ועור כי איך אפשר לומר שיחיה המלאך פועל רבר שמדריגת אותו חרבו הוא כמדריגת המלאך עצמו. וזה כי המיר המעולה אינו כמדריגת הפועל ועל כל פנים מדריגת היציאה הוא כמו מדריגת המלאכים. וזה כי מדריגת היציאה לחיות ישראל לעם אל ח' והרי אין מדריגת יותר מזה כאשר יהיה היציאה שחניעה כמדריגת אל השם יתברך בכלי אמצעי שהרי ישראל רביקים בח' בכלי שום אמצעי. וחנה אי אפשר לחיות מלאך ושום בת אמצעי פועל רבר זה כי אם השם יתברך שהוא למעלה מחכל אבל אין שום מלאך שפועל מזה ולכן לא חיתה הוצאה על ידי מלאך או שום כח אחר. ועור דע כי ישראל היו תחת רשות מצרים לנמיר כמו שחתבאר פעמים הרבה מאד ואין מלאך נונע ברשות מלאך אחר. שיש למצרים מלאך גם בן וביון שנתנם ברשות מרים חתה כח מצרים אין מלאך נונע ברשותו כי אם חקב"ה בעצמו שאין שום כח ומלאך נחשב אצלו ותוא אלהי האלמים והוציא ישראל מתוך רשותם. וכל הפירושים אשר אמרנו בזה הם כדורים ואסתיים כלי ספק כאשר תדקדק בזה.

ו י ו י א נ ו ונ' תנת יש דקדק במאמר זה שאמר ועברתי אני ולא מלאך וחביתי כל כבוד אני ולא שרף וב' רמזין רבר זה לדרוש שהוא לאו קרא יתרא. והרמב"ן מירש במירוש חתומש שהמפרש הזאת הוא רברו משה ואהרן אל ישראל כרכתי כל המפרש לנכח ישראל ואם בן חוי למכתב ועבר ח' לנגוף כמו שאמר משה לישראל ולמה כתיב ועברתי לכן ררשו אלך רברים. ואין חתירוח מספיק רפא על נב שהוא רבר משה ואהרן למפעים שירבר בואת המפרש שלא לנכח ישראל כרכתי ולקחו פן חרם ולא כתיב ואלתם פן חרם ועור כתיב ואלו ולא כתיב ואלתם ואם בן הוא רבר ח' אל משכו ולא רבר משה ואהרן אל ישראל. אף על נב רכתי לנכח גם בן בואת המפרש. היינו

כשהוא כולל משה ואהרן עם ישראל מדבר לנכח כאלו משה ואהרן עומד במקום ישראל וכשהוא מדבר בנגד ישראל כלבר לא יכלול משה ואהרן עמהם כי אז מדבר לנכח. והרי על ברחק צריך לומר כך דהא כל המפרש שאהרן זה וראיתי ומסתחי הכל רבר השם יתברך מדבר בער עצמו. ואם בן המפרש הזאת גם בן רברי חסא הוא. לכך יש לומר רחוקשה להם רהוי למכתב ועברתי לחכות מצרים ולעשות שפטים ולא יכתוב ועברתי כארץ מצרים וחביתי דהא אין כל אחר ואחר רבר בפני עצמו דהא החעברה הוא לחכות ולעשות שפטים. וכן במפרש שאהרן זאת כתיב ועבר ח' לנגוף את מצרים ולא כתיב ועבר ח' וינגוף מצרים. לפי שהעברה הוא לנגוף. ולכך ררשו רבותינו ו"ל רלכך כתיב ועברתי וחביתי אעשה למירוש ועברתי ולא מלאך וחביתי ולא שרף ובכל אלהי המפרש אעשה שפטים אני ולא השלית. והא רצריך לכל אחר ואחר מעוט בפני עצמו מירוש רבר זה כי הפעל אשר הוא בעולם נחלק לשני חלקים או שהפעל הוא בררך הסבב וכמנהגו של עולם או שהוא שלא הסבב והוא פועל נמי. ומפעל נמי נחלק לשני חלקים. האחד או שהוא פועל הויה ועל ידי אותה הויה נעשה מה שירצה כמו שנתן חמן וחבאר לישראל. והוא פועל של הויה. או הוא פעל ואינו הויה רק הוא הספר ובוז נעשה חרבו כמו המלאך שחתב במכתב אשרו כי בזה שחרג סהנה אשרו נצלו ישראל. והרי לך שלשה רברים ויציאת ישראל על ידי אתר שלא על ידי חקב"ה אפשר לומר על ידי שלשה אלו או שחיה המלאך מוציא את ישראל ביד חזקה והיה פועל חנוולתה או שחיה מהריב ושורף את מצרים ובשביל כך יצאו כי כאשר מהריב מצרים יצאו ישראל או שחיה זה על ידי המבט רהיינו על ידי מערכת שמים ורבר זה מבעי. וכנגד הראשון אמר לא על ידי מלאך שפעל היציאה והוא פועל הויה. ולא על ידי שרף לפעול היציאה על ידי הספר מצרים ולא על ידי השליה הוא מנהגו של עולם שלפעמים אומה אחת שפלה עולה וזה נקרא שלייה שהמבט הוא שלייה של עולם כהמקום ורבר זה נחבאר בכמה מקומות ומירוש זה נכון. אמנם יש בזה רבר נפלא ועמוק. עור רע כי המלאך חזו הקרוש ב"ח בנימסריא מלאך שרף זה הוא נבריאול ואלו שני המלאכים מיכאל של מים ונבריאול של אש ולפיכך נקרא שרף ועליהם נאמר עושה שלום במרומוי שהעמיר מיכאל מים ונבריאול אש ואין האחד מזיק את חברו. והנה חסיה והאש חס שני חסיהם בפעולתן ויש מעולות בעולם נמשכים מן מדת חסיהם ויש מן מדת האש ולא תמצא כח

היתה הוצאה. ומת שאמר אני ה' אני הוא ולא אתר הוא ענין נפלא למבין שרמזו כנאן על אלהים אחרים שלא היתה הוצאה על ידי אלהים אחרים כי אלו הכחות קרויות משמשות הכרכתה. ואמר אני ה' אני ולא אהר הם אלהים אחרים כלומר אני ה' הוא השם המיוהר שאילו היו מקריבין שעיר הפנימי ולא אהר שאילו מקריבין השעיר שעלה עליו הנורף לעזאזל. ואהר שדרש ועברתי כארץ מצרים אני ולא מלאך וחתיני כל בכור אני ולא שרף וככל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא השליה דרש עוד אני ולא אהר הם אלהים אחרים שנתן השם יתברך לפעול פעולות זרות ואינם ככלל סדר מציאות העולם ולא היתה הוצאה ממצרים כענין זה. כמו המיזים והשרים אשר אין פעולתם נמשכת לסדר המציאות ואף שכתוב אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו ואמרו רבותינו ו"ל ראם אלו השרים ותלה יציאת מצרים כתועפות ראם. הוא דבר עמוק ומופלא שבא לומר כי השם יתברך הוציא את ישראל כפעולות יוצאות מן הקש הטבעי כמכות שכאו על מצרים. ודבר זה מתיחס אל מעשה שרים שהם מזיקים וכל פעולתם בלתי טבעית כי הם ומעשיהם יוצאים מן סדר המציאות כמו שנתכבד כספר נור אריה אפילו הכי לא היה התוצאה על ידיהם רק היה תכל כבוד המציאות וזה שרמזו הכתובים כמאמר הזה הוצאתני ממצרים וכו' ואין פירוש זולת זה רק שהוא יותר עמוק מאד ודי כזה.

פרקי

כ י ר ז ס ה זו הרבר ובזרוע נמיה זו החרב וכמורא נרול זו נלוי שכינה ובאותות זת המטה וכו' וכמפתים זו הרם וכו'. הנח כמאמר הזה יש להמוה מאד עליו איך חרב הכתוב הרברים האלו יחר הרבר והתרב וגלוי שכינה והמטה והרם. ועור למח מזכיר הרבר מכל שאר המכות וכן מכת הרם וכן מה שאמר בזרוע נמיה זו החרב מה הוא הרב שהיה מכות מצרים אם הוא מכות כבודות קשיא למח זכר את המכה הזאת אהר מכת הרבר ולמני מכת הרם. וכן מה שאמר ובאותות זה המטה אף על גב שהמטה היה עושה בו האותות למח יחשב לרבר בפני עצמו שהמטה לא היה עושה דבר כי אם שהיה מכיח המכה שבאה עליהם. ואם זכר דבר שרנס המכה לא היה צריך לחזכיר המכה. דע כי המאמר הזה הוא ענין נרול מאד במה שדרשו את הכתוב הזה ויוציאנו ה' ממצרים ביד הזקק ובזרוע נמיה וכמורא נרול ובאותות וכמפתים על הרברים ההמשה. וזה שספר הכהנו מיני מכות שכאו עליהם. ויש מכה שכאו בלא פעולה במקבל רק שהשם יתברך מסלל עצמו מן

הכולל הכל וזלת השם יתברך כי כל המלאכים זה סמונה על זה וזה סמונה על זה אצל השם יתברך הוא הכל. ולכן אמר שלא היתה הוצאה ככה מלאך הסמונה על המים ויכאו פעולות ממנו כפי מה שהוא ראוי שיכא ממנו ויש פעולה להפך שהם סמרת אש ולא היתה הוצאה על ידי זה גם כן. ולא על ידי השליה כי הפעולות אשר הם בעולם הכאים מן העליונים נהלים יאלו שלשם הלקים. וזה כי הוא העלה הראשונה יתברך שמו וזכרו לעד שכולל הכל ואין פעולותיו בהלק בלכר רק בכלל והמלאכים הם סמונים על דברים פרטים כמו שאמרנו למעלה. ולפיכך מיכאל מים ונבריא אל אש ואין אהר כולל הכל רק כל אהר הלק אהר פרטי. אמנם ימצא מלאך אהר אינו פועל פרט והוא כולל יותר משאר מלאכים אמנם הלק בין מלאך זה ובין העלה הראשונה כי כללית שלו ככה קטן יותר. נמצא כי מלאך שרף נברלים מן הסכה הראשונה לנמרי כי כל אהר פועל דבר פרטי והוא יתברך כולל הכל. והענין השלישי כי יש מלאך שהוא אינו פרטי ואמנם כהו קטן כפעולה. אלה הם שלשה דברים כוללים כל החלקים. לפיכך נקרא שליה. כי שליה כמותו כענין הכלליה אבל מפני שהוא שלוהו הוא קטן כמדריגה שהנרול שולה קטן ולפיכך כה קטן יש לו אבל הוא אינו פרטי. ואצל החכמים ירוע כי השליה הזה מסמרו"ן שמו בנימסריא שדי ואמר עליו הכתוב הנה אנכי שולה מלאך וגו' כי שמי בקרבו וקראו אוהו החכמים שדי קטן ועליו נאמר נעז חיתי וגם זקנתי ובל אלו הרברים שכחו ככללית אבל ככה קטן. ומכל מקום אל תאמר הם ושולם כי הוא רומח אל העלה הראשונה ככללית שהוא יתברך כולל הכל או שהיה מיכאל או נבריא מתרמים אליו בגלות הכה שיהיה כהו בלכר פרטי כלי תכלית כי אין רומח אהר מברואיו אליו בלכר דק כי המלאך הזה הוא כולל ואינו כה פרטי כמו מיכאל שהוא סמונה על מים ונבריא על אש והו רבר פרטי לנמרי. אבל אצל השליה ימצא בו רבר כלי במה ומכל מקום אין כולל הכל כמו השם יתברך וכן מדריגת המלאך ומדריגת השרף שכה שלחם כנורל הכה יותר אבל אין רמיון ושוי להם אל השם יתברך כי כה השם יתברך כלי תכלית. נמצא כי מדריגת המלאך ומדריגת השרף נורל הכה ומדריגת השליה ככה כלי ואלו הרברים הם דברי הכמה. ולפיכך אמר ועברתי כארץ מצרים אני ולא מלאך שלא היתה היציאה ככה הלק האהר סמרת המים ולא על ידי שרף ככה הלק שני סמרת האש ולא על ידי השליה ככה שהוא כלי אבל כהו כמסנת על אם על ידי הקב"ה כעצמו אשר הוא כולל הכל ובכהו הנרול בלי קץ ותכלית ועל ירו

הנמצא וזה הנמצא נערד אין כאן מעולה במקבל
 רק סלוק מן הנמצא. ומפני כי הרבר הוא הערד
 הנמצא כי המיתה הוא הערד כלבר ולפיכך אין
 המטה הזאת נאמר עליה שחיה פועל בהם המטה
 רק כי כל הנמצאים קיומם בו יתברך וכאשר מסתיר
 מפני מהם או יקבלו הערד והם אינם נמצאים. ואין
 החערד מפועלת פועל השם יתברך במקבל. ולפיכך
 הרבר הוא בא מחמת סלוק העלה מן הנמצאים ובוה
 הם נערדים ונפסרים לשעה אחת כמו כל הערד
 שאינו מפועלת פועל. ובמכת הרבר אין ראוי לומר
 שחיה פועל בהם הרבר. אבל נעשה מבלי פעל בהם.
 והוא כמו שאמרנו שהוא יתברך מסלק ומסתיר מפני
 יבחלון והם נפסרים וזה לא נקרא פעולה באהר.
 ויש מטה שחיה הפך זה והוא כה פועל לנמיר
 במקבל. וזה שאמר וכורוע נמויה זו החרב כי הרב
 הוא כה פועל במקבל המטה וזה נקרא חרב. אבל
 נלוי שכינה הוא רבר מסוצע שאינו כמו החרב כה
 פועל במקבל ואינו כמו הרבר הפך זה שאינו כה
 פעל במקבל כלל. ונלוי שכינה שהוא המורא לא
 היה על ידי שחיה פועל בהם מפני יראת אל השכינה
 פועל היראה בהם. שלכך אמר נלוי שכינה כלומר
 מצד נלוי של שכינה כלבר החתרש מורא למקבל
 נמצא כי לא היה פועל המורא הזאת במקבל. ומכל
 סמום יש כאן פועל שמעני מפני יראת אל המקבל.
 ואין זה פועל נמור בעצם מן הפועל שלא היה פועל
 היראה. וזה כמו מסוצע בין הרבר ובין החרב כי
 נלוי שכינה הוא המביא המורא אל המקבל אך אין
 פעולת הפועל שאין המורא רק מן המקבל שבה לו
 יראת והוא מקבל הפעולה מעצמו. וזה רומה מצד
 מה שיש כאן פועל ומצד מה אין כאן פועל. רומה
 אל מלך גדול שבה למקום אדם ובני אדם אשר שם
 שקבלים המורא. נחשב המורא שפכלו ואשר התפעלו
 שלא היה זה מן המלך רק כאלו מעצמו היה שהרי
 הוא לא היה פועל המורא בעצם אלא שהם התפעלו
 כבואו לשם. ומכל סמום מצד מה נחשב כי המלך
 פועל המורא כי באשר נגלה לשם כא מאתו המורא.
 ולפיכך נלוי השכינה שהוא המורא הוא פועל מצד
 שכבואו לשם נחשב מאתו המורא רק שאינו פועל
 נמור מצד כי המקבל מקבל המורא מעצמו. וכאשר
 תכין רבר זה תכין מה שנקרא הקב"ה נורא האל
 הנרול הנבר והנורא והוא לשון נפעל כי אין לקרות
 חשם יתברך כלשון פעל מפני שחיה משמע שהוא
 פועל המורא. אבל אין השם יתברך פועל המורא
 רק המקבל המורא הוא ירא מעצמו ואם לא ירצה
 לחיות ירא אין כאן פועל משועל בו היראת. וזה
 שאמרנו הכמים ועתה מה ה' שואל מעמך כי אם
 ליראה ונ' ודרשו ז"ל הכל בידי שמים הוצ' מיראת
 שמים. וכיארור הרבר הוה הוא ענין ארוך מאד

נתבאר בספר נור ארית. אבל עיקר הרבר הוא מה
 שנאמר למעלה כי הוא יתברך אין פועל היראה כלל
 אבל היראה הוא במתפעל לא שחיה פועל כלל
 ולפיכך אין היראה בידי שמים. ומפני זה נקרא
 השם יתברך נורא לא סיירא שחיה משמע שהוא
 מיירא בריותיו וזה חזק ואינו כי הם מקבלים מפני
 היראה ואין כאן פועל היראה לכך אמר נורא. ורבר
 זה ארוך הספור מאד ואין כאן מקומו אבל אמרנו
 לך בזה כי היראה היא כמו מסוצע בין חיר
 החזקה שהוא הרבר וחורוע נמויה שהוא החרב.
 ומה שאמרנו ז"ל כיר חזקה זו הרבר אין הפירוש
 יד החזקה הוא הרבר כלבר אלא הרבר וכל אשר
 מפינו. ורורע נמויה זו החרב וכל אשר מפינו.
 ובמורא נרול זו נלוי שכינה וכל אשר מפינו.
 והכוונה בזה שכל המכות נמויה על המצרים היו
 בענין אלו שלשה דברים. או שהניע להם הפסד
 וחיו לאמסם וחיו נפסרים מיר. או על ידי שחיה
 פועל ככהו בהם או רבר מסוצע בין שניהם שחיו
 מקבלים הפעולה מן השם יתברך. והוה כמו נלוי
 שכינה שחיו מתפעלים מן הנלוי השכינה. וזה
 ענין ז' הוא כמו אמצעי בין השנים הראשונים.
 בי מי שיכין אלו הרברים ידע כי היו נלקים בענין
 זה בכל מטה והבן רבר זה מאד כי הוא נכון
 וישר. ועריין אין כאן זכר אוח או מופת כי אפשר
 ויבול לחיות הכל כדרך המטה כי אין הרבר והחרב
 ונלוי השכינה יציאה מן הטבע כלל.

ו ה נ ה א מ ר כ א ו ת ו ת זה המטה
 ובמפתחים זה חרם. וכיארור הרבר הוה בענין אוח
 ומופת רבתיכ נקרא ונתן לך אות או מופת. ובמפרי
 בפרשת ראה ונתן לך אות כשמים וכן הוא אומר
 וחיו לאותות ולמוערים או מופת בארץ וכן הוא
 אומר אם יחיה של על הניוח לבה ועל הארץ יהיה
 חורב ויעש ח' כן כלילה ההוא ונ' ולפירוש זה
 קשיא מה שאמר כאן באותות זה המטה אה על
 נכ ראוין זה אות בשמים. אבל יש לך לדעת כי
 כל שינוי אשר נראה בפועל נקרא אות כנון שיאמר
 הנה הפועל הזה יפעל כך וכך וזה נקרא אות.
 וחשינוי אשר הוא במתפעל שיאמר כי רבר זה
 מתפעל כך וכך וזה נקרא מופת. ומפני זה אמרו
 הכמים ז"ל כי אות בשמים ומופתים בארץ. ופירוש
 כי השמים הם פועלים ואינם מתפעלים. והארץ
 מתפעלת ואינה פועלת. וכאשר יתן אות בשמים
 שיהיו פועלים כך וכך יקרא זה אות. והארץ היא
 המטה שהוא פועל השינוי שיש בו נקרא אות
 שהרי נראה שינוי בפועל כי ממה שהוא עץ יפעל
 כך וכך וזה נקרא אות. אבל השינוי אשר הוא
 במקבל הפעולה שאמר ראה רבר הרוש כי רבר

זה אינו ראוי להיות נעשה בו כך וכך הנה יהיה נעשה בו דבר זה נקרא מופת. ואין בכל מכות שינוי במתפעל שאמר דבר זה נעשה בו הורש כמו הרם שנעשה מן המים רם שהרי היא בריאה שאינו בדרך הטבע. אבל שאר מכות שהיו המים שורצים צפרדעים אין כאן הורש במתפעל שהרי כל יאור דרך להשריץ צפרדעים וכן דרך כל ארץ להשריץ כנים ואם כן אין זה שינוי במתפעל. וכן העיוב כבר היו בעולם החיות החרוסות אלא שצריך להביאם על מצרים וכן הרבר וכן השחיץ וכן הכרד וכן הארבת. והחושך אף על גב שאין רגיל להיות חושך בעולם מכל מקום אין החושך רק הערד האור ולפיכך אין שינוי זה אל המתפעל רק שצריך סבה שיבא חושך לעולם רחיינו דבר המבטל האור. ומכל שכן מכת כבודות אינו כלל שינוי במתפעל רק שצריך סבה מועלת את מיתת הבכורות. לפיכך לא המצא סבה שתקרא מופת רק רם שהוא שינוי במתפעל שאין מצד המים שיהיו רם וכאשר תאמר החמה הזאת עתה בוסן החורב תצטח החמה וזה בוראי שינוי אבל אין זה שינוי במתפעל שהרי החמה היא מובנת לצמחה ולגדל הסת. אבל שינוי במתפעל הוא זה שתאמר הנה מן הסמנית תצמח הסה וזה בוראי אין שינוי במתפעל אבל השינוי הוא במתפעל שאינו ראוי הקמנית לוח. והשם יתברך במצרים מעל שניוים על ידי שני דברים אלו שהרי אין ראוי שיהיה המטה פועל צפרדעים וכנים ובדל וארבה וחושך והיה המטה פועל דברים אלו. לכך אומר באותות זה המטה. ושינוי השני מצד המתפעל שיהיו מן המים רם. ושינוי זה מן המתפעל שאינם ראויים לוח המים והשם יתברך רצה לתרש במצרים שינוי מצד הפועל וזה באותות ובמופתים. ודרשו באותות זה המטה ובמופתים זה הרם וכבר התבאר ענין זה. ועיין בפרט שאחר זה המצא עוד מבורא שחרם נקרא מופת ולא שאר מכות וזה עיקר הפירוש כאשר תבין דברי חכמים. כלל הרבר כי הנסים הם שנים. נס בפועל והוא יקרא אות. ונס במסבל הפעולה וזה נקרא מופת. וטפני שהמכות שבאו במצרים היו לשתי סבות. האחד להכות אותם על חסאם כרתוב ונס את הנוי אשר יעברו רן אנכי. וה' לתראות נפלאותיו כרתוב כי אני הכברתי את לבו ואת לב עבריו למען שיתי אותותי אלה בקרב ו למען ספר באזני כנך וכן כנך את אשר התעללתי במצרים וכו'. לפיכך עיבד הכתוב שהשם יתברך היא עונש עליהם עד שלא היה רבר במצרים שלא בא עליהם סבה ותמסר. לפיכך ובדל בראשונה ביד חוקה ובזרוע נטויה ובסורא נרול אלו שלשה כולם מורים על הכאה שבאה עליהם בי אלו שלשה דברים בוללים כל טיני מכות. אם

מכה שהיא בלא פועל באחר והשם יתברך מסתיר פניו והם נמסרים כמו שאמרו ביד חוקה זו הרבר רמשמע שבא המכה עליהם ביד חוקה כאשר השם יתברך מסלק כבודו מן הנמצאים כאח מכה גרולח והוקה על הנמצאים עד שהם למין ברנע אחר וזה מבורא. ואם מכה שכאה מצד הפועל. או מכה שבא עליהם מצד המתפעל. או מכה שהיא מצד הפועל ומצד המתפעל ביהר שבא יראה על המסבל. וכאשר הזכיר הכתוב שבאו מכות עליהם בכל אשר התבאר אמר גם כן שעשה חק"ה נסים ונפלאות במצרים למען חוריעו שמו. לכך אמר הכתוב באותות ובמופתים. אותות זה המטה פירוש שהיה פועל במטה דברים שאין ראוי במבוע ובמנחנו של עולם שיפעל פועל זה. ובמופתים זה הרם פירוש שינוי מצד המתפעל שנשתנתה לחיות רם ואין ראוי שיהיו המים נעשים רם וכל שינוי או מצד הפועל או מצד המתפעל כאשר התבאר. וזה פירוש המאמר כאשר תבין אמתת דברים אלו. אמנם אם הרצה לומר בפירוש המאמר הוח כי הנמצאים בכלל יש להם שני דברים החומר והצורה ורמזו החכמים דבר זה כאשרם כל מה שברא הקב"ה בעולמו וכן נקבה בראם. בי חזקר הוא הצורה והנקבה היא החומר ודבר זה ידוע. ותחומר אינו רק התחלה כי הצורה היא שלימות הנמצא ואין נמצא בעולם שאינו מחומר וצורה והוא יתברך חסוונו והמחבר לוח באחד וחבור שלוש ענין בפני עצמו ורומה לוח חנקבה שהיא כמו החומר וחזקר הוא כמו הצורה והקב"ה מחבר אותם כאחד שהרי שתף הקב"ה שמו ביניהם היו"ר כאיש והח"א כאשת. הנה על ידי שטו נעשה יוונג אחר בי שטו מאחד ומקשר אותם בהבור אחר נמור. הנה יש שלשה בחינות. האחד החומר. השני הצורה. השלישי מצד חבור החומר ונתבאר כמה פעמים וכל דבר ורבר יש לו ענין מיוחד. וכאשר נדע כי החומר נקרא התחלה והצורה נקרא תכלית ושלימות וחבורם שהוא החומר והצורה הוא רבר זולת שני החלקים. וכאשר השם יתברך רצה להכות מצרים בכל מכה באח המכה על החמדי שהוא התחלה ובאח המכה על רבר שהוא צורה שהוא שלימות הרבר ובאח מכה על הקבור של החומר והצורה. וכאשר תרע כי באשר הובת בהתחלה שהוא החומר יבא לו הערר כי התערד הוא מפאת החומר כאשר ידוע מענין החומר שרובו בו התערד. ולכך מבנת הרבר שהוא החומר הוא מכה מצד החומר. וכנגד השני שהוא הצורה אומר ובזרוע נטויה זו החרב. ורצונו לומר הכאה לשלימות הנמצא שהוא הצורה ורבר זה נקרא חרב כי החרב הוא המתקן השלימות ומבטלו ולפיכך הכאה

ועל ירי יהושע הכיבאם לארץ כנען. וכאשר הבין נמצא כי נרמז לך כוח הדרש שהשם יתברך כה' מרות אלו אשר וכבר היה פועל בהם נוראותיו כי כאלו המרות פעל בהם נוראות יתברך והכן סאר רבך זה.

ר ב ר א ה ר ביר חוקה שנים וכו'. הנה כא לכאר פסוק זה של ביר חוקה כענין אחר ושתיחהם כאתר נכונים שאין פירוש אחר סותר האתר. וכאשר תעיין בפסוק תמצא כה' מכות ראשונות לא היה הקב"ה מחוק לכו ואילו כה' מכות אחרונות היה הקב"ה מחוק לכו שמוח תראה כי ה' מכות אחרונות הם כפולות על הראשונות וכאשר כא עליהם כפל מכות לא היו יכולים לעמוד והיו שולחים את ישראל לכך כאשר הניע לה' אחרונות נאמר ויהוה ח' את לכו שמוח תראה כי המכות כפולות היו על מצרים. וכאשר תעיין תמצא שהמכות היו כפולות למצרי שהרי המכה הראשונה פן ה' ראשונות היתה רם. מכה ראשונה פן האחרונות היתה שחין שאין תשחין רק תוספת רם. ואין הלום ביניהם רק שהמכה הראשונה פן ה' ראשונות היא רם בתהנונים ותשחין הוא כארם שהרי הארם הוא התחלה העליונים שהרי יש בו הנשמש פן העליונים ודבר סבאר הוא. המכה השנית פן ה' הראשונות צרפדעים שורץ תבא פן המים בתהנונים והמכה השנית פן ה' האחרונות כרד שהוא פן מים העליונים כדאמרין כפרס קמא רתנית וכבראשית רבה בפרשת כראשית שהסמר פן מים העליונים וכן כבד כנראי פן מים העליונים הם שאין הלום בין סמר ובין ברד שאין ברד רק סמר שנקמא. מכה שלישית פן הראשונות כנים והם שרץ תארץ ומכה שלישית פן האחרונות ארבת.

והארבה הוא שרץ העוף רכהיב כל שרץ העוף החולץ על ארבע שרץ הוא לכה אך את זה תמאלו מכל שרץ העוף את הארבה למינו וני'. הרי בי אף המסורים נקראים שרץ העוף וכל שכן המסאים שנקראים שרץ העוף ואין הכרל ביניהם רק שהכנים הם שרץ תארץ כארץ למטה וארבה שרץ העוף למעלה מעומף בשמים שאין הארבה משכנו כנארץ אלץ מעומף בשמים שנאמר ועוף יעומף על פני רגיע השמים. מכה רביעית פן הראשונות ערוב פן החיות והוא רמסה כנגד זה למעלה החושך. וירדע כי החיות חרעות ממשלתם בלילה ובחושך כרבתביב כקרא תשת חשך והיהו לילה כי תרמיש כל חייתו יער תורה השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון. ועור הערוב נקרא ערוב על שם עירוב חיות רעות והנה החושך גם כן נקרא ערכ חשך היום שנקרא כוקר. ומירשו המסרשים כי הלילה נקרא ערכ למי שבו מתערב הכל ואין הכרל בין רבך

לשלימות הנמצא נקרא זה חרב. כי שלימות חרבך שהוא שלם והרב הוא המקצץ את השלימות. והביא חקב"ה הסדר הצורה שהוא שלימות הנמצא. ואמר ובמורא גדול נגר חלק השלישי שהוא החבור חמומר וצורה. וכבר אמרנו כי מאתי יתכרך חבור החומר והצורה וכאשר הנמצאים יוצאים כי הסדר או חשם יתברך אשר מאתו חבור הזה מתנגד אל החבור וכא מורא גדול אל הנמצא. והנה גלוי שכינה שהיה מתנגד חשם יתברך אליהם. וכלל הדרש הזה שכא לומר כי אלו עשר מכות שהביא עליהם הקב"ה היתה המכה ככל. או שהיתה המכה שהביא עליהם חערד שהוא חרבך ומכה זו שייכת אל החומר. או שהביא עליהם מכה שהיא חפך זה והוא חרב. שהחרב הוא שנוור ומתחך שלימות הצורה או שהיתה המכה אל החבור של חומר וצורה וזהו גלוי שכינה כמו שהתבאר. כרי שתחית המכה ככל ואין חלק שלא היתה בו המכה ועריין אין כאן ובר איות ומופת כי אפשר ויכול להיות חכל כדרך המכע אינו יוצא פן המכע ככל כי אין זה יציאה פן המכע חרבך והחרב וגלוי חשיבנית. והנה אומר כאותות זה המטה וכמופתים זה חרם כמו שנתבאר למעלה. ומירוש זה אמתו וכבוד לירדע בינה והכמת. הנה התבאר לך פירוש המאמר על זה והוא ענין נפלא. וכאשר תירקוק עור ותעניין בזה תמצא שכל הרבדים אשר נתבארו למעלה הם פירוש המאמר על אמרו. אך למי שהרבדים הם עמוקים מאד אי אפשר לכאר חכל ביאור נמור ונכון. לכך על המעיין לחסוף עיניו בזה כי הרבדים האלו לא נאמרו מכה סכרא אבל הם אמתת פירוש זה המאמר. וכרי שתדע להבין רברי נסתר ארמון לך כוח ררך דרש ומוח תבין הרבדים אשר אמרנו.

ב י ר ה ז ק ה פן חרבך שהוא פן מלאך חמות וזהו כובות אברהם ומסרתו שהרי אברהם נתנחס בעשרה נסיונות ועמר נגר חשמן שהוא מלאך המות כראיתא כפרס אלו נהקים. כודע נמיוה זו החרב זו וכות יצחק וסמך שנמה צוארו להיות נשחם פן החרב כובותו הכיב חקב"ה על מצרים החרב. ומורא גדול זו גלוי שכינה כובות יעקב ומסרתו שאצלו נאמר כי שם נגלו אליו האלחים ככתבו ממני אחיו. וכאותות זה המטה הוא כובות משה ומסרתו שוח המטה הוא שלו ואילו נתן להיות פועל בו כרבתביב ומטה האלחים חתק בידך. וכמופתים זה חרם כובות יהושע תלמירו שנתן אליו חקב"ה לשפוך רם האמות כמו שעשה לעמלק מיר ולכל מלכי כנען וגם לישראל ברם מילח שאמרו המצריים רם היו רואים עליכם כמדברך והוא היה רם מילח של יאושע ועל ירי אברהם יצחק ויעקב נתן להם תארץ ועל ירי משה הוציאם כארץ מצרים.

לרבר. ולפיכך הערוב למטה מן עירוב חיות הרעות דומה אל הושך שהוא עירוב שבא מן שקיעת השמש למעלה. המכה החמישית מן הראשונות היה הרבר למטה בכחמות נטילת נשמת. המכה החמישית מן האחרונות היה מכת בכורות נטילת נשמת האדם שהיא מן העליונים. הרי בכורות נטילת נשמת האדם שהיא מן העליונים. הרי לך ה' מכות הראשונות נגד ה' מכות האחרונות. כי התחתונים והעליונים שקולים מצטרפים זה לזה מתחברים זה לזה כאשר ירוע מאד למעיינים. וה' מכות ראשונות מן התחתונים וה' מכות אחרונות מן העליונים. ומפני שהעליונים והתחתונים מתחברים זה לזה רדשו ביר הזקק שתיים וכורע נטויה שתיים כי המכות מצורפים מורוגים יתר. וכאשר הבין זה תבין למת בכמות הראשונות לא היה מחזק לבו ואילו בכמות האחרונות היה חודש כ"ה מחזק לבו. שול עוד שלא תניעו המכות למדרגת האדם שכל ה' מכות הראשונות הם בתחתונים לבר ולא תניעו למדרגת האדם כי מדרגת האדם הוא התחלת העליונים היה פרעה מחזק לבו מעצמו ונזכר על המכה עד שהיו באדם בצמץ. ואף על גב שהכנים היו גם כן באדם אין זה באדם למי שהרי הכנים באו מן הארץ אבל השחין החללתו באדם. ומאז לא היה יכול לעמוד אם לא היה הקב"ה מחזק לבו נגד הווש המכות. כי המכות היו מחזקים עליו יותר ממה שהיו יכולים לעמוד לך נגד זה היה הקב"ה מחזק לבו. ומכל שכן בכמות האחרונות שהם עוד יותר ממדרגת האדם אם לא היה הקב"ה מחזק את לבו היה שולח את ישראל לבר הוצרך הקב"ה לחזק את לבו. והנה התבאר לך מדרש זה ותעין בו הימכ כי צריך הוא עיון לעמוד על בודיו.

פרק יא

אלו הן עשר מכות וכו'. אם היינו באים לכאור כל ענין המכות מה שאמשר לרבר מזה היה ארוך הספור מאד מאד עד שהיה מביא הביאור לאריכות גרול לך המצא בפרקים חסודמים כביאור בפרשת וארא ובפרשת בא יותר ממה שנתבאר כאן. וענין למעלה כביאור הפרשה ואין להתאריך הנה כי שם האריכות גם כן מאד. ואלו מכות נתן רבי יהודה כהם סימנים דצ"ך ער"ש באה"כ. ויש לרקק מת הידש רבי יהודה כסימן הזה ומה צריך לסימן הזה. וכוראי כאשר ראה רבי יהודה כאלו מכות דבר מסודר נתן לפרד שלחם סדר ראוי. וזה שראה כי היה מכת הרם בהתראה ומכת צפרדע בהתראה ומכת כנים בלא התראה. ואחר כך חזר לפרד הראשון מכת בר

ולא כן הראשונים אין ירידתם כהלל שאין הצפרועים ירידתם רק כמים ואין ירידת הכנים רק כעפר לא כהלל העולם שאין נקרא שרץ השורץ על הארץ ירידתו כהלל העולם כי אם הכחמה והארם שאינם שרץ הארץ. ואפילו אם היו הכנים נקראים שהם כהלל העולם מה שאין חובר כך כלל וכלל. לא שייך שיחיה נקראת מכת כנים כהלל העולם שהרי המכה היתה לעפר כרתיבי נטח את מטך והך את עפר הארץ וגי'. ושלא אחרונות הם כשמים. כי החרד מן השמים כרתיבי כקרא. והארכה הוא עוף יעופף כרועף השמים. והחושך שלא ישמש למצרים מאורות השמים הרי הם שלש מכות אחרונות כשמים. ואחר כך מכות ככורות היא על הכל שהרי היא נשמת האדם העליונה שהנשמה יש לה מעלה יותר מן השמים. לפיכך יש סדר מיוחד למכת רם צפרוע כנים. וסדר מיוחד למכת ערוב רכב שחין. וסדר מיוחד למכת כרד ארכה חושך ככורות. לכן אמר הכתוב כסדר נ' מכות הראשונות. במכה הראשונה השכם לא החשו ללכת אל ביתו כי אם כאשר יצא פרעה חמימה שזה מורה שאין לו רשות כל כך על פרעה שאינו נכנס לביתו להתרות בו כי אם כאשר יפגע בו. ובשניה חוסיף למשול עליו ולכבו אל ביתו ולהתרות בו ומכל מקום כיון שהיה מתרח בו היה אומר אין אני חפץ בכמתך רק שתשמע ובשלישית היה מכה אותו כלא התראה לגמרי וזה יותר משלח עליו הכותה כלא התראה. אמנם כל זה לא היה רק במכות שהיו בתחתונים כמו שנתבאר למעלה. וכאשר התחיל במדריגה השניה המכות שהם כהלל העולם וזאת המדריגה יותר עליונה במדריגה היה המכה גדולה וקשה עליו כמו שנתבאר למעלה וכאלו מתחיל מחדש. ובמקומו נתבאר יותר מזה. ועוד דע שחיו המכות תמיד משולשות והוא ענין נפלא יותר מזה. וזה כי כאשר חיו שלש מכות הראשונות בתחתונים אין התחתונים מין אחד לגמרי. עד שאמאר שכאשר היתה המכה כמין אחד כבר היתה בתחתונים. אבל התחתונים הם הלוקים זמ"ו ער שמפני זה היו המכות שלש כי בספסר שלשה יש שתי הקצוות והממוצע בין שניהם. לפיכך מכה הראשונה דם כי דם יש בו סבע אשיית והמימות וזה ירוע. ושכנגדה הצפרועים שהם מטבע המים וירוע כי האש והמים חסכים והשלישי אשר הוא בין שניהם הוא כנים כי אינם רק מוגן שהוא מן לחות והמימות שמוה גדלים הכנים כי אין הכנים רם כי לחות שיש בו קצת חמימות. ולפיכך ענין הכנים ממוצע בין ענין האש ובין ענין המים. הרי כי בתחתונים היו המכות רכב והפכו ואשר ממוצע בין שניהם.

וכן אותן שלש מכות היו כהלל העולם והם ערוב דבר שחין. ירוע כי הערוב היות רעות הטורפות בשניהם והוא נקרא השחתה שמשחיתים היות רעות וזה אינו פועל טבעי שאין מעשה היה רעה פועל טבעי. ולפיכך אמר אצל הערוב תשחת הארץ מפני הערוב שהיו החיות הרעות משחיתים וזה פועל אינו טבעי. אמנם מכת החרב חסך זה שהמיתה הוא רכב טבעי לעולם כי המיתה טבעית לנבראים התחתונים הרי הערוב כלתי טבעי לגמרי והחרב הוא טבעי לגמרי. אמנם השחין הוא טבעי כי הוא אינו ענין טבעי לגמרי שהרי השחין הוא יוצא מן הטבע והוא מותר הטבע ואינו גם כן כלתי טבעי לגמרי רק הוא מן מותרות הטבע. וזה כמו ממוצע בין רכב שהוא טבע ובין רכב שהוא שלא בטבע כי חשחין נעשה מן הטבע שהרי כדרך הטבע נעשה. אמנם כמח שהוא אינו ראוי שיחיה נמצא חשחין עם האדם על פי הטבע הישר. יש בו רכב שאינו טבע לכן הוא ממוצע בין שניהם. ובמדריגה השלישית הוא כרד ארכה חושך. וזה כי החרד לרוב כוכבו יורד מן מעלה למטה לארץ. והעוף לקלות תנועתו לחפך מעופו מלמטה למעלה לצד שמים וזה לשון עוף רכתיבי וכני רשף ינבחו עוף והוא לשון גובה. על פירש רש"י ז"ל וכן בתופות ראה לו כפרשת כלק עפופות לשון גבוה. ונקרא עוף כשכיל שהוא מבינה עצמו. אמנם החושך היא מכה למאורות השמים שלא ישמשו המאורות לתם והם מתנועעים גנוחה מבינות שהיא תנועה למעלה ולמטה שהרי המאורות עולים ויורדים. והרי יקשה הרי לא היה החושך רק לכני ארם לא למאורות כעצמם. אין זה קשיא דסוף סוף החושך הוא לקוי המאורות שלש היו מושלים ומשמים להם. אמנם המכה העשירית מכות ככורות עומרת בפני עצמה שקולה נגד כל המכות מפני שהיא מכה לככורות שנקראים ראשית אונם שכל רכב ראשית צריך שכול נגד הכלי מפני שהוא ראשית חבל כמו שכתבנו למעלה. ומזה תבין סדר המכות רם צפרוע כנים ערוב דבר שחין כרד ארכה חושך ככורות. שתיים כהתראה ושלישית שלא כהתראה. וזה כי שתיים מכות הראשונות היה כאן חלוק מכה שחיה רם יש בין שתיים אש וצפרוע ענין מים ומפני שכל אחת ואחת מחולקת מן השניה והיה צריך לחיבא מכה הרשה עליו היה מתרח בו מחדש. אבל מכה שלישית מפני שהיא בין שתי המכות הראשונות ואין חרש מה שלא היה אלא שהיה כבר לא היה כאן התראה חרשה ולא היתה המכה השלישית כאח רק לחשלים שלש מכות שיחיו המכות ככל החלקים דהיינו האש והמים שהם חסכים והמורכב משניהם. אבל

הוא. המכה השנית צפרדע הוא כנגד מאמר ישראל המים שרץ נפש היה ובוה כמל' להם מאמר שרץ נפש היה שחיה כאן תוספת. כי התוספת והמנרת שניהם כאחד שוים שנחשב הכאה כאשר יש יציאה מן סדר המאמר וכאן היה שינוי מסדר חכבני. המכה השלישית בנים שחיה עפרם בנים שלקח מאמר יקוה המים ותראה היבשה ועכשו לקח היבשה שהוא עפר הארץ להיות בנים ואין עפר אלא כקום הראוי לישוב שזה נקרא עפר ששאר הארץ נקראת ארץ אכל עפר נאמר על הארץ המיושבת ברמזכה בפרק כסוי הרם. ערוכ נגר הוצא הארץ נפש היה ששנה חקב"ה המאמר הזה עד שכאז להשחית למטרי. דבר נגד יהיו מאורות ברקיע השמים מוסכם הוא אצל המעניינים כי התחרשות הרבר בא מן ניצוצות הכוכבים אשר יתודש כמטבים ומחס יתודש שינוי האוויר ועפשו מן ניצוץ הכוכבים כן אמרו המעניינים. ולפיכך הרבר שכא עליהם הוא מכה במאמר יהיו מאורות ברקיע השמים. חשחין הוא ארץ מכה במאמר נעשה ארם בצלמנו. כי כבר תתבאר לך למעלה כי חשחין מכה רבוקה בארם ולא מצאנו רבוקה בארם וזלת זה. ומפני שכתוב כזה המאמר נעשה ארם בצלמנו כצלם אלהים ברא את האדם ובחבאת חשחין נתמך האדם וצלמם. שלא היה להם רמות וצלם לפני חשחין תרבע כהם. כי חשחין היה משחית סמני האדם שלא יהיה נראה לו תאר ורמות. ולפיכך מפני שנוי התואר שלהם היו מתכיישים התרוממים לעמוד בפני משת ואחרן כבשא עליהם חשחין. ברד נגד יהי רקיע בתוך המים ויהי מכריל בין מים למים ובמאמר הזה נתחדש מעל נוסף ברקיע וכן סמנו הברד שלא כדרך טבע ומנתנו של עולם שזוהו שינוי במאמר יהי רקיע בתוך המים. כי מן הרקיע בא חכרי. ארכה נגד תוצא הארץ עץ פרי עושה פרי כי הארכת תוה תוא חשחתה המאמר תוה רוקא כי הארכת מיותר מכל שאר התולעים שהוא משחית פרי ברכתיכ ורע רב תוציא חשרה ומעט תאסוף כי יהסלנו הארכת. ועוד נאמר כל עצץ ופרי ארמתך יירש הצלצל. סמות הראה כי הארכת מיותר שהוא משחית העץ והפרי. ואף על גב שהברד גם כן היה מכה כל עץ חשתי אין זה מיותר לעץ חשרה שגם בהמה וארם היה מכה חכרי. אבל הארכת אל היה מיותר כי אם לעץ ולפרי וזהו חשחתה הפרי נתשב ביותר. החשך הוא מכה אל מאמר יהי אור. מכה כבורות ראשית אונם הוא נגד מאמר בראשית שחכבור ראשית לכאים אחריו ותוא נגד מאמר בראשית שהוא ראשית תכריאה גם כן ושניהם ראשית הם. וכמו שסכת כבורות שקולה נגד כל המכות כך

לא היה התראה במכה שלישית לפי שאין כאן רבר חרוש להתרות. וכל זה כלל רבי יהודה כסימן שלו שנתן רצ"ך ער"ש באח"כ כמו שאמרנו. ו ע ו ר י ש לחכין כי השלישי בעבור שהוא לעולם ממוצע בין חשנים והוא פנימי לא היה נגלה מסוים כהתראה ער שבאה המכה. וכאשר תתבונן ברברים אלו אשר אמרנו לך למעלה. תדע שלא נאמרו הרברים מסכתת חלב ליתן ציור לרבר. אבל אין הרברים כך. כי כל הרברים אשר אמרנו מענין אלו המכות כלם רברים ברורים והטעמים אשר אמרנו הם כלם רברים אמתיים. ואף על גב שיראה לאדם שהוא מעם אינו עיקר אין זה כך. אבר הרברים עיקר וברורים ונכונים. אמנם האיש המשביל יש לו לדעת כי הפירוש אשר אמרנו כסדר רם צפרדע בניים. שהחם הוא ענין טבע אש והצפרדע טבע מים והכנים מורכב משניהם זה חסדר יש למשוך בכל סדר המכות גם כן. כמכות ערוכ רבר שחין וכמכת כרר ארכה תושך ככרות. כי הכל הוא ענין אחר נמשך בכל המכות. וזהו דעת רבי יהודה שנתן בהם סיפנים רצ"ך ער"ש באח"כ.

ו ע ו ר י ש לך לדעת גם כן כי כאשר הביא חקב"ה על המצרים המכות חכה אותם בכל חלקי העולם. שכמו שהמנו שבאו עליהם מכות למטה ולמעלה ובהלל העולם כך היו באים עליהם המכות בכל חלקי העולם גם כן. והלקי העולם הם עשרה והם עשרה חלקים שכרא חקב"ה כששת ימי בראשית ולכל חלק אחר מאמר אחר בפני עצמו והם עשרה מאמרות שבהם כרא עולמו. כי בראשית גם כן מאמר הוא בראיתא כמסכת ראש השנת. ואף על גב שלא היו המכות באות עליהם כסדר מאמרות שבהם ברא חקב"ה את עולמו מפני שכל אחר ואחר סדר מיותר. וזה כי לענין הכאת המכה תמיר המכה שהיא מלמעלה יתור קשה ואין לחכיא מכה קשה ואחר כך שאינת קשה כל כך. ולפיכך היו עולים מלמטה למעלה וזה שגודם שינוי כסדר מאמרות. ומכל מקום תמצא סבואר שכל אלו המכות היו נגד העשרה מאמרות. וזה שתמצא במאמר האחרון ויאמר חי' הנת נתתי לכם את כל עשב וזרע ורע וגו' לאכלה. והוא המאמר העשירי שנתן חש"י לבעלי חיים פרנסתם ומזונם על ידי שהמזונות באכילתם שבים לרם. וכאשר הם הם מהם יתפרנס הבעל חי שישוה הרם חלק כשר ומן הרם יתפרנס הבעל חי והוא חיותו. ושנת חקב"ה מאמר זה שיהא כל חיואר רם וכמו שהיה כמל' להם המאמר אם היה חסר בריאת רם מה שראוי להיות פרנסתם כך נחשב חסדר וקלטול באשר היה תוספת רם. שכל תוספת וכל נרעון שח

מאמר בראשית שקול נגד כל המאמרות שכן יש במדרשות. הנה כאלה עשר מכות הוכו בכל עשרה חלקי העולם שהם כוללים כל העולם עד שהוכו בכל. וכאשר תחביון עור המצא בי אלו עשר מכות התחיל הקב"ה כחם מן הקטן וכנודל בלחה. וזה כי המיד המכות הראשונות לא היתה המכה כל כך מניע לנפשם כי תהלה היה מכה אותם הכאה אין מניע לגמרי לנפשם ותמיד היה מוסף במכה עד שכאחרונה היה מכה אותם במכת המיתה לגמרי. וכן היה במצרים תהלה חכה אותם כרם. וזאת המכה לא היתה פועלת כם שחרתי הרם היה עומד על מקומו. כי כאשר מכה פועלת יותר כמכות ומתפעל ממנו המכה הזאת יותר נדולה. ואפילו אם היתה המכה גדולה כחיוק אם אינה פועלת כארם ולא תניע אליו לא נחשב כל כך. ולפיכך מכת הרם לא היתה נחשבת להם מפני כי הרם לא הגיע להם כשום ענין. ומפני שאין פועלת לרם היה הרם תחתון במדרגתו. וזוה תבין עוד מה שאמרו ובמפתחים זה הרם כי כאשר אמרנו לך למעלה כי המופת כדבר שאין פועל כלל הפך האות שהוא כדבר שהוא פועל. לכן לא היה ראוי לחקרא את כי אם המכה כבישיל שהוא פועל ולא מתפעל ושינוי בעומדו ומפני זה נקרא מופת. ולא כי הצמדעים כמו הרם שחרתי הרם מופל רבר כלל רק עומד הפועל הוא יקרא אות. ואין רבר שיקרא מופת ונכים וערוב ורבר ושחין כרד ארבה שכלם היו פועלים כם. ותחשב אל תאמר שלא היה שם פועלה כיון שהגיע החושך להם שחרתי אם היה עומד לא היה יכול לישב יושב לא היה יכול לעמוד והיו עומדים כחשך אין ספק שחיה פועל כחם והרי חיושב כחשך כאלו הוא סת שנאמר במשכבים הושיבני במתי עולם. ומאחר שנמשל אודם אין לך פועל כחם יותר מזה. אבל מכת רם לא היתה פועלת כם לפיכך לא שת מרעה לנו לזאת כלל. אכן מכת צמרעדים ומכת כנים אף על נב שחיתה המכה פועלת כחם מכל מקום לא היו יראים שיכא עליהם המסר לגמרי אבל אחר כך התחיל במכת ערוב רבר שחין שאלו מכות היו פועלים כחם עד שחיו יראים שלא יהיו נמסרים. וזה כי הערוב יראים שימיתו אותם. וכן רבר היו יראים שלא יכא הרבך לכלותם. כמו שכתוב כי עתה שלחתי את ירי ואך אותך כדבר נוגי. וכן שחין כוראי יראים היו שלא יחיה נמסרים לגמרי אבל לא היו נחשבים נמסרים רק שחיו יראים מן החמסר כלכר. אבל במכת כרד היו נכורים עליו קולות אלהים עד שהחרם נבל מהמת קולות אלהים עד שלא נותרה נשמתם כם ומפני זה היו כאלו נמסרים. ורבר זה ירוע מאור כי כאשר יכא קול כזה על האדם

ברכתיו קולות אלהים שנמשל לכם ומרח רוחם ונשמתם. ומפני זה כתיב במכת כרד כפעם הזאת אני שולח כל מנפוחי אל לךך שנגע לכו והיה מת מפני קולות אלהים. וכן הארבה שכתוב ויבר קולי מכות חזת. הרי שנקרא מות. וכן מכת החרש החורש נחשב כמיתה גם כן שנאמר כמשכבים הושיבני במתי עולם. ומכה כבורות היא מיתה גמורה. הרי לך כי ראוי שיהיו נחלקים המכות על שלשה חלקים. החלק הראשון בשלש מכות הראשונות לא היה להם. השלש מכות האמצעות היה יראים מן החמסר שיכא עליהם. אבל שלש מכות האחרונות נחשבים מתיים. המכה האחרונה היא מיתה לגמרי. וראוי הוא שיהיו המכות נחלקים לאלו שלשה החלקים. דהיינו שלש מכות הראשונות לא היו יראים מן החמסר. ובשלש מכות האמצעות היו יראים מן החמסר. ובשלש מכות האחרונות היו נחשבים כמו מתיים ונמסרים. עד מכה האחרונה היא מכת כבורות שעקלו המיתה לגמרי. וזה כי כבר אמרנו כי המכות האלו היו תמיד מתקבין אל מצרים ומתמיד המכה הראשונה יותר רחוקה מהם עד המכה האחרונה שחיתה מניעה לעצמן לגמרי. אבל מכות הראשונות שהם תשע מכות לא היו המכות מניעים לעצמן לגמרי רק לרבר שהוא מפרח כחם. ולפיכך היו המכות עשד כי העצם הוא אחר וממקריים שהוא לעצם הם תשעה. ולפיכך היו תשע מכות וכלם לא היו מניעים עד עצם מצרים כי העשירי שחיה מניע לעצמן לגמרי. כי העשירי הוא העצם. וירעו כי הרבר שהוא ראשון יותר ראוי להיות עצם כי העצם הוא הראשון ואשר אינו בעצם אינו ראשון. ולכן מכה עשירית בראשית שלהם שהוא הכבור. כי המכה העשירית היתה בעצמן לגמרי ורבר שהוא ראשון הוא עצם יותר. ולפי שהמכות היו מתחילין כרחוק יותר ותמיד היו מתקבין עד שהגיעו המכות לעצם מצרים וכל רבר המתקרב ומניע אל רבר יש לו שלשה גבולים. האחד הוא התחלה והשני הוא האמצע והשלישי הוא כסוף. ואין זו כזת. כי כל גבול הוא רבר מתולק לעצמו. ולפיכך היו שלש מכות הראשונות בענין אחר שלא היו יראים מן המיתה. והאמצעי מתולק לעצמו שחיו יראים מן המיתה. והיו רומים לשלש הראשונות שלא היו נחשבים כמו מיתה. והם רומים לשלש אחרונות היו נחשבים מן המיתה. ולפי שהמכות היו מתחילין מתולק לעצמו כמו מיתה. וזה כי כל אחת ואחת יותר קירוב אל מצרים. כי אחת הראשונים הם שוים כמה שלא היו יראים מן המיתה מכל מקום כל אחת ואחת יותר קירוב אל מצרים. כי מכת רם לא היה במכת זאת שום התקרות כלל שחיה

הרם עומר על מקומו. ולפיכך חרם ראשון והיא נקראת רוקא מופת יותר מכל המכות כמו שחתבאר. ואחר כך צפרדעים שהרי חיו הצפרדעים באים לביתם כמו שכתוב במירוש. ומכת כנים שהיו הכנים עומרים כנופם לנמרי רכר זה יותר קירוב אל מצרים. וכן מכות אמצעיות שהם ערוב רכר שהיו שהיו יראים מן המות לא היה חיראה מנעת להם בערוב שאפשר לחסנר עצמם ולהציל עצמם מן הערוב לכך לא היה חיראה חזאת מנעת להם כמו שהיה מניע להם הרבר. כי היה המות כבחות וחיו יראים כי הרבר יניע להם ואין מציל מזה כלל. ויותר מזה שהיו כי כבר התחילה המכה כנופם ונא מוחזק עליהם וחיו יראים שיאכל השחין לנמרי את נפם. ורכר זה שכבר גניע להתחיל הוא יותר יראת. וכמכת כרר ארכה חושך ככורות נחשב זה מיתה. וחכרר אף על נב שהארם נבלה מן קולות אלהים ונשמתו לא נותרה בו אין נחשב זה מיתה כמו הארכה שהכתוב קראו במירוש מות כרתיב ויסר מעלי המות חזו. ומכל מקום אין זה מות כמו מי שהוא יושב חושך שהכתוב אומר כמחשבים חשוכיני כמתי עולם. כי זה המיתה אשר לא יראה אור. ויותר מזה הנכה האחרונה נחיו ככורות שהיא מיתה נמורה. הרי התבאר לך סדר המכות האלו שהיו תמיד מתקריין עד שהניעו באחרונה אל עצמו לנמרי.

ו כ מ ר ש ככות שנתנסה אברהם כעשרה נסיונות הכיא חקכ"ה י נגעים על מצרים. וכאור זה כי עשרה נסיונות נתנסה אברהם כרי לכהון אמתת עצמו. כי לעמים מראה הארם עצמו צדיק ואינו באמת צדיק רק שנראה כן. והיה חשם יתברך כוהן אלת אברהם כעשרה נסיונות כרי לעמוד על אמתת עצמו. כי העשירי עצם הרבר כמו שחתבאר. ולכך נתנסה כעשרה נסיונות עד שהיה נבהן עיקר עצמו ובוז היה נבהן לנמרי. וכמו כך כאשר הביא חקכ"ה המכות על מצרים הכיא עשר מכות כרי שתהא המכה כאמתת עצמן של מצרים. וכמכת העשירית גניע המכה לעצם מצרים והיא מכת ככורות כמו שחתבאר. וראוי על האיש המסביל לחוספי בוז השכל רעה. כי אי אפשר לפרש כל רכר במירוש אך יוספי המעניין בוז מרעונו. ולעיל בפרקים הארכנו יותר בענין המכות. עיין שם כל הפירושים שנאמרו כוח זה נכונים ואמתיים כלי מספ.

פרק יב

ד ב י ו ס י ח נ ל י ל י א ו מ ר ו כ ו י כמאמר זה יש לרקק שאמר על חים מה נאמר וירא ישראל את חיר הנרולא. והרי במצרים נאמר גם כן וידעו מצרים כי אני ה' בנמותי את ירי

עליהם. ועור נאמר ושלחתי את ירי וגו'. ועור נאמר הנני יר ה' חיה כמסקנך וגו'. ויראה שרקקו הם מלשון חיר כח"א חיריעה רמשמע כל חיר. אבל הנני יר ה' חיה כמסקנך ושלחתי את ירי וידעו מצרים כי אני ה' בנמותי את ירי עליהם. נקרא יר של חקכ"ה אף על נב שהמכה עשה כאצבע ויקרא החלק בשם הכל מה שאין כן בעריעת ים סוף שכתוב חיר הנרולא כח"א חיריעה משמעו כל חיר. ועור כי ושלחתי את ירי אין זה רק לשלוח חיר להכות בו ולא היתה המכה בכל חיר אלא בחלק חיר. וכן בנמותי את ירי לא היתה המכה אלא בחלק חיר אף על נב שהיתה הנמיה בכל חיר. וכן הנני יר ה' חיה כמסקנך אין זה רק שתחיה חיר במסקנת. אבל עיקר המכה היתה כאצבע לבר. אבל וירא ישראל את חיר הנרולא אשר עשה ח' במצרים הנני נאמר על המעשת שעשתה חיר המעשה הזה ולפיכך קריעת ים סוף היה בכל חיר ובמצרים לכו כאצבע עשר מכות. ומעם זה שהמכה במצרים כאצבע ועל חים כיר. וזה כי המכות במצרים לא היו באים לאכר את מצרים ככלל לכך לא היו המכות במצרים רק פרטים ולא באו ררך כללות עד שעל חים אח רוצה להביא חקכ"ה על מצרים מכה כוללת שרצה להעניש מצרים כמה שעשו לישראל לפיכך במצרים כתיב אצבע אלהים הוא. פירוש כמו האצבע שהוא חלק חיר ואינו כל חיר שלא היה במצרים רק מכה פרטית. אבל כים כתיב וירא ישראל את חיר הנרולא שאז היה רוצה לנמור את עונשם להביא עליהם איבור בכל. שאחר שראים הם להביא עליהם מכות להעניש אותם לא הביאו עליהם מכה פרטית כי הפרטי הוא חלק בלבר ואינו הכאה שלמת. אבל הוא יתברך היה רוצה להביא עליהם על עונשם מכה כללית עד שתחיה הכאה שלימת. ועור כי במצרים שהוא מקור פרטי לכך כאשר לקח חיאור או לקח עפרה רואו שתחיה מכה זאת על ירי אצבע בלבר. כי המקום הוא פרטי. לכך המכה על ידי רכר פרטי. אבל חים אינו נחשב פרטי כי חים כולל יסור חמים ואין זה רופח ליאור שהוא נחר פרטי. לכך המכה על חים היה בכל חיר. וזה נתבאר למעלה פעמים הרבה ולכך רדש ר' יוסי שהמכות על חים חיו המשים שהיו חמשה פעמים עשרה שהוא מנין המכות שהיו במצרים. ולפי שהמכה הכללית מתיחסת אל חיר שהוא מכה בכל ירו והמכה הפרטית מתיחסת אל האצבע שהוא פרטי ולפיכך מחויב שהיו המכות על חים המשים כמו שאחר כוללת חמש אצבעות.

ו ע ו ר ת ר ע להכין עסקי החכמה. רע כי המכות היו במצרים עשר מכות והתבאר לך רכר זה בפנים הרבה סאר. המכה שהיו המכות

עשר סבות. והנה במקום הזה יתבאר לך עור ותן
 רעתך ולבך אל רברים אלו.
 רע כ י ה ע ו ל ם ה ו ה הוא עולם הסבע
 וכאשר תביא השם יתברך הנסים על מצרים תביא
 אותם מעולם העליון הוא עולם הגדול אשר משם
 באים הנסים כמו שהתבאר לך בחקרמה. ולעולם
 המצא כי הרבר שהוא קודש ונבדל לנמדי הוא
 העשירי כי העשירי המיד קודש לה'. והענין הזה
 אשר העשירי הוא קודש אין כאן מקומו לכאר.
 ומפני כך כאשר תביא השם יתברך הנסים מן
 העולם הקדוש הנבדל אל עולם הסבע החמרי היו
 עשר כי מדינת העולם הנבדל שהוא נבדל מן עולם
 הסבע נחשב עשר נגר עולם הזה כי העשירי הוא
 הקדוש. אמנם מה שאמרתו כי העולם הנבדל נחשב
 במדינת עשר נגר עולם הזה. זה מצד כמה שהוא
 נבדל כלכר לא מצד מדינת שלימותו לגמרי כי
 זהו מדינת יותר עליונת. ולכך תביא עליהם עור
 סבות מספרנת שלמות עולם הגדול והזהו
 מדינת אחת יותר עליונת. וזה שאמרנו ו"ל
 על הים נאמר וירא ישראל את חיר הגדולה כי
 חיר יש לה שלימות ולא כך האצבע וחיר שלימותה
 על ידי חמש אצבעות. וזה כי מספר זה יש בו
 שלימות כי האחר אין בו שלימות כלל לפי שהוא
 חסר התפשטות לגמרי ומספר שתיים כאשר תניה
 אותם לא נעשה על ידם רק חקי כלכר כאשר תניה
 שתי נקודות זו אל זו וכל קו הוא צריך אל השלמה
 שכבר שאין לו רק התפשטות אודך ולא כרוחב
 אבל מספר ארבע יש לו התפשטות כאורך ורוחב.
 כי כאשר תניה ארבע נקודות נובחים אז יש כאן
 שטת מרובע. אמנם רבר זה מצד הצדדין המחולקין
 הם ארבע כלכר שאין כאן צד מחולק יותר. אבל
 מצד אחדות אלו ארבעה צדדין אינם מתאחדין
 הצדדין המחולקים רק על ידי אמצעי שהוא כתובם
 שהוא אינו צד כפני עצמו והוא החמישי והוא
 אחרות הששה. ולפיכך יש בשטת כחינת מחולקות
 עד הששה. ארבעה ארבע צדדים אשר כל צד הוא
 כפני עצמו והחמישי הוא אמצעי שאינו צד לגמרי
 ועל ידו ארבעה הצדדין מתאחדים. וזה אמרנו ו"ל
 כסמכת אבות מנין לחששה שישבו ועופקים בתורה
 שבינת ע"ב. וכן היא הגירסא הנכונה כמו שמוכיח
 יסרה על"ב. וכן היא הגירסא הנכונה כמו שמוכיח
 כסוכה כשמעתא רקנים ורוקנים ולמה האנודה
 כחשמה דוקא והיינו כי ארבע מסני שהם מחולקים
 כי הצדדים הם מחולקים זה מזה וכאשר יש חשמה
 הוא אנוד אחר על ידי אמצעי המתאחד את הארבעת
 כי כאשר יש אמצעי על ידו מתאחדים כל הארבעה
 ולפיכך חשמה הם אנודה. ומחששו התוספות
 רשמע שם נבי אוזכ דאף כפחות מחשמה היו

אנוד. ורואי אף כפחות מחשמה היו אנוד אבל
 אינו אנוד שלם כי חשמה היו אנוד שלם ואין
 קושיא כלל. ולפיכך חיר שיש בה חשמה אצבעות
 הוא כלל שלם. ומפני שבתצוים שהוא מסופ פרטי
 היו הסבות שם עשר סבות כלכר מצד שחיו הסבות
 כאים מן העולם הנבדל שהוא נחשב עשרה אל עולם
 הזה. אבל לא היו הסבות מצד שלימות עולם הנבדל
 לפיכך נקראו הסבות אצבע אליהם. ועל חים שהוא
 אינו פרטי כמו מצרים כי המצא בעולם מסומות
 חרכה ולא כן חים כי חים הוא אחד. ולפיכך הסבות
 אשר כאו שם מצד שלימות עולם הגדול ושלימות
 חרכר הוא חשמה כמו שנתבאר למעלה ולפיכך היו
 הסבות כחה חמישי. כי מצד שהסבות הם מעולם
 הנבדל כלכר הם עשרה כמו שהתבאר וכמה שהם
 מצד שלימות עולם הנבדל הסבות הם חמישי. וזה
 אמתת מירוש זה ואין ספק בו.

א מ נ ס ט ש א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל
 מכה ומכה שחביא חק"ה על המצרים חיתה של
 ארבע סבות ורבי עקיבא אומר שכל מכה ומכה
 שחביא חק"ה חיתה של חמש. רבר זה הוא יותר
 עמוק. כי הסבות היו כאים מעולם הגדול לעולם
 הסבע שהוא עולם חרבויו ולכך חרכר שהוא כא
 מעולם הגדול לעולם הסבע הוא מתרכה. כי כן
 ענין עולם הזה שבו חרכיו. וסבר רבי אליעזר כי
 חלקי חרכיו הוא ארבע. וזה מפני שיש כסספר
 ארבע חלוק ורבויו כל הצדדין ולפיכך כל סכת
 ומכה מעולם הגדול הנבדל אל עולם חרכיו חיה
 בה ארבע סבות שהרי כל דבר שהוא כא מעולם
 הגדול הוא מתרכה בעולם הזה. ולדעת רבי עקיבא
 חיתה כל מכה ומכה של חמש סבות. וזה אף על נב
 שהרכיו הוא בר'. כל רבר שבעולם אף שיש בו
 רביו. חרכיו הוא מתאחד כמו שהתבאר למעלה.
 וכארבע אין רביו מתאחד רק מחולק. אבל מספר
 חשמה הוא רביו מתאחד. ולפיכך כל מכה ומכה
 שכאח מן עולם הגדול אל עולם חרכיו חיתה סכת
 של חמש סבות שהוא רביו מתאחד. וכאשר התכונן
 כדברים אלו המצא עומס המהולקות. כי בעולם
 חטבעי יש בו חשמה רברים אבל אינם בענין אחד
 כלל. כי הארבעה יסודות הם ארבע והחומר חשמותו
 כללם הוא החמישי להשלים ולאחד אותם ואינו
 עמחם בענין אחר כלל. ואין לפרש יותר כדברים
 העמוקים. ואתה אל תאמר שהרכבים האלו הם
 רחוקים משמש האמאר או לא כינוי עליהם החכמים.
 דע שאם לא ידענו הכיאר שכן הוא דעת החכמים
 בראיות כרורות שאין להאריך לא אמרתו דבר זה
 אבל דברים אלו הם כרורים והם רברים עמוקים
 יוצאים מחכמת מניסית.

א מ נ ס ט ש א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל

אכל ר"ע אומר כי היה עור כאן מכה המישיית והחמישי זה לא היה לו שם מיוחד כי אין החמישי מיוחד כלל רק שהיה חסיד עור נוספת מכה. ולפיכך דרש ר"ע אפו אחת שאין ספק כי מן האף יצא שם חכעס והוא מהרש דבר ולא נזכר בו דבר כלל. ויש לך לדעת כי מררש זה מי שיועד דרכי החכמים יורע ענין זה כפשיטת מאד ואין צורך לו לאריכות ביאור כאשר ירע על מה הם צודים אלו השמות עברה וועם ומשלחת מלאכי רעים. אך מי שלא ירע דרכי החכמים ודכריהם בארנו לו מה שאפשר לו לדעת. ומכל מקום דכרים אלו הם אמת כנינים על דכרי אמת הם דרכי החכמים ומתם לקוחים.

פרקי

כמה מעלות מוכות. אחר שפטר בכמות שהביא חכב"ה על המצרים עד שהוציאם ממצרים הור לחזוכר כל המכות והחסרים שעשה חכב"ה עם ישראל. וראם מעלות מוכות כי כל אחת ואחת מעלה נוספת. כמו המעלות שכל אחת ואחת יש לה עליו יותר מן הראשונה כך היו אלו המעלות כל אחת ותחת נוספת מעלה ומדינה עד שהגיעו אל תכלית המדינה האחרונה. היא וכתנו לנו בית הכתירה לכפר על כל עונותינו. וכלם הם מ"ו מעלות. והחשובן זה אל תאמר שתוא במקרה כלל. כי החשובן מספר זה נמצא שהיה מערות נשים לעזרת ישראל מ"ו מעלות הם בעצמם נגד מ"ו שיר המעלות כספר החלום. היתה שהיא עולה חמשה עשר ימים עד תכלית מלאה. שכל זה ראה שהחזעלות הוא חמשה עשר מעלות ולא יותר. והוא נגד שם י"ה שעולה חמשה עשר כספר. וזה כי כשם י"ה כרא בו שני עולמים חוז והעולם חכא שנאמר כי ביה ח' צור עולמים. ומאחר שכשם הקדוש חוז כרא שני עולמים תוכל לדעת כי חמעות מניעים עד חמשה עשר ולא יותר. כי בבח חשם חוז כרא חכל לפיכך עליו העולם עד חמשה עשר לכך כל עליו והחזעלות הוא עד חמשה עשר כי כל עליו דומה כמו עליו עולם. וכמו שתמצא זה בכלל העולם שמדינתו ומעלתו הוא בחמשה עשר נגד חשם שבו כרא חכל כך כל עליו מניע עד חמשה עשר שזחו הענין העלוי. לכך היו מ"ו מעלות שהעלה חכב"ה אותם עד המעלה החמשה עשר היא מעלה קרושה נבדלת שהמעלה החמשה עשר היא וכנה לנו בית המסרש שהרי המסרש קדוש כורא והעלה אותם עד שהגיעו ישראל למדינה הקרושה ולכך היו גם כן חמשה עשר מעלות מערות הנשים עד עזרת ישראל. כי יש לדעת כי מדינות הנשים היא המדינה חיותר שפלה נוסח אל

המכות על חים וכמצרים שהיתה כל מכה של ארבע וחמש מכות. אין כזה קושיא. שהרי אפשר המכה אחת תתחלק לכמה מכות. והלא תראה כי אדם שהכה את אחר כמפל יש כמכה הזאת יותר ממכה אחת. כי המפל חירש בו פרוק וצער. ועור חירש בו הימנם ננפון. ועור שנעשה בו מורסא או שחיין כל זה הוא מן הכאת המפל. וכן אפשר לומר כל מכה ומכה תתחלק המכה לכמה שונים הרבה מאד וכלם הם נכללים במכה אחת הוא גוף המכה. כך יראה.

אמנם מה שרש רכי אליעזר חרון אפו עברה וועם וצרח משלחת מלאכי רעים הרי נתנו שם כפני עצמו לכל מכה ומכה שהיתה במצרים מן חרי מכות לר"ע ולר"ע חמשה. צריך לדעת מה ענין חרון אפו ומה ענין עברה ומה ענין ועם וכן כל אחד ואחד מן חמשת הכאות לחורות על המכות. והנירסא הנכונה הוא כך דכרי ר"א נרפינן עברה אחת וועם שתיים וצרח שלש משלחת מלאכי רעים ארבע. וכדרי ר"ע נרפינן אפו אחת עברה שתיים וועם שלש וצרח ארבע משלחת מלאכי רעים חמש. ועם פירושו כי המכה קרא אותו כשם חרון אפו. ואחר כך ביאר החכות כי המכה אחת נתלקת לר' מכות עברה וועם וצרח משלחת מלאכי רעים. ור"ע מורה גם כזה שצריך להיות לשון אחד מוכה על גוף המכה. אבל דרש חרון כפני עצמו על גוף המכה ואפו כפני עצמו על מכה אחת מן חמש מכות שהיתה המכה נתלקת לחמשה. ופירושו אלו די מכות כך הוא. כי המכה היא קשה מצד די דכרים. האחד. מצד שהמכה היא מתמשמת בכולה ואינה מכה כדכר מה כגון מכה כבד אחר. חשני מצד שהמכה היא ככה נרול מאד. והשלישי מצד חירא והפחד שהוא דכר כפני עצמו. כי אם כאה מכה על אחר ופתאום קכל מיתה אין קשה כל כך כמו שהיה עליו הפחד והצרח מן המכות. וזה הוא דכר מיוחד. חריני הוא חמדת המכה שאינה מוספת. וכנגד ראשון שהיתה המכה ככולו לא כמקצת אמר עברה. כי עברה נקרא כאשר הוא חרון אף לנמרי כאשר הוא עובר בכלו נקרא זה עברה. רצונו לומר כאשר היה המכה שהוא החרון לכא מן האף מכה לנמרי. וועם נאמר על כה החרון כאשר הוא ככה נרול והמכה כאה כשמה וכוועם ודכר זה ירוע. וכנגד חירא והפחד אמר צרח כמשמעו שחיו בצרח גרולת. וכנגד חתמדה המכה אמר משלחת מלאכי רעים. רצונו לומר נרוי מלאכי רעים ולא נקרא נרוי רק כאשר הנרוי תמיד לא יתן לו מנוח כלל רק מנחה תמיד בו שלא יהיה לו שעה אחת מנוח וזה נקרא משלחת מלאכי רעים ר"ל נרוי. הרי די דכרים כל אחד ואחד כפני עצמו.

החמירית ועד עזרת ישראל ט"ו מעלות. כי בין המעלה החמירית ובין המעלה הנברלת ט"ו מעלות לפיכך אמרו שם ואנו כאשר ירדו מן המעלות הטוב מניהם אל המקדש ואמרו אנו ליה עינינו. וברו שם י"ה בלומר אבותינו היו הולכים אחר הרברים השפלים והיו משתחיים להם וביצאו בזה מן הרברים הנשפים. ואנו עינינו ליה שאנו הולכים אחר הקב"ה המתעלה על כל המעלות ועליו על כל. ואלו ט"ו מעלות נחלקים לנ"ה חלקים. המשח הראשונים כלם מרברים כמה שהגיע לישראל ביציאה היא היציאה מן השפלות שהיו עברים למצרים ואין כאן התעלות רק שהוציאים ממצרים שלא יהיו עברים למצרים. והמשח מעלות האמצעים הם המעלות שהיו ישראל מתעלים על עולם הזה כמה שנעשו להם נסים. והמשח מעלות האחרונות הוא תבלית החבור והרבוט בו יתברך לנמרי. ולפיכך ה' מעלות הראשונות הוציאו ממצרים ועשה בהם שפטים עשה כאלהיהם והרג כבוריהם ונתן לנו את מסוגנו. רבל זה בענין יציאה לבר שער כאן היתה היציאה שיצאו ממצרים. והמשח אמצעיות מרברים כמה שהתנער לישראל מן המעלות אחר היציאה. והתחלתם קריעת ים סוף והעבירנו בתוכו בהרבה וישע צרינו בתוכו וספס צרינו במרבר והאבילנו את חסן. וכל הנסים באין ספק הם מורינת ישראל כמו שהתנער. אמנם המשח האחרונות כלם הם מרברים במצות אלהיות. והוא הוראות על רביקותם לנמרי בו יתברך ואין אחריהם עוד מעלה. כי נתנת השבת היא מצוה אלהית. וכן קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו את התורה והכניסנו לארץ ישראל הקדושה ובנה לנו בית המקדש כל המשח האחרונים מרברים במצות קדושת אלהיות ועל ירי זה אנו רבקים בו לנמרי. נמצא כי הלוא אלו ט"ו מעלות הם לאלה חלקים כי קודם שיצאו ישראל ממצרים לא היה להם מציאות כלל ובר השתברר זה עלמים הרבה שהיו כמו העובר שנבלע בכסן אמו כך היו נבלעים במצרים כמה שהיו תחת רשותם וכאשר יצאו ממצרים כאילו יצאו למציאות. ועל זה תקנו לומר מאפילה לאורה כמו שיתבאר לקמן. ואחר שנמצאו במציאות העלה את המעלות לחיותם מושלים על כל הממצאים התחתונים. והתחלה זו היה קריעת ים סוף שבאשר נחרב חים בפניהם מורה על שהם מושלים על דברים הסבכים ובוזה הם מתעלים על עולם הטבע וזה מורה על שיש לישראל מעלה נברלת קדושה שבמניהם המציאות נרתה. וכבר האריכו בזה למעלה בכמה מקומות. ואחר כך ה' מעלות התרבוטות עם חים יתברך וזה עור מעלה יתירה. וכבר אמרנו לך מעלה כי כל רבר יש לו התחלת התרבוטות ואמצעות התרבוטות

וסוף. וכל אחד ואחד בסני עצמו. כי אין תרבר כאשר הוא בתהלה כמו שהוא אם יבוא באמצע ואין תרבר כאשר הוא באמצע כמו כאשר הוא בסוף. לכן יש באלו ט"ו מעלות התהלה העליון מן הפחיתות ואמצע העליון וסוף העליון. המשח הראשונות הכל יקרא התהלה העליון כי היו כלם ביציאה שהם הנוצאות והשפטים והרינת כבוריהם ועשה כאלהיהם ונתנית מסוגנו. ואנו היתה תבלית היציאה שיצאו מרשות מצרים. ועדיין אין כאן עליו רק שיצאו מרשותם. רק בהמשח מעלות אמצעיות שהיה להם אחר היציאה הם לעלוי ישראל על העולם כמו שמבואר למעלה. ואלו חיש האמצעיות נחשבו אמצע העליון. והמשח מעלות האחרונות הרבוט בו לנמרי יתברך. והתחלת המשח האחרונות הוא השבת שאין ספק שהשבת כמה שהיא אות ברית בין חים יתברך ובין ישראל הוא התחלת החבור והרבוט בו יתברך. ובית המקדש באחרונה שהיה שבינתו בתוכם וזו היא החבור לנמרי. ותבין עוד כי המשח מעלות הראשונות בעצמם ירוע שכל אחת יותר מן הקורמט. כי הראשונה היא היציאה כלבר וכן שעשה בהם שפטים שהוא יותר מעלה לישראל מאלו היו יוצאים בלא שפטים שעשה בהם. ועוד כי עשת כאלהיהם שהוא יותר משפטים שעשה בהם והוא נגאי להם יותר. ועוד הרג כבוריהם והם נקראים ראשית אונם וכבר התבאר למעלה כי חמבה דרבר שהוא ראשית הוא יותר קשה מהכל. ועוד שנתן להם מסוגנו וזה רבר יותר מעלה שמכל המעלות הראשונות לא קנו ישראל רבר אבל ונתן להם מסוגנו קנו ישראל מנון שלהם. והמשח מעלות האמצעיות כלם נבן מן שישראל קנו מן המעלה שהיו מתעלים על הטבע וכל אחת יותר נפלא מן הראשונה. כי קריעת ים סוף הוא מעלה לישראל מה שלא היו בכל המכות במצרים שהיה חים שהוא אחר במציאות העולם נחרב יובש. לא כמו שאר נסים שהיו במצרים שהיו המכות מרברים מרטים זה פרטי ונחרב חים. אף על גב שהכה היאור כרם ובצמרדעים והארץ בנינים הפרש גרול יש שיעיר חמבה מה שהיו בנינים שולטים בארץ מצרים והמכה נקראת בנינים לא הפסד הארץ כי זה תורכן והפסד נחשב לארץ. ומה שהכה היאור אין היאור נחשב כמו חים כי חים הוא נחשב יסוד חים עליו אמר התוב אשר לו חים והוא עשהו ויטבל חים הפסד ונחרב חים. לכן בקוץ חים הוא ענין יותר נפלא שהיתה המכה דרבר שהוא עיקר העולם. לכן במצרים היה פועל באצבע כלבר כי האצבע מורה על מרטים. אבל כים היתה המכה ביד כמו שהתבאר לך חסעם כי בכל היר המכה תבלית ולא

מרמית. וכן כל הרברים הנמשכים אחר זה הוראת על מעלה זאת שישראל אינם מסורים תחת סבעי העולם כלל וכן העבירו כתוכו בהרבה שהוא מעלה בפני עצמו שאפשר שהיה נשאר קצת מים מן הים ולא היו עוברים בהרבה ולא היה כמל שם הים לנמרי שהרי יש כאן ים עריין. אבל שהיו עוברים בהרבה הוא מרדינה בפני עצמו שכמל שם הים. ועוד שקע צרינו כתוכו וזהו תוספת מעלה. כי קריעת ים סוף אשר קרע להם תרברים הטבעיים ואלו שונאיהם של ישראל נטבעו בים כי דברים הטבעיים נבקעים ונמסרים לפני ישראל והצלחם ולא עוד אלא פועלים לאכר אויביהם. והנה הם פועלים דרב והמכו זהו יותר בלתי טבעי. ואחר כך העלה אותם מעלה אחרת ופסע צרכים במרכר ארבעים שנה כל כך זמן רב. שתראה מזה כי הנהגתם לנמרי אינה מבועת. ואחר כך האכילם את חמץ שהוא מזון אינו טבעי לנמרי. וכמעט שהוא אינו נשמי כלל שהוא היה נבלע בכאבים והיה מוכרל ומפורש מפתיחת החמרי לנמרי. והנה כה' מעלות הראשונות לא היה אל ישראל התעלות כי כלם היו היצואה מצרים שאין זה נחשב רק שהיו יוצאים לאור שלמות המציאות שקודם זה היו נקראים שהם נבלעים לנמרי. כי אם כחמש מעלות אמצעיות וזכר ה' מעלות קדשות שעל ידם הרבו עם הש"י. והראשונה בהן ההמשך תנינה שבת מצוה אלהית והוא המכונן בין הקב"ה ובין ישראל בה יתברכו בהקב"ה וזהו ירוע. ואחר כך שפרכם לפני ה' סיני וזה בעצמו הרבקות מה שפרכם לפני ה' סיני נדם להם רבוק בו יתברך ועל ידו זה פסק וזהמת נשג שבת על הוה בראיתא כנמרא. ויותר מזה שנת התורה הוא רבוק יותר. ויותר מזה שהכניסם לארץ ישראל כי הארץ תזאת היא לחלקו של הש"י וכמו שאמרנו ז"ל כל הדר כהוך לארץ כאלו אין לו אלוה וזהו הרבוק יותר. ויותר שכן להם כית הכהירה והש"י שוכן אהם לנמרי. והנה הרברים האלו.

פרק יד

ד ב נ ג מ ל י א ל א ו מ ר ו כ ו י י ש
 לשאל הנה ראינו שהש"י צוה כנסת על שום שפסח וכיו ורתי ראינו שלא היתה שום מכה מן המכות בישראל ולמה היתה מכה זאת יותר בישראל ויותר מזה אמרו שכשחיה שותה הישראל והמצרי זה היה שותה רם וזה מים. רע כי לעולם היו המכות חמיר עולים ומתבררים ומפני כך אין לתמוה אם לא היתה המכה בישראל בכל שאר המכות שמרדינה ישראל יותר השוכן ויותר עליון במעלה עד שלא היה כת במכת למשול בישראל

אבל כאשר הניע למכת כבורות שהיתה על ידי הקב"ה שלא תוכל לומר שהיתה מרדינה ישראל חשוב כל כך שלא היה כת המכה להיות מושלת בישראל שהרי המכה היה הקב"ה בעצמו ולפי כבודו ונרלו היתה המכה בכל ואם כן למה לא היתה המכה בכבודו ישראל ולא היה זה כי אם כשכיל זה כי ישראל הם לחלק הקב"ה בעצמו. וכיון שנהשכים אל הסכה הראשונה לא היה בהם המכה כי מרדינה חכבור הוא מצד העלול לא מצד תעלה שאין מרדינה חכבור רק שהכבור הוא ראשית לכל אשר יצא למעל אתריו ואין כאן מעלת מצד תעלה. והקב"ה כאשר לקח ישראל אליו קנו המעלה מצד תעלת שהוא הקב"ה ולכן לא הניע להם המכה כי מרדינה ישראל שיש להם מצד שהם אל חשם יתברך הוא יותר מן מרדינה חכבור שהוא ראשית העלול וישראל יש להם רבקות בעלת. ומפני קנין המעלה תזאת שהוא דבר הרוש שלא היה בכל המכות צוה להקריב קרבן כי מאחר שלא היו כי אם על ידו שהם נהשכים של הקב"ה והם להלקט צוה להם להקריב קרבן כי באיזה ענין הם שלו לכן לא הניע להם מכת כבורות כלל. ומפני כך נקרא הקרבן הזה שהוא כתרנובו היים שהוא לשון רחמנות. וכיבור ענין זה שכיון שאתם תלקטו של הקב"ה הוא מרהם והם על אשר לו שלא יאכר. וזהו ענין מסת כאשר תבין. וזה מירוש הכתוב וככה תאכלו אותו וגי ואכלתם אותו בהמון מסת הוא לת' שהיא מרהם עליכם בקרבן זה שאתם עוברים לפניו וכוה אתם שלו וראוי לרהם על שלו ומפני שהשם יתברך לקח ובהר בישראל כפרט מכל האומות להיות שלו מורה כות שהוא יחיד שכיון שהוא יחיד כותר באומה יחידית מן כלל האומות. שזה נתן ענין האחרות להיות לו עם מיוחד שאם אין כאן אחרות לא היה כותר באומה יחידית אלא שהוא יחיד כותר ביתר וזאת העבודה היא עבודה באומה יחידה למו שהוא אחר. וזהו עצם הקרבן הזה לכך היה כל העבודה הזאת בענין אחרות כי היה מצות הקרבן לאכול אותו על כרעיו ועל קרבו שאין ראויה שיהיה הקרבן הזה מחולק רק על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו. כי הרבר שהוא מחולק אינו אחר שהרי יש בו חלקים אבל רבר שהוא שלם יש בו אחרות. וכל ענין עבודה זאת בקרבן הזה האחרות על האחרות. וכן בבית אהר יאכל כל הענין הזה שאסור לחלק הקרבן לשתי חבורות או שאסור לאכול אותו בשתי מקומות דמלונתא רתנאי הוא במסכת פסחים כל הרבר הזה שיהא עמשה הקרבן ואכילתו בענין תאחרות ולא בענין החלק וכן שם המים כן שנת ממים כי כן שנת הוא אחר כשנים ואם

חיה שתי שנים היה יוצא מן האחרות וכל חכמים
 באלו נמשך עניני האחרות. ודוקא שם ולא על
 כי שם לדקותו נחשב אחר לגמרי. אמרו ז"ל שם
 מזורה ישראל למה נמשלו ישראל לשם מה שם
 אם הוא לוקח באחד מאבריו וכולו מרגיש אף
 ישראל אחד הוטא וכולם מרגישים שחיי עכן היה
 אחד הוטא וכל ישראל חיו מרגישים. וכיארד הרבר
 חזה כי השם לדקותו סבעו ואינו כעל הומר גם
 ועב כי דבר שהוא חמרי כמו השור והחומר או
 חרברי שהוא רומח לו יש בו ענין חמרי והחומר
 מתחלק ואין בו ענין האחרות אבל השם סבעו
 דק ויש לו מונ דק אינו חומרי לכך אם נלקח
 באחד מאבריו כולו מרגיש. וכך ישראל בעבור
 שישראל מפני שהם רחוקים ממדינת החומר אבל
 מדינתם מדינת רוחנית אלוהית ולפיכך אחד
 הוטא וכולם לוקים כי המדינה הזאת לא תתחלק
 ותחלוק הוא מצד החומר וזה שצוה שיחיה הקרבן
 שם חמים כי התמימות והשלימות הוא אחרות
 ברכיביו והיה המשכן אחד ופירושו כאשר היה שלם
 אז היה נחשב אחד שהיה חלק אינו שלם ואינו
 אחד. ודבר זה מכוונא. ומצותו זכור לא בנקיבה
 כי האחרות הוא מן הצורה ותחלוק הוא מן החומר
 ודבר זה מכוונא. ומפני שהזכר יותר נחשב צורה
 מן החומר לכך לפסח אינו בא רק מן הזכרים.
 וכן אל האכלו מסנה לא ובשל מכוונא כי אם צלי
 אש הכל ענין זה. כי השולל במים או כאשר
 משקין חלקיו מתמרדין על ידי השולל ומתחלקין
 אבל צלי אש מכה האש אורכה נעשה חבשר
 אחד כי האש מוציא הריטוב ונעשה בשר קשה
 ואחר. לא כן כאשר מתבשל במים שנעשה
 פירורים. וכן אסור מטעם זה שאין לאכול אותו
 נא אלא כאשר הוא צלי אש ואז חבשר מתקשה
 מכה האש וכל זה מורה על ענין האחרות שראוי
 שיחיה קרבן אחד אל הש"י שהוא אחד. ועד
 כבר אמרנו פעמים רבות כי חמים לא נקראו
 ככתוב רק בלשון רבים ופירשנו הטעם בספוק
 כי מן חמים משיתחו כי הם חומרים ואין אחרות
 דק בצורה לכך קרבן חזה חמורה על אחרות אסור
 לבשל במים וכל משקה שהוא כמו מים ודבר זה
 ענין מופלג וחבינהו. וכן ועצם לא תשכרו בו גם
 זה דבר זה שאם היה שוכר העצם כמסח היה
 זה חלוק ופירוד קרבן שאין צריך לאכילה כי אף
 על נב שהוא אוכל חבשר שהוא ראוי לאכילה אין
 זה חלוק ופירוד מפני שהוא עומד לאכילה אבל
 שחיה עצמוהו אין זה לאכילה ונקרא שביחה
 ופירוד ודבר זה לא יתכן כמסתא ועוד כי שביחה
 העצם כמה שהוא עצם שביחה יותר נקרא פירוד
 וחילוק. כלל חרבר ראוי שיחיה חספה קרבן אחד

מפני שהוא מורה על הש"י שהוא אחד כי העבודה
 הזאת שיש לישראל היא מצד האחרות שהוא יתברך
 אחד ולכך כתר באומה יתירה גם כן ביון שהוא
 יחיד. ועוד כי הקרבן חזה הוא עיפר העבודה
 שהוא יתברך אלהיהם של ישראל והוא יחיד
 באלהותו ולכן הקרבן חזה צריך שיחיה אחד ולא
 כן שאר קרבן שאין אותו הקרבן חזה עיפר העבודה
 כמה שהוא אלהיהם שחיי דוקא בקרבן זה כתיב
 ועבדת את העבודה ונ"י נקרא קרבן זה עבודה
 סתם ולכך קרבן זה הוא לאלהותו יתברך הוא אחד
 באלהותו. וכן שחיטת הקרבן אחד הצות מורה זה
 על ענין הקרבן שהוא באחרות. ומה שאמרה תורה
 לאכול חספה על מצות ומרורים הוא גם כן
 חכונת כרי לחוציא מלכין של אפיקורסים שהם
 אומרים כי מן האחד לא יבא רבוי דק מכה אחד
 יבא דבר אחד לכבר ולפיכך כאשר יבאו הרבוי
 בעולם וכבר הוחלט להם כי מן האחד הנמור לא
 יבא רבוי אמרו שחתחלתת הם יותר מאחד כמו
 שמכוונא מדבריהם מי שראח דבריהם. ודבר זה
 בא לחוציא מלכם ואמרה תורה כי הקרבן חזה שהוא
 לאל אחד יתברך ויתעלה יחיה הקרבן נאכל על
 מצות ומרורים כי המצה מורה על החירות והמרוד
 הוא מורה על השעבוד כי מאתו שהוא אחד יבא
 החירות והפכו הוא השעבוד שהוא המוחץ והוא
 חרוטא. ויותר מזה כי חסך קרבן מה שחשבו כי
 הם אמרו כי מן האחד לא יבואו פעולות חסכים.
 חרבר הוא חסך זה כי מפני שהוא אחד הוא הכל
 שחיי אין זולתו ולפיכך מאתו באו החסכים כמו
 שהתבאר למעלה כי החסכים הם גם כן הכל בעבור
 שלא ימצא עוד חלק ועל ידי חסכים יש הכל. ולפיכך
 ראוי שיצאו החסכים מן אותו שהוא מיוחד כי ראוי
 שיחיה ממנו הכל כי החסכים הם הכל וחוץ
 מהם כמו שנתבאר למעלה כמה פעמים ובפרשה
 שירה אצל אז ישיר עיני שם כי אין לכפול חכמים
 ולפיכך ראוי שיחיה נאכל חספה על מצה ומרוד.
 הם לה' כמו שנתבאר פעמים הרבה מאוד ואחר
 המדינות העליונה הזאת שישראל הם להקב"ה
 נמשך אחד זה הנאולה שהוא המצה ונמשך אחר
 זה גם כן השעבוד כאשר המכבל ראוי לזה והכל
 הוא מצד שיש להם מדינית העליונה הזאת ולפיכך
 חספה נאכל על מצות ומרורים כי חספה מה שישראל
 הם לה' שנקרא ספה על שם שספה על כתי בני
 ישראל ולא היה המשחית כהם. וזה הוא כשכיל
 שישראל הם אל הש"י ואין דבר מכה כמה שהוא
 שלו וישראל הם אל הש"י כמה שחם עובדים
 עובדים לפניו ועל ידי זה חיו נצולים כמו שהתבאר
 זה למעלה. ומן מדינת העליונה שישראל הם

של חסד"ה רבך זה מביא נאוּלָה ומביא מדידות כי בן נתן המדה כאשר הם שלמים יש להם הנאוּלָה והשעבור כאשר יש בהם הפרון. ועוד אחר שהמסח כמו שאמרנו למעלה מורה על שאנחנו לחסב"ח ובשביל כך יש יציאה לישראל מן רשות האומות כי הוא יתברך אל"ה האלהים המושל על כל הכחות ועל כל האומות ובשביל זה אנו יכולים לצאת מרשות האומות ואם לא בן באיזה צד אנו יכולים לצאת מרשות מצרים אם לא בזה שאנו לו יתברך הוא מוציא אותנו מרשות אחרים. וכמו שאנו אל חש"ת ומצד זהו הוא נואל אותנו בן מצד זהו יש שעבור לישראל יותר מכל האומות. וזה כי האומות יש להם כל אהר ואהר שר או מלאך מיוחד ואיך יתכן שיחיה זה תחת זה שהרי כל אהר ואהר מן האומות יש לו שר ומלאך מיוחד אבל לישראל שאין להם שר ומלאך מיוחד כי הם אל חש"ת כאשר הם בשלימות מעלתם שאו הם ראויים אל חש"ת ובאשר אינם בשלימות מעלתם הם נעזבים והם נכנסים ברשות אחרים. שאל תאמר כי ישראל הם משותפים עם האומות שמוטעים הם שמוטעים עם האומות עד שהם ושולם היו להלך מלאך שאו שייך בזה אין בה נוגע כמובן להכירו. אבל אין לישראל שווי עם האומות כי רבך שיש לו שווי עם אהר ונתן לזה חלק לזה חלק שני אין אהר נוגע בחלק אחר שכך נהלם אבל ישראל לא קבלו חלוקה רק הם חלק ח' יוצר חכל ולא שייך אצל חש"י חלק. וכן ישראל גם בן אין ענינים חלק שיהיו מקבלים חלוקה עם האומות ולפיכך ראויים אל הנאוּלָה לצאת מרשות אחרים כאשר הם אל חש"ה. וכמו בן גם בן ראויים שיכנסו תחת רשות מושלים כאשר הם נעזבים מן חש"ת כיון שלא תוכל לומר שאין אהר נוגע כמובן להכירו שזה שייך רוקא באומות שהם שבעים וכל אהר יש לו חלק מחולק מחכירו וכמה שהם מחולקים לא יתכן שיכנס זה ברשות זה שיחיה בשעבור זה לזה ואם המצא לומר שהאומות מושלים זה על זה אינו אלא לפי שעה כסבה מקרית ואין חלולת השעבור כי אם לישראל שפועל תחלתם וראשיתם שעבור נולדת ולפיכך לפי יתמה האדם על אורך נלותם כי רבך שהוא סגולה אינו קל בהסדה. ובאשר רמזו הכמים ו"ל ברק החולץ אצל נר הכא לתהנייד שאומרים לו שאין ישראל יכולים לקבל רוב טובה בעולם הזה ולא רוב פורעניות. ומירוש זה כי העולם הוא עולם שפל אל מעלה אלהית ואם ישראל היו מקבלים מעלתם העצמית לישראל ואם אמר זה לעולם ואין עולם הששמי ראוי לו ואם ישראל וכו' בעולם הזה אל הנגולה זה היה כענין מיוחד שאין לענין זה המירות כאלו היה חלולת להם מסוגל והחירות כדרך הרדש.

וכן אין מסבלין רוב פורעניות כי החכנת שהם מוכנים לרוב הטוב הצפון חכנת זאת מציל אותם מרוב פורעניות שלא יתיו נפסדים ברע המוחלם. כלל הדבר כי חלולת לישראל כסגולה ואם ימצא בהם הטוב בעולם הזה הוא כסבה מיוחדת ורבר זה יתבאר נוכח כלל הרחמים כספר הנצה. וברך נתבאר זה מעלה חלולת יותר כמו שיש בהם חלולת הצורה השלימה הנברלת מפני כך או שהם בתכלית המעלה או בתכלית החסמות עיין שם המעם. והתבאר לך כי ישראל שהם לחלק ח' כלכר ובשביל זה אפשר בהם חלולת יותר כמו שיש בהם חלולת. וזהו מסח שנאכל על מצות ומדורים ורבר זה ענין ברור מאוד מאוד שזהו ענין מסח מצה ומרור כי הכל נמשך אחר המסח כמה שהם לחלק ח'. ואחר מדיינה זאת העליונה נמשך להם הנאוּלָה מרשות האומות והשעבור תחת רשות האומות. אמנם ענין המצה כבר בארנו כי מורה על החירות ואתה תעיין כאותן רבדים כי כולם הם דברי אלהים חיים. והנה עוד נבאר באיזה ענין המצה מורה חירות רוקא ששם שהוא מצה והיא לחם עוני היא מורה על החירות. שכבר ירעת כי ברותינו רבך שראו שהוא משום מצה כמו שהתבאר רבך זה פעמים הרבה מאוד ובשביל כך קראו הכמים תעור ולא מליה ולא קמיה מצה כשביל הפשימות. ורבר שהוא משום הוא ראוי לחירות יותר מכל. וזה כי הרבך שהוא מורכב הוא משועבר כאשר ירוע שכל אשר מורכב משני רבדים הרבך האחד פועל בשני וכל אהר פועל ומתפעל ואין זה בן חורין שביון שהוא מורכב מבי רבדים ומתם נעשה רבך אהר. האחר הוא שפועל כאהר. אבל המפוסים יש בהם יציאה לחירות מן השעבור שאין רבך פועל כם וזה ענין המצה שהיא משום שאין כל שאור ולכך היא מורה חירות רק היא עומדת כעצמה.

ועוד יש לומר ש לפי משומו כי הנאוּלָה לחוציא אותם ממצרים היה כחוק כמו שכתוב בכל מסום אצל יציאת מצרים חוק המעלה כי כחוק יד חוציאנו ממצרים וכל רבך שהוא פועל כחוק פועל כמהירות לפי חוק פעולתו ולפיכך כתיב וזכור את היום אשר יצאתם ממצרים כי כחוק יד חוציא ח' אתכם מזה ולא יאכל המץ. פירוש כי החמץ שנעשה כעבור זמן אין זה חוק אבל החוק מה שנעשה בלי זמן ומפני שהוציא אותם כחוק לא יאכל המץ. ולפיכך צוה להם לאכול מצה בלי חמץ היציאה שיקנו ישראל מעלה זאת שימרח ח' אותם כחוק כמו שצוה להם לאכול מסח כדי שיפסח ח' עליהם ולאכול כחפון שהיא מהירות גם בן והכל כדי להחירות כמדה שממנה החוק לחוציא אותם במהירות וזהו שאנו אומרים

מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הסמיך וכו'. פירוש כיון שלא הסמיך בצאת אבותינו להחמיץ אם בן בחוק הוציאנו ה' ולפיכך יש לנו לאכול מצה כשכיל שנאלנו בחוק ובמחירות. ופירוש זה משום מאור. והנה לכל הפירושים הנצטת היא חירות נמור והתבאר לך למה המצה נקראת להם עוני. והא דאיתא בספרי אמר רבי שמעון למה נקרא המצה להם עוני על שם עוני שנתענו במצרים עד כאן. אין הפירוש שהמצה היה רמו לעניו רק סבירא ליה כי מי שיש לו הנאולה יש לו שעבוד גם כן כמו שהתבאר ולפיכך קרא המצה להם עוני. לא שהיא המצה מורה על השעבוד רוח אינו רק רסבירא ליה כי מדינת החירות שמורה עליו המצה במדינה זאת גם כן עוני השעבוד. והרי לך מצות הפסח שנאכל עמו מצה ומרור כי הפסח הוא שאנו אל הש"י שהוא אחר מן הש"י אשר הוא אחר שתי המדות אשר האחת מצה מורה על החירות והשנייה השעבוד. כי מה שהוא אחר יש בידו שתי המדות כמו שהתבאר. או שתאמר כי הפסח הוא מה שאנו אל הש"י ויתברך כמו שהתבאר למעלה וכמה שאנו אל הש"י ויתברך נמשך לנו המצה ונמשך לנו המרור הכל כמו שהתבאר למעלה. וזה מצות פסח על מצות ומרורים אבל בזמן שאין בית המדרש סקיים המצה לאכול מצה ומרור כשכיל זה העם עצמו כי החירות והשעבוד הכל מן הש"י שהוא אחר ומי שנאלנו מעבודת לחירות הוא ששעבר אותנו גם כן. ולפיכך צוה אותנו שנאכל המצה שהיא החירות והמרור המורה על השעבוד כאחר. או כמו שאמרנו כי המדינה העליונה הזאת שישראל הם אל הש"י בה קנו החירות ובה קנו השעבוד הכל כמו שהתבאר למעלה. אמנם אין המרור מן התורה לשני מעמים. האחר הוא כי אין המרור ומנו בעת החירות אף כי כמו שקנו ישראל החירות כך קנו מדת השעבוד כמו שהתבאר מכל מקום אין זמן החירות זמן השעבוד ולא כך כאשר היה הפסח שהיה המצה והמרור נאכל עם הפסח בחד סמני כי מן מדינה הזאת מה שאנו אל הש"י ויתברך בא המצה והמרור. וזה הוי שפיר הוא הפסח הוא ומנו עתה. ומן המדינה הזאת נמשך החירות והשעבוד ולכך המצה והמרור מן התורה עם הפסח. אבל כאשר אין פסח אף כי המצה הוא נמשך זה מזה וכל אחד דבר בפני עצמו. הנה המצה מן התורה ומרור דרבנן כי מצוה רבנן היא לומר כי מדינת החירות ומדינת השעבוד הכל אחר הוא ומי שיש לו אחת יש לו גם השנייה. ועוד טעם שני כי מצות המרור המורה על השעבוד אף כי בא מן השם ויתברך שעבוד אין זה רק מצד המקבל כאשר יש המרור במקבל אז יבא מן השם ויתברך השעבוד על המקבל

אבל מן השם ויתברך בא הטוב כאשר ידוע ואף אם הוא מכיא השעבוד הוא מכיא אותו לתכלית הטוב וכמו שאמר הכתוב כי נר יהיה זרעך ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו וגו'. לומר כי השעבוד הוא לתכלית שאחר כך יצאו כרכוש גדול לפיכך אין המרור מן התורה רק עם הפסח הוא מן התורה לומר שמדינה זאת שאנו אל הש"י ויתברך נמשך המצה והמרור מצוה שתוא נמשך עם הפסח כרתיב על מצות ומרורים יאכלוהו הרי אין לו מציאות בעצמו ותוא מפל עם הפסח. ורבים אלו אמתיים וברורים מאור והתבאר לך אלו שלש מצות פסח ומצה ומרור:

א מ נ ס צ ו ת א ר ב ע
 תקנו אותם כי כאשר חיתה האכילה אכילה של מצוה ואין זה אכילה כמו שהיא שאר אכילה רק אכילה זאת אכילה מצוה וחשתיה היא מתיחסת אל האכילה שאין אכילה בלא שתיה ולפיכך כמו שהאכילה היא מצוה עליונה השתיה מתרמה לזה שתיה שתיה של מצוה ולא תהיה כמו שאר שתיה: ו**כ מ ד ר ש א מ ר ו א ר ב ע כ ו ס ו ת**
 נגד ארבע לשונות של נאולה רכתיב והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'. והנה פירוש אלו ארבע לשונות יש להם פנים רבים וכבר פירשנו למעלה אלו ארבע לשונות וכולם הם דברים כרוכים ואיש אתהם אשר נתן ה' בו חכמה ורעת ידע כי מירוש אחר יצאו הפירושים. ומש שבארנו כאלו ארבע לשונות כי מפני שנזכר על זרע אברהם שלשה דברים כי נר יהיה זרעך ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה וגו' הוכיח בהם שלשה דברים נירות עבודה ועניו והם שלשה דברים האחר יותר קשה מן השני. וזה כי הנירות בתוך ארץ נכריה ואין להם כח והם כפויים תחת אחרים כמו הגר שיד אחר עליו ומכל מקום אין משועבד לאחר ועבדו הוא יותר מזה שהוא משעבד בו ומכל מקום השעבוד הזה כמו כמה עברים משועבדים לארציהם ואין דבר זה יוצא מלבנתו של עולם שכמה עברים יש. אבל העניו הוא דבר יותר כמשעור שאין אחרון מענה את עבדו אבל הוא משעבד בו ואין מענה אותו ולפיכך וענו אותו הוא יותר. וכאשר בא לנאול אותם התחיל באחרון והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים זה נגד העניו שהיו משעבדים בהם ויתר מדאי וזהו מתחת סבלות מצרים. ואמר והצלתי אתכם מעבודתם וזהו הוצאתי מן העבודה. ואחר שהציל אותם מן העבודה אמר ונאלתי אתכם וזהו נגד הנירות שהיו תחת ידי אחר כארץ אחרת ואין זה עבודה ושעבוד רק שהם תחת ידי אחר ועל זה אמר ונאלתי אתכם כדורע נסויה. ואחר כל זה שנאל אותם אין זה רק הוצאת מרשות מצרים אבל חסר

ערין להם החבור בהקב"ח תעל זה אמר ולקחתי
 אתכם לי לעם שתהיו לי. כך פירשנו ארבע לשונות
 של נאולה. ועור פירשנו כי כאשר ישראל היו
 במצרים היו משועבדים בכל צד ובכל חלקיהם היו
 משועבדים. וזה כי כל רבך הוא מורכב מן חלקיו
 וחלקיו של אדם הוא הנוף והנפש והשלישי הוא
 הרבך הנעשה מחבור שניהם כמו הכית שהוא מורכב
 מחלקיו והם העצים והאבנים שחם חלקיו ועצם
 צורת הכית הוא שלישי. אמנם רבך זה כפרטים
 שכל אחר ואחר יש בו שלשה רבדים אמנם כלל
 האומה הישראלית יש בהם ענין רביעי והוא הרבך
 הכלל ביהר כי יש בכלל מה שישין כפרט. ומפני
 שהיו ישראל בשעבוד מצרים מצד חלק האחר הוא
 הנוף על זה אמר הכתוב והוצאתי אתכם מתחת
 סבלות מצרים שחם נגד חלק הנוף כי שעבוד של
 גוף הוא המשה ולפיכך המשה הוא בעל חומר
 וגוף הוא נושא משה וסבל. כי כאשר הנוף חזק
 הוא נושא משה נרול וכאשר הנפש על וריון התנועה
 הוא מוכן להיות זריו ומחיר בעבורה ותמצא בהמה
 כמו החמור שהוא בעל אברים חזקים נושא משה
 כבר אבל אינו מחיר בתנועה ותמצא מי שהוא
 סמור בתנועה מאור אבל לא יוכל לסבול משה נרול
 מזה תדע כי משה נרול שייך לנוף ומחירות התנועה
 לנפש והיו משעבדים בישראל שניהם במשה
 נרול מאור שהוא מלאכת הימים והיו צריכים למר
 מלאכתו וכנגד שעבוד הנוף אמר והוצאתי אתכם
 מתחת סבלות מצרים וכנגד שעבוד הנפש אמר
 והצלתי אתכם מעבודתם כי היה קושי העבודה אם
 מצד איכות העבודה ואם מצד כמות העבודה. ואיכות
 העבודה העבודה מתיחס לנוף וכמות העבודה לנפש
 שהיו צריכים למר במלאכת העבודה והמחירות
 שייך אל הנפש שבו התנועה. אמנם נאלתי אתכם
 הוא לצורה העצמית שהוא השלישי שאין ראוי
 שתהיה הצורה ברשות אחר אבל ראוי שתהיה
 עומדת ברשות עצמה כי אין עצם נספך לאחר רק
 עומד בעצמו והצורה היא עצם וכנגד זה אמר
 ונאלתי אתכם שתהיו עומדים ברשות עצמכם
 ודבר זה התבאר למעלה אצל מה שמו ונז' וכנגד
 הכלל אמר והייתם לי לעם בלומד שאני מחבר אתכם
 לעם כמה שתהיו לי לעם וכבר התבאר למעלה
 באריכות במקומו. וכנגד זה אמרו ו"ל שכזות
 ארכבת רבדים ננאלו ישראל כמו שנתבאר היסב
 באריכות והוא רבך מבורר מאור. הרי לך ארבע
 לשונות של נאולה ונב זה הפירוש חסד כבוד:
 ו ע ו ר ב א ל ו א ר ב ע לשונות של נאולה
 פירוש אחר והוא זה. כבר בארנו אצל ויציאתנו ה'
 ביד חזקה ובורע נמויה כי ישראל היו משועבדים
 במצרים מצד ישראל בעצמם ומצד חסד המושל

וזה כי יש עם ראוי לשעבוד מצד עצמם שחם עם
 שפל ורל. ויש עם שאין ואיום מצד עצמם שהיו
 משועבדים אבל המושל מתעורר כבה נרול מאור
 למשול עליהם. ואצל ישראל היו שניהם אם מצד
 ישראל מפני שלא היה להם מעולם ארץ לנהל
 ולא היו עם מיוחד כאלו היו עבר יליר בית המצרים
 שגורו בארצם ותחת רשותם ומצד חזק ראויים הם
 לעבדות. ואם מצד פרעה הרשע שהיה מתעורר
 עליהם כבה נרול לשעבר בהם. וכנגד הראשון אמר
 והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים פירוש כי
 היו ישראל מוטבחים בשעבוד ומצד חזק ראויים הם
 במצרים ער שחם שקועים בשעבוד בתוכם ואמר על
 זה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. וכנגד
 פרעה שהיה רשע מתעורר למשול עליהם אמר
 והצלתי אתכם מעבודתם לשון הצלה מי שבא על
 אחר כבה נרול לשעבר ותוא מציל אותו. אמנם
 ונאלתי הוא הוצאת מרשות אחר שער כאן
 לא תזכיר רק חסרת הסבל והעבדות אבל הוצאת
 מרשות הוא ענין אחר. וזה אף על נב שלא היו
 פועלים בהם המצרים בעבודה מצד שחם כמות
 זולתם אין זה חירות ולכן אמר ונאלתי אתכם ונז'.
 ואחר הנאולה מרשות זולתם ולקחתי אתכם לי הוא
 התבור כי יתברך. והרי לך פירוש ארבע לשונות של
 נאולה כל הרבדים רדך אמת ואמונה. ולפיכך
 כאשר בא התורא על עצם הנאולה בספס מצה
 ומרור שזה מורה על עצם הנאולה כזה התורא עור
 בר' כוסות על מדיינה יותר עליונה כי מדיינה
 נאולה זאת שהיה לה מדיינה על מדיינה ער שמוניע
 כאשר בא התורא כאבילת מצה על הנאולה באה
 התורא ארבע כוסות להורות על מדיינה יותר
 עליונה שיש הנאולה כי התמרש שיש בין האבילת
 והשתיה הוא רבך זה. כי האבילת כמו שיתבאר הוא
 יותר נשמי מן השתיה באו להורות על יותר וכל
 רבך שהוא רק הוא יותר רחוק מן הנשמי ורבך זה
 יתבאר כספוך ולפיכך בא שתיית ארבע כוסות על
 מדיינה הנאולה שהיא יותר עליונה. ומה שהלשונות
 של נאולה ארבע דוקא יתבאר כספוך ולפיכך אבילת
 מצה וארבע כוסות באו להורות על מדיינה הנאולה
 שהיא מדיינה על מדיינה כי בן הוא האבילת
 והשתיה שחשתיה שהוא ממשקה אינו נשמי כמו
 האבילת. ויש לך לומר המדיינה העליונה שמונה
 עליה חשתיה היא זאת וזה כי אף שהמצח היא
 מורה על שהוציא אותם אל חירות חיינו ע צ ם
 היציאה לחירות אבל ונאלתי אתכם בורע נמויה
 לא בא על עצם היציאה וחירות רק בא על שיתיו
 ננאלים וכן והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים
 והצלתי אתכם מעבודתם וכן ולקחתי אתכם לי לעם

כל הרכבים האלו באו להורות על ש ל א יחיו משועבדים למצרים ויחיו עם שהוא נאלץ והיו אל השם יתברך ודבר זה הוא יותר מרדינה עליונה כי המצה היא על עצם היציאה כלכך אבל אלו ארבע לשונות של נאולה הם דברים קיימים עומדים כך בתמירות ולכן הדבר הזה הוא יותר כמרדינה עליונה ממה שהוא עצם היציאה כי אין ספק כי שלימות הרבר בא כסוף הרבר וכנמר שלו כאשר בולו נמר ונשלם ועצם היציאה הוא רומח אל הירח כאשר חולך יוצא לאוויר העולם כי כבר אמרנו למעלה כי ישראל הם רומים לולד היוצא לאוויר העולם וזהו עצם היציאה שהוא רומח אל לירת חולך אבל ארבע לשונות הם כאים כאשר נשלם לנאולה ונמר רומח לולד שבכר נולד והוא נמצא כעולם בצורתו אשר שלם ודבר זה יותר מרדינה עליונה ויותר שלימות ולפיכך בא חרמם על אלו ארבע דברים כארבע כוסות כי הכוס מורה על מרדינה יותר מן האכילה שהמשקה אינו כל כך נשמי כי האוכל לוסת האוכל ולעותו שלו הוא נשמי ודבר זה ירוע על המשקה יותר רק ויותר רחוק מן הנשמי מאשר האוכל ובפרט היין כי משקה היין הוא נכדל מחומר ונסות הענב ולפיכך היין כפרט מורה על דבר שהוא יותר נכדל מן הנשמי. והערך והיחוס הוא שזה כי כשם שיש על האכילה שהיא עבות השתיה שהיא יותר דקה ויותר רחוק מצה עבות נשמי כך עם החירות המורה עליו אכילה מצה מצות כמו שהתבאר יש עם זה מרדינה שהיא יותר עליונה והם ארבע מדרגות אשר הם יותר כמעלה ואם יקשה אם אלו ארבע כוסות יש להם מרדינה עליונה יותר מן האכילה אם כן למה אינם מן התורה כי זה לא יקשה לך כלל מפני כי העיקר הוא עצם היציאה לפי שהוא לנס והפלא בעצמו. אבל מכל מקום בענין המרדינה והמעלה אין זה כך הנאולה בעצמה שהיא היציאה לפועל כי דבר זה שהוא לפועל הנאולה הוא שינוי מן עבודת החריות וכל דבר שיש בו שינוי אינה מרדינה אלהית לגמרי כמו כאשר כבר נשלמה הנאולה כי דבר זה היא מרדינה עליונה ביותר ולפיכך חרמו על אלו ארבע דברים כשתיות ארבע כוסות שהמשקה וכפרט היין הוא נכדל מן הגוף הענב הנשמי ולפיכך אכילה מצה ושתיות ארבע כוסות באו להורות על פבלת ישראל שתי מעלות האחת הוא עצם היציאה לחריות שכאה התוראה כמעות מצה. והשני על מה שישארל הם לגנאים כבר ודבר זה מעלה עליונה יותר כאשר מרדינות. המרדינה האחת מה שהם נגנאים בעצמם יוצאים מרשות אחרים. ומרדינה השניה סדר הנאולה וציור המושכל שלה המופשט מן הגוף לגמרי רק

נקי מופשט מן הגוף והתקשרות סדר הנאולה בו יתברך. ובאלו ארבע לשונות לא נזכר סדר הנאולה והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי ולקחתי כל אלו הרכבים הם סדר הנאולה. ואשר הנאולה מסודרת ממנו יתברך וציור המושכל וסדר שלו הוא יותר כמעלה ולפיכך ארבע כוסות הם באים על מרדינה הנאולה שיותר עליונה. ועל כל פנים הרבר ברור כי יש לנאולה מרדינה עליונה יותר ולפיכך אכילה מצה שהיא אכילה נוספית שהאכילה מתפרשת ממנה הגוף וישוב כשר להלם מה שהוא אוכל והשתיה ממשקה שהוא רק וכל שכן כאשר המשקה הוא יין נכדל ויוצא מן הענב שהיה נסתר לשם. וכמו שאמרנו יין נתן כשכעיס וסוד נתן בשכעיס ואין הציורש כלכך הנימטריא שבשכיל כך נכנס יין יצא סוד. אבל הוא דבר אמתי מצד עצמו כי היין הוא משקה נסתר וכאשר הענב ומפנימית הענב ולפיכך היין שהוא נרל כנסתר וכפנימית הענב כנימטריא סוד לפי שהוא נסתר וכאשר נכנס היין בארם מוציא הסוד כי הוא בא עד הנסתר כפי מרדינתו ומוציאו ולפיכך האכילה של מצה באת על הנאולה הנגלית והשתיה באה על מרדינה העליונה יותר ולפיכך הם ארבע כוסות כי הנאולה היא כאח מעולם העליון לעולם הזה שהוא עולם הרבוי וכל דבר שהוא בא מעולם הנכדל לעולם הזה כי רבוי מחולק לארבע כי מספר זה הוא מספר הרבוי שהוא נגד ארבע צדדין המחולקים ואלו דברים הם ארבע לשונות של נאולה. וסוד זה הוא מכואר כתורה ונתר יוצא מערך להשקות וגו' משם יפרד והיה לארבעה ראשים שפות מכואר לך כי כל דבר שבא מעולם הנכדל כמו הנהר שהוא יוצא מערך להשקות חנן לארבעה ראשים כי זהו נגד הפירוד והרבוי שהוא בעולם הרבוי. ולפיכך הנאולה שכאה מעולם העליון הנכדל היה מתפרד לארבעה ראשים הם ארבע לשונות של נאולה ודבר זה הם ארבע כוסות שחטנו חכמים שיהיו כאכילה זאת כי מאחר שמורה אכילה זאת הוא אכילה מצה על הנאולה כאשר מכואר ויש עם האכילה השתיה שהיא יותר רחוקה מן הנשמי כמו שהתבאר. מחויב שיהיה גם כן הנאולה שמורה עליה האכילה שיש עמה מרדינה יותר עליונה ויותר אלהית ועל זה באו ארבע האכילה על הנאולה המפושט כאשר אמרנו. אמנם כוס המשי הוא רשות כמו שבבאר למעלה כי דבר זה ביארנו למעלה היטב אצל רבי עקיבא שאמר כל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרים של המש כמות כי מצד מה ראו שיהיה מחלק לחמשת. וזה כי הרבוי שבא אל עולם הרבוי הוא

מתאחר גם כן כי אינו רבוי מחולק רק רבוי מתאחד ורבוי שהוא מתאחד הוא חמשה. כי חמשישי מאחר את הארבע שהם הרבוי כמו שהתבאר למעלה. ולקמן יתבאר עור ענין כוס חמשישי זה על מה הוא ומה הוא תוראוי יתבאר לקמן בעזרת המס. כלל הדבר כי הכוסות אלו באים אל תכלית מדרית הנאולה ומעלתה העליונה שיש לה. כי באבילה מצה לא היה הוראה על תכלית מדריתם וכאח על זה שחייה ארבע כוסות ובאשר תבין רברים אלו תבין כי דבר זה הוא בתכלית הקישור והסדר כי באשר כח אבילה מצה על הנאולה באה חשתיה על תכלית מדרית העליונה ומעלתה האלחית והענין שזה למברי. והיו שתי כוסות לפני הסעודה ושתי כוסות לאחרית כי כך ראוי והגון כי לפני שארבע כוסות אלו יותר עליון במדרית הוא כולל כל דבר שהוא למטה ממנו במדרית. ולכן שתי כוסות לפני הסעודה ושתי כוסות לאחרית ותסעודה באמצע ובזה הכוסה כוללים כל הסעודה כאשר יש כוסות לפני הסעודה וכוסות לאחרית. ומפני שארבע כוסות תקנו נגד ארבע לשונות של נאולה ולשון שלישי ונאלתי אתכם בודע נמוח. והרביעי ולקחתי אתכם לי לעם אמרו בין שלישי לרביעי לא ישחת. והסעם כי אלו שני דברים אין תפסס ביניהם כי לכך נאל חשי' את ישראל לחיות להם לאלהים והם יתיו עמו ודבר זה מכוון בכתוב בכל מקום אשר מזכיר יציאת מצרים אמר אני ח' אלתיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לחיות לכם לאלהים. הרי אמר בפירוש כי עצם הוצאת לחיות ישראל לו לעם ותוא יתיו להם לאלהים וכן בכל מקום מזכיר כך ודבר זה יסוד האמונה. ואף בתחלת הרביות אמר אנכי ח' אלתיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי יציאת מצרים שיהיה חשי' לאלהים לישראל ואי אפשר שיהיה פרוץ והבדל ביניהם למי שמבין יסורי התורה. ולכן בין שלישי לרביעי לא ישחת שלא יעשה תפסס. ורברים אלו הם רברים יקרים ונכבדים מאד ודבר זה מכוון לך גם כן סוד תפלין שפרשה רביעי סתומה עם השלישיה כי לעולם אין תפסס בין שלישי לרביעי. וראוי לך להבין זה ואז רעת קדושים תמצא ותעבור על רבדיהם.

ו כ פ ר ש ד ב ו ת ו בוס פרעה בידי

הקב"ה להשקות את העכו"ם שנאמר כי כח אמר ח' אלתי ישראל אלי עק את כוס היין החמה הזאה כוס זהב ככל ביר ח' כי כוס ביר ח' יבמיר על רשעים מהים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם ובנגנן הקב"ה משקה את ישראל ארבע כוסות של ישועה לעתיד ח' מנת חלפי ובוים רשנת בשמן ראשי כוס ריח כוס ישועות אשא כוס ישועה לא נאמר אלא כוס ישועות אחר לימות המשיח ואחר לימות נוג ומנוג ע"כ. בארו כזה כי ארבע כוסות חקנו חכמים ררך חירות שכן ררך בני הורין לשנות בעסודה ארבע כוסות כי פחות מזה אין זה מורה על החירות ויותר מזה היה ררך שברות וגם זה אינו כן הורין. ורמו כזה כי אצל פרעה שחיה מלך נאמר אצלו ארבע כוסות וכוס פרעה וגוי שחרמו כזה כי הכוסות שחם ראויים למלך שחוא יותר כן הורין הם ארבע כוסות. ובנגד זה חקנו ארבע כוסות ררך חירות שכבר אמרתי כי האבילה של מצה היא אבילת חירות והשתיה מתיחם אל האבילה וגם היא ררך חירות. ודעת רבי בנאי כבר נתבאר למעלה. אמנם מה שאמר רבי לוי שתקנו ארבע כוסות נגד ארבע מלבויות חבר צריך תלמוד מה ענין המלבויות כאלו. ובאשר תעמוד על רעתו תמצא רעתו נכון. וזה כי דעת רבי לוי כי כליל היציאה לקח הקב"ה את ישראל אליו וקנו מדריתם העליונה ודבר זה מורה עליו אבילת מצה כמו שהתבאר ומדריתם העליונה כאשר בחר הש"י בהם מכל האומות ולקח אליו ישראל מן ארבע מלבויות. ובכך התבאר בפרט חמשישי כי אי אפשר שיהיה כל העולם במדרית השלימות שאין זה מדרית העולם שחיה הכל במעלה ובשלימות כמו שהארבנו ועור יתבאר זה בעזרת הש"י בספר נצה ישראל. ולפיכך באה התוראה ארבע כוסות על מדרית ארבע מלבויות וישראל יש להם מדרית מיוחדת נבדלת לעצמם שחם חלק ח'. עד שבענין זה כל מדרית האומות שחם ארבע מלבויות הם נמשכים אחר ישראל ובכח מדרית ישראל שקנו הכל גם מדרית ארבע מלבויות כי ישראל נתנים קיום לכלום. ולפיכך ארבע כוסות שנים לפני הסעודה ושניהם לאחרית והוא מורה על ארבע מלבויות ואבילת מסה ומצה ומרוד באמצע שהוא מדרית ישראל. וזה כי האמצע הוא נבחר ותוא קרוש אלתי ביותר כאשר התבאר מענין האמצע בהקדמת חספר ובכמה מקומות כזה חספר. שהאמצע הוא נבחר לקדושה וסימן לזה ארבעה רגלים שהיו לארבע רוחות ואחל מועד מחנה שבינה באמצע רכר זה מורה לך כי הקדושה באמצע. ולפיכך שתי כוסות לפני הסעודה ושתיים לאחרית נגד מדרית האומות ומדרית קדושה ישראל אמצע.

המדינה העליונה יותר מן אביה כי המשקה כמו שאמרנו מפני שהוא יותר רק מורה על ענין פנימי יותר ומכל שכן כאשר המשקה יין שהוא פנימי יותר. והוא המדינה שתיכא לעתיד פורעניות למלכות. וזה מעלה יותר בנראי לישראל כשיכלו המתנגדים להם ולפיכך ראוי להורות על זה כשתיית הארבע כוסות שתבא להם מעלה ומדינה יותר עליונה לחשקות כוס התרעלה למלכות ולכלל בהם וכן הם מורים על התנהגוים שינחם חק"ח את ישראל. וזה כי כאשר אמרנו למעלה כי הפסח ומצה ומרור מורים על מעלת ישראל שקנו כעת היציאה שיצאו ממצרים ואם יררו ישראל בעונינו מן המדינה הזאת לא יהיה זה לצנח אבל חק"ח ינחם את ישראל על הצער שקבלו מן המתנגד אשר מתנגד להם הם ארבע מלכות וינחם אותם להחזיר אותם ככראשונה ולפיכך צריך עם המצה ומרור שתיית ארבע כוסות המורה על זה שאם יררו מן המדינה יש תשועה וחקו לישראל מה שחיו בגלות ארבע מלכות ויסקלו תנחומין על כל ארבע מלכות אשר הם בעצם מתנגדים לישראל ולפיכך כאה החוראה הזאת בשתיית ארבע כוסות כי כאשר נראה צער ויש עוד תקוה ואחרית מסקום פנימי עליון נראה זה כוס הפח וכוס ישועות. ומפני שהלילה הזה הוא מיוחד שקנו ישראל עצם מדינתם ומעלתם כאה החוראה בשתיית ארבע כוסות מורים על שיש עוד עליו מעלת ישראל נמשך אחר נאולה והוא האמר אם כן למה אנו שותים הכוס הזאת. ואם לאומות. אין זה קשיא כלל כי אין משקה עתה כוס של תרעלה לארבע מלכות. רק כי בליל זה קנו המדינה הזאת שישאל ככה על רכר זה מה שיהיה לעתיד והוא ככה ככלר ולא בפועל והכה חזו הוא אצל ישראל. נמצא כי שתיית ארבע כוסות אלו הם לישראל כמה שנכחם רכר זה מה שיהיה מניע למלכות. וכאשר האביה בליל זה מורה על מדינת ישראל שקנו ואחר האביה נמשך חשתיה ולכן שתיית אלו ארבע כוסות הוא גם כן להורות על מה שהם נמשך אחר נאולה ישראל שקנו בליל היציאה ושלמות הנאולה כמו שכל כוסות הם שלימות האביה והפסח המלכות ותנחומין של ישראל הוא נמשך אחר הנאולה והוא שלימות הנאולה. והבן הדברים האלה מאד. כלל הדברים בכל זה כי אביה מצה עם שתיית ארבע כוסות הוא החוראה על מדינת ישראל כשלימות. הנה התבאר לך דעת הכוים ענין ארבע כוסות והוא דעת אמתי דעת הכוים מבור סגובל מפי הכמים. ולכל החכמים האלו ענין ארבע כוסות מתחבר אל פסח מצה ומרור שכאשר האביה של פסח

נמצא כי ארבע כוסות לישראל מצד שהם נבדלים מן ארבע מלכות וכל ארבע מלכות הם תלויים מקיימים בישראל נמשכים אחריהם והם נבחרו מתוכם ולפיכך ארבע כוסות אלו לישראל כמה שכמעיות ישראל וכבחה הכל וחו מדינת ישראל העצמית שקנו בליל זה כי זהו עיקר מדינת ישראל ומעלתן כאשר תבין. ויש לך להבין למה כאה החוראה על מדינת האומות כשתיית הכוסות. והוא רכר אמת כאין פסק כי האביה היא העיקר והיא חיותו של ארם שממנו יתפרנס הארם ואם לא היה מתפרנס הארם כמזון היה נפסד. אמנם השתיה אינה מתפרנסת הארם ואם יש בה פרנסה אין זה חיותו שיכול לעמוד בו והשתיה אינה רק אה כשכיל חיותן המאכל לתקן אותו כאשר ראוי ורכר זה בנראי. נמצא כי השתיה אינה ככה כשכיל עצמה כלל רק שהשתיה נמשכת אל המאכל שהוא חיות הארם. ורכר זה בעצמו מדינת האומות הקדמונים כי רכר זה התבאר כמקומות הרכה מאד כי לא היה כריאת האומות עיקר רק שהם מפלים אל האומה הנבחרת והכל נברא כשכיל עצמם. וגם זה התבאר כמכה מקומות כוח הספר כי אין כריאה בעצם רק לישראל ואל ישראל נמשך הכל. לפיכך גם על דעת רבי לוי כאה חוראה מדו כוסות על מדינת ארבע מלכות אשר מדינת ישראל הקרושה בניחם. וכאשר תבין את זה תמצא דעת רבי לוי דבר כרוו מאד. ומה שאמר ריב"ל שארבע כוסות הם נגר ארבע כוסות של תרעלה שעתיד חק"ח להשקות האומות. פירוש רכר זה כי כאשר בא החוראה בפסח מצה ומרור על מדינת ישראל כמו שנתבאר למעלה הנה חוראה בשתיית ארבע כוסות להורות על שנמשך אחר הנאולה ואחר המדינה שקנו ישראל בליל זה מדינה יותר עליונה שיניעו להם כחפסר כוחות המלכות שיש להם ארבע מדינות עליונות ויכא הפסד לאותם שהם מתנגדים לישראל כי כה ארבע מלכות אלו מתנגדים לכה הקרושה של ישראל. ולפי זה מכאור איך ארבע מלכות שהם נגר ארבע צדדיו הם מתנגדים לישראל שהם עיקר העולם וזה מדינת הנאולה שקנו ישראל בליל זה שמורה עליו אביה מצה כי רכר זה שהוא מורה עליו ושתיית ארבע כוסות שהוא מורה על הפסח המלכות ואו תנחומין לישראל שהוא שלימות נאולה ישראל שקנו בליל זה המורה עליו האביה. ולכן מורה עליו השתיה כי השתיה גם כן שלימות נמד האביה והשתיה נמשכת אחר האביה כי אין אביה כלא שתיה כך רכר זה שהוא הפסח המלכות ותנחומין לישראל נמד שלימות הנאולה נמשך אחר הנאולה ומורה על מדינה יותר עליונה. כי שתיית הכוסות מורה על

רורי הנת זה כמ מרלג על החרים מקפץ על חבנעת אמר חקב"ח אם אני מסתכל למשיחין של ישראל אינם נגאלים אלא למי אני מסתכל לזכות אבותם שנאמר מרלג על החרים ואין חרים אלא אבות שנאמר שמעו חרים ריב ה' ע"כ ולמי זה יהיה פירוש מקפץ על חבנעות זכות אמות ואלו ר' כוסות נגד זכות ר' אמות על שם אשתך כנפן מוריה כירכתי כיתך, ויש במדרש כל האילנות מקבלים הרכבה עם שאינו מינו חוץ מן הגפן וזה שאמר אשתך כנפן ולא מקבל מין אחר והיא צנועה כירכתי ביתך בן האמחות צנועות היו, ועל חיון מברכין כורא פרי הגפן ולמיכך ארבע כוסות שמברכין עליהם כורא פרי הגפן רמז לזכות אמות ולצניעותן וכמדרש שלא ישים עליה לכותנא לפי שהאמחות נקראות לכונה שצנוע ולא נבעת הלכותה וזו שפרשה מברכין לך לא ישים עליה לכותנא, הרי שנשתבחו האמחות בפרט כצניעות כי עיקר שבה האשה ומדינתה העליונה הוא הצניעות, וכפרטים בפרט תשיעי נתבאר בזה משה מצה ומרור ע"ש, וכל הקושיות אשר הקשו בזה אין כאן מקומן רק במקום המצה נתבאר על אמתו.

פרק טו

ב כ ל ד ו ד ר חייב ארם לראות את עצמו. פירוש שכל ארם חייב שיראה עצמו כאלו יצא ממצרים ויש לו לשכה לאמר ולרום להקב"ח על זה כמו שפסיים למיכך אנהנו חייבים לחזרות להלל וכו', ואין זה רומה למה שאמר אחר כך לא את אבותינו נאל אלא אף אותנו, רבאן רצונו לומר כל דור ודור חייב לראות את עצמו כאלו הם היו חיוצאים ולא יבים חרור ההוא לרור שיצאו גם בן רק יראה חרור שהוא חיוצא מבלי שיביט שאחרים יצאו גם בן כי כל דור ורור בפני עצמו הוא ולכך יראה כאלו הוא חיוצא ולא יביט אל זולתו, ולכך מייתי קרא בעבור זה עשה ה' לי ולא כתיב לנו כאלו הוא היה חיוצא, אבל לקמן אמר לא את אבותינו בלבד נאל וכו' רצונו לומר כי השי' הוא שהוציא האבות והכניס יחד ולמיכך אמר לא את אבותינו בלבד נאל אלא אף אותנו ורצ"ל כוראי מצד המסבל שהוא חרור יראה כאלו הוא היה חיוצא מבלי שיביט אל אחרים, אבל מצד חקב"ח שהוא מוצל הנאולה הוציא הכל ביחד, ומירוש רבך זה שהקב"ח נאל את ישראל בכללות שלהם, כי כאשר נאל חקב"ח את ישראל היתה הנאולה לשם כלל ישראל שלא יחיו ישראל כרשות מצרים ולמיכך היתה הנאולה לכניס כורא לאבות, ושאלו היה רוצה חקב"ח שיהיו נגאלים כמו שיצאו ממצרים ואליהם כלכך הכיט אז היתה הנאולה אל

מצה ומרור מורים על מעלת ישראל אי אפשר שלא יהיו חכמות על ענין רומה לוח כי אל אכילה ראוי שיהיו כוסות ולמיכך פירשו חכמים כל אחר ואחד מה שראוי להתחבר אל מסה מצה ומרור, אמנם כש השכימו רוב האחרונים והמפרשים על ארבע כוסות שהם נגד ארבע לשונות של נאולה וכבר ביארנו לך פירוש מדרש זה וזוהו עיקר הפירוש ועיין בזה כי הוא רבך עמוק ואין לחאריך רק תחבר הרברים זה אל זה, ויש לומר על ררך רברי אגרה בענין אחר מסה מצה ומרור להוריע בני כוסות אבות יצאו ישראל מצרים וכשביילם וכו' ישראל אל הנאולה, המסה נגד יעקב שהוא בחיר שבאבות ולמיכך המסו, שה תמים שנקרא יעקב שה מורה ישראל, וכמדרש רבות בפרשת ויחי אל נא תכרתי ממצרים למח אמר יעקב כך אלא כך אמר יעקב נמשלתי כשה שנאמר שני מורה ישראל והמצרים נמשלים כחומר שנאמר אשר כשר המורים כשרם ונאמר כל מפר המור המרה כשה לךך אל אל תכרתי ממצרים שלא יחיו נפרים כי המצרים, למדת מות שיעקב נקרא שם וכנגדו המסה שהיה שם תמים, מרור נגד יצחק שהיה במרירות שכתו עינו מראות, ואמר במדרש רבות בפרשת תולדות יצחק חרש יסורים, אמר למינו רבש"ע ארם מת בלא יסורין מתוך כך מרת חרין מלוחה כנגדו מתוך שאתה מתוך עליו יסורין אין מרת חרין מלוחה כנגדו אמר חייך רבך טוב תבעת ומסך אני מתחיל מתחלת הספר עד כאן אין כתיב יסורין וכיון שעמד יצחק נתן לו יסורין שנאמר ויחי כי זקן יצחק ותכנין עינו מראות, מצה נגד אברהם כשבייל שהמצה נברל מן השאור וירוע חרש שאמריו חכמים למח החזירה התורה על חונאת הגו בכמה מקומות מפני שסורו רע ומירוש סורו רע חשאוור שבו רע כי כותים יש בחם חשאוור ובקל חזור לסורו לךך אסור לחונות אותו, ואכרחם היה נברל מן חשאוור של אוסות כמו המצה שנברלת מן חשאוור, לךך אכרחם נחשב מצה, ועוד יש לו לכארהם ענין אחר שראוי להקרא מצה וכמו שהתבאר במקומו עיין שם, אבל רבותינו ז"ל במדרש רבות בפרשת בא הם מירשו שם מסה מצה ומרור נגד האבות כענין אחר וכמו שנתבאר גם בן שם ושם הארכנו, כך כאן יש לקצר, הנה אלו שלשה דברים הם וכותם של אבות כאשר נראה ברור, וארבע כוסות המתחברים לוח נגד ר' אמות, וכבר אמרנו לך כי השתייה נמשך אחר האכילה ונפל חשתייה אצל האכילה, ומאחר שפסח מצה ומרור וזו זכות אבות כאו שהיתה חכמות נגד השנים שהם גם בן מפלים אצל האנשים כי כוסות אבות ואמחות יצאו ישראל שנאמר קול

אותו רוד בלבר. אבל הקב"ה היה רוצה לנאול את
 ישראל בכלל ושם ישראל בשוח על כל ישראל
 ולמיכך אף אותנו נאל עצמם. ולמיכך יראה כל
 אדם עצמו כאלו הוא יצא מסצרים. יש מסשים
 מה העול לטו חיצויה חרי אנו משועבדים כשאר
 מלכויות רמאי שנט מלכות מצרים משאר מלכויות.
 ודברי הבאי הם כי כאשר יצאו ישראל מסצרים
 קבלו הטוב בעצם ער שחיו ראויים בעצמם לחיות
 בני חורין מצד מעלתם וזאת המעלה עצמית
 לישראל שהם ראויים לחיות בני חורין מצד עצם
 מעלתם ודבר מסדי לא יבטל דבר עצמי כלל כי
 עדיין עם ישראל המעלה חזאת שהם בני חורין
 בעצם על השעבוד בספרה כי אחר שהוציא הקב"ה
 את ישראל מסצרים ונתן אותם בני חורין ולא
 עור אלא אף מלכים שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת
 בהנים וגוי קרוש. זה השם הוא לישראל בעצם
 והמעלה והחשיבות שיש בוה לא נתבטל בגלותם
 שהוא במקרה ולמיכך אומרים חכמי ישראל כל
 ישראל בני מלכים הם אף בגלותם. וזה מצד המעלה
 והחשיבות שקנו ישראל בעצם לא נתבטל בספרה
 כלל. ואין ספק שבמה דברים הם נמשכים אף
 ישראל וכן המעלה והחשיבות אחר שהם בני חורין
 בעצם ולא יגרע בהם מה שהם עבדים במקרת.
 ודבר משוט הוא זה ואין לחארך דובר שהוא
 מסואר למי שהבין דבר זה.

ל פ י ב ד א נ ה ו ח ייביים וכו' הנירמא
 שמצאתי בסודי אשכנז והוא נבונה אלי מאד למיכך
 אנתו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם
 להודי לברך ולעלה ולקלם למי שעשה נסים וכו'
 והם טי שבהים ונאמר לפניו הללויה והוא שבת
 עשירי. ונראה שהם עשרה שבחים נגד עשרה שבחים
 שנאמר בתן נפשו תהלים. ובפי ערבי מסחים בעשרה
 מיני זמר נאמר ספר זה בנינון כנצוח כמוזמר כשיד
 בהלל בתפלה בכרובת בהרואה כאשרי בהללויה ונרול
 מכולם הללויה שכולם שם ושבת כתיבה אחת ע"כ.
 ולמיכך אמר כן שאלו שבעה מיני שבחים ונאמר לפניו
 הללויה הוא השבח העשירי שהוא היותר גדול
 בעשרה שבחים. והכי נרסינן שהוציאנו מעבדות
 לחיות מינון לשמחה ומאכל ליום טוב ומשעבוד
 לנאולה ונאמר לפניו הללויה. וכיארד דבר זה
 מעבדות לחרות. מירש שחיו עברים משועבדים
 למצרים מורה על שפלות שלהם שחיו עברים והיא
 הקב"ה מוציא אותם לחירות ועוד שחיתת העבדות
 כפריכה המשבר את רוחם וכנגד זה אמר מינון
 לשמחה כי ממני שחיו משעבדים בהם כפרך נשבר
 רוחם ובה להם ינון כי הינון תולח ב ז ה ונחמד
 לשמחה. ומאכל ליום טוב נגד וימרדו את חיהם כי
 חסדירות. הוא אבל שנאמר ואחריתם כיום סר

נחמד ליום טוב שהוא הפך חאכל. וחילוק יש בין
 ועיבדו מצרים את בני ישראל כפרך ובין וימרדו
 את חיהם כי המלאכה שחייא יותר מסה שהארם
 יכל לכבול היא עבודת פרך המשבר כמו ש' ארם
 ומזה בא חינון. אבל כסדירות מניע אל חתיים של
 ארם שאינם על סנהנם והווי וימרדו את חיהם. ומפני
 שהאבילות הוא על כטול חתיים לגמרי לכך אמרו
 על חסרירות שהניע אל חתיים. ומאכל ליום טוב.
 ואלו שלשה דברים נזכרו בסדירות מניע אל חתיים
 עליו שרי מסים למען ענותו כסכלותם וגו' ועיבדו
 מצרים את בני ישראל כפרך וימרדו את חיהם
 בעבודה קשה וגו' ומשעבוד חיינו מי שהוא תחת
 רשות אחר אף על גב שאינו עובר לו דרך עבודת רק
 כמו העם שהוא משועבד למלך במסים ולמיכך לא
 נזכר זה בכתוב של וישמו עליו שרי מסים שהרי
 גם לפני זה היו משועבדים למלך. הרי הזכיר שלשה
 דברים ששם עליהם פרעה זה אחר זה והוא עבודת
 פריכה ומרירות. ושעבוד הוא חרביעי והוא כמו
 כל מלך המשעבר בעמו ואין סוח הוציא אותם
 שלא היו משועבדים כלל. אמנם בערכי מסחים
 במשנה הנירמא חייא מאפילה לאורה משעבוד
 לנאולה חומיני עור אחר על אלו ארבעה דברים.
 והכותב נזכר לרבותינו ו"ל כי כאשר היו בעצרים
 תחת רשות אחר היו רומים כמי שהוא עומד כאפילה
 ויש הפסק בינו ובין השמש. כך כאשר היו בעצרים
 בלא זה שחיה עליהם שעבוד מצרים היו כאלו לא
 היו נמצאים במלך. וכבר אמרנו כאשר היו ישראל
 במצרים היו נחשבים כעובד כמעי בחמת וכאשר
 יצאו נחשבו כעובד הנולד ועל זה אמרו ר"ל יצאו
 מאפילה לאורה. רצה לומר שלא היה להם מציאות
 בפעל והווי האפילה אחר כך יצאו לאורה לחיות
 להם מציאות בפעל כי האומה המעובדת למלך
 כמס וכיוצא כזה ומכל מקום אין האומה נחשבת
 בכלתי מציאות לומר שהם כאלו הם בגללים כותבם
 כמו העובד כמעי בחמת כמו שחיו ישראל לפי
 שנתהו לעם תחת רשות מצרים ולכן נחשבו שאין
 להם מציאות בעצמם והווי מאפילה לאורה. והאר
 כך אמר משעבוד לנאולה הוא סתם שעבוד והווי
 דעת הכמים ו"ל. וכאשר הבין דברי המשנה תרע
 כי המשח דברים אשר דבר מעבודת לחירות מינון
 לשמחה מאכל ליום טוב מאפילה לאורה מינון
 לנאולה הם המשח דברים שנוכרו בכתוב ויוציאנו
 ח' ביד הזוקה וכורעל נטויה וכמורא גדול ובאותות
 ולמפוחים. והכן הדברים האלו כי הם כדורים
 לכמים ואין לחארך. אבל סדר הנדה כמו שמצאתי
 בטפחות לא זכר רק ארבע אשר אמרנו ושניהם
 אמת ואין בהם קשיא. ונאמר לפניו הללויה הוא
 שבת עשירי שכולל שם ושבת כאחר וכשכיל כך

שבת עשירי שכולל שם ושבת כאחר וכשכיל כך

הוא על ידי שמו יתברך בוראי שברצונו הכל יכול לעשות ולשנות מרע לטוב. לכן תקנו ככל צדקה שהיתה לישראל ונושעים ממנה להלל בשם הללויה. וגם יש שם מי שמירש שם הללויה שהוא מתולל בהללויה הרבה. וזה סמני שהוא יתברך יכול על כל המעשים שהוא נברל מכל הנמצאים לא תוכל ליהם אליו שבת אחר מיוחד שאם כן היה מיוחד בדבר מה והוא יתברך נברל מכל ואינו מתהלל בדבר מיוחד ולפיכך יש בו כל החלולים. וזה לשון הללויה שהוא מתולל בחלולים רבים. לומר דמפרש לשון הללויה שכולל שם ושבת ערף ליה לשון זה שמורה הלול זה שמגיע עד שמו יתברך ולמר ערף מה שבו כל השבחים.

ו ב ר ק כ ל כ ת ב י אמרינן האומר הלל בכל יום כאלו מחרף כלפי מעלה. והמעט שראוי שיחיה העולם נוח במנהגו ובשביל שחעולם נוח במנהגו מדותיו יתברך אמת ואם לא היה זה שחעולם נוח על מנהגו של עולם אם כן מדותיו יתברך אינם אמתים הם ושולם כי הרשעים ועובדי עבודה זרה כטובה ואלו הצדיקים בצרת. אבל ענין הזה סמני שחעולם נוח במנהגו ולפיכך אין הקב"ה מאכר העובדי עבודה זרה מן העולם וכך אמרינן במסכת עבודה זרה ותוסר הלל בכל יום נראה שהוא אומר שכל עת הקב"ה מצהיני עולמו בדרך נס ואם כן למה הצדיקים בצרה והרשעים כטובה ואינו מאכר העובדי עבודה זרה מן העולם ואם כן הם ושולם אין ביכולתו וזהו הרוף ונרות. וזהו שאמר בירושלמי שלכך הוא מחרף ומגדף ממני שאמר מה להם ולא ידברו וגי ואם כן למה אינו מבטלם כאלו הם ושולם אינו יכול. אבל האומר הלל כיומנה אומר שחעולם נוח במנהגו רק בזמנים מיוחדים ולדבר מיוחד לא לכל דבר משנה הטבע רק העולם כמנהגו ומקורש ב"ה מחרש נמים בזמן מן הזמנים וזהו שבת לו.

ו ב נ פ ר א ו ב י פ א ה ד ראיכי הלל הנדול מאי מעמא אמרינן להאי אמר ר' יוחנן סמני שיש בו חמשה דברים יציאת מצרים קריעת ים סוף ומחן תורה תחיית המתים הבלו של משיח. יציאת מצרים דכתיב בצאת ישראל ממצרים. קריעת ים סוף דכתיב הים ראה וסנן ונ' מחן תורה דכתיב ההרים רקדו באילים נבעות כבני צאן. תחיית המתים דכתיב אתחלק לפני ה' בארצות החיים. והבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו ואמר רבי יוחנן זו עקוב מלכות איבא אדמרי אמר רבי יוחנן זה מלחמת עולם וסנן דר נחמן בר"י אומר סמני שיש בו מלוא נפשותם של צדיקים מניהנם שנאמר אנה ה' מלחט נמשי. חזקיה אומר שיש בו ירידתן של צדיקים כבבשן האש ועלייתן מכבשן

נדול כמלום כי מצד שהוא כולל שעשה עמנו טובות בשינוי הטבע ושינוי מנהגו של עולם ואלו טובות אי אפשר לעשותם שום מלאך או שאר נברא רק הוא יתברך ולפיכך החלול הזה הוא לשמו דוקא וזה כי הרשו מנהגו של עולם ושינוי הטבע מיוחד אל אמתת שמו יתברך מן העולם ואין לו החלול בעולם לכן הוא משנה את העולם ברצונו ומחרש בו אותות ופלאות ובוה הוא מיוחד מכל הנברלים לשנות טבע העולם. לכן שינוי הטבע ומנהגו של עולם מיוחד אל שמו יתברך כעצמו אשר הוא יחיד בעולם עושה מצד שהוא נברל מן העולם. ושאר נברלים מצד שהם מתיחסים אל העולם שהרי הם חלק העולם אינם פועלים בעולם שינוי בלל. אבל השם יתברך אשר הוא נברל מן העולם הוא שמועיל בו ברצונו. ולפיכך שם הללויה נאמר על שם שהוא יתברך מתהלל בחלול הראוי לשמו וחינוי כמה שהוא מחרש אותות ומופתים שזה בוראי שייך לשמו דוקא. אמנם תמצא הללויה גם כן כאשר החלול אינו מחרש אותות ומופתים יוצאים ממנהגו של עולם שהרי תמצא פסוקי ורמזה שמסיום ומתחיל בהללויה אף על פי דרש אינו נאמר על שינוי מנהג של עולם. רוח אין קשיא דגם הפעולות אשר נאמר שם מתיחסים לשם ולא אל וזלתי ולפיכך שם גם כן הוא כולל שם ושבח הוליעי כי חשבה הזה מיוחד לשמו יתברך. אבל במקום אשר נחן שם על שהוא יתברך עושה נסים בעולם לא תמצא לשון הללויה שהרי הרש נסים ונפלאות הוא לשם יתברך כלבר לא אל וזלתי כמו שאמרנו ולכן הסיים מיוחדים לו יתברך. וזה שאמר משה וכמה יודע איפא כי מצאתי הן בעיניך הלא בלבתיך צמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על מני הארמה והרגנו אונקלוס במיהך שבינתך עמנו ויתעברון לנו פרישן לי ולעמך וכו'. הרי לך במירוש כי הנפלאות לא יעשה כי אם על ידי השם יתברך שעושה נפלאות ולכן בקש שחלק השכינה עמו ולא ימסור אותו בירי המלאך כי אז לא יעשה נפלאות. לכן אמר ונאמר לפניו הללויה להלל אותו על הנסים ונפלאות המיוחדים לו יתברך. אמנם יש לומר גם כן כי לא מצד הרש הנסים והנפלאות דוקא נאמר שם הללויה כי כל צדקה באה לישראל והם נושעים ממנה ראוי לישראל להלל להקב"ה בחללויה. וזה כי הצדקה שהגיע לישראל ונושעים ממנו על ידי הקב"ה וטועל זה מיוחד להקב"ה כי אין זה פעולת המלאכים ממני כי המלאכים כאשר נבראו כך עומדים בלי שינוי לא יוכל לחוסרם ולא לגרוע ולא לשנות רבר כי אם על ידי רצון הקב"ה שהוא עושה. ולפיכך כאשר היה צדקה לישראל ונחמך לטובה שינוי זה שהיתה תשועה להם מן הצדקה

האש. ירירתו לא לנו אמר הנניח כי לשמך תן כבוד
 אמר מישראל. על חסדך ועל אמתך אמר עורית.
 למתן אמרו הנונים אמרו כולם. עלייתו הללו את ה'
 כל גוים אמר הנניח שבתוהו כל האמים אמר מישראל
 כי נבר עלינו חסדו אמר עורית ואמת ה' לעולם
 אמרו כולם עד כאן. רצח בזה כי לכך תמנו חלל
 ולא חלל הנדול או על נב דלפי חסכרא ביון שעיקר
 הדבר שגנו הנניח שבתוהו כל האמים אמר לזכור
 חסרו של חסכ"ת והיה לנו לומר חלל הנדול דוקא כי
 שם נזכר חסדו של חסכ"ת וכמו שיתבאר לקמן
 ולמה אמרי חלל. ומתוך ספני שיש בו המשח דברים
 כלומר חלל יש בו המשח דברים כוללים אשר היו
 בעולם כלתי סבעיים ודבר זה מפני שחכב"ה
 ברא עולמו כח"א שנאמר בהכרמא כח"א כראם
 וח"א אות נברל שנעשה על ידי נשימה כלכד ואין
 צריך להוציא אותו על ידי התוך חלשון באחת
 המוצאות. ומפני זה הח"א חזאת אות רוחני שאין בו
 רק הנשימה ובשביל זה היה מקבל העולם מעלה
 אליהת רוחנית כשביל שנברא העולם כח"א אות
 רוחני להם עשויים דברים אלו שהם בעולם וכולם
 הם דברים עליונים נפלאים ונברלים מן הטבע
 ואלו המשח רביים בעולם כללי. שני דברים
 בהתחלת יציאתם מצרים שני דברים בסוף חיים.
 כי יציאת מצרים וקריעת ים סוף הם כמות התחלת.
 חבלי משיח ותחיית המתים בסוף. ותחמישי שהוא
 זכור תורה נשכביל עם שנים תראשונים אשר הם
 בתחלת. כי מאחר שהעולם נברא כח"א אם כן
 ראוי שיתחלו הנפלאות שהם כלתי סבעיים אשר
 הם בעולם להתחלה וסוף. כי ההתחלה כמה שהוא
 התחלה הוא יותר כמעלה שהרי הוא התחלת. וכן
 חסוף י סכוף כבר נשלם חסדך ושלשמות חסדך
 יותר עליון ולכך החמשה דברים אשר בעולם כשביל
 שהעולם נברא כח"א שהיא רוחנית שלשה דברים
 כאשר יצאו מצרים ושני דברים בסוף לעתיר
 לפנות המשיח ולתחיית המתים. ושלשה דברים אשר
 ביציאה שהם יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן
 תורה. יציאת מצרים וקריעת ים סוף שניהם הם
 התחלת הויה לישראל וראיים שיהיו בתחלת של
 חויה הוא בתחלת ולכסוף יהיה חסך זה חבלי
 המשיח ומלכותם נגז ומנוג ודבר זה יהיה חורבן
 והספר הנמצאים וראוי שיהיה זה בסוף כי בסוף
 הוא מסוגל לרבר שהוא חסדך. וכן תחיית המתים
 אין ספק שראוי שיהיה בסוף. ומחן תורה לפי
 שהתורה קיום הנמצאים ראוי שיהיה בתחלת.
 ואלו המשח רביים שיש בהלל כלם הם ב ל ת י
 סבעיים ובשביל שיש בעולם מעלה כלתי סבעית
 מתדש חסכ"ה בעולם גם כן מופתים כלתי סבעיים.
 ורב נחמן כר"י אומר שיש בו מלוג נפשותם של

צדיקים. פירוש כי מורה זה על שיש לצדיקים מעלה
 נברלת מה שנמלטים מן הניחנם שאילו היה לצדיקים
 מעלה זאת שהם נברלים לא היו נמלטים מן הניחנם
 ולמיכך חסדך כוכבים ומלאות מפני שהם כולם
 חסריים סבעיים הם יורדי גיהנם ויורדי שאול
 נקראים לפי שבעלי החומר אין להם מציאות בפועל
 כי החומר אין מציאותו כפועל כמו שידוע מענין
 החומר ולמיכך הם יורדי גיהנם שחתנינם ענין ותוהו
 ציה וצלמות ואין הם מציאות עליו כי אין ראוי
 להם עולם הנברל. ומפני שיש בהלל זה מ ל ו ט
 נפשותם של צדיקים מן הניחנם אשר הוא ראוי
 לכעלי החומר נכונים אל עולם הנברל ובשביל כך
 השם יתברך מתדש להם גם כן מופתים כלתי
 סבעיים. וכן למן דאמר שזכור בו ירירתו של
 צדיקים לכבשן חאש ועלייתו זה גם כן מורה על
 שחצדיקים הנדולים עוד יותר מעלה נברלת יש להם
 ומפני מעלתן הנדולה הנברלת לא יוכלו לחיים להם
 חאש שהוא מעל טבעי. והצדיקים הנדולים האלו
 הם כמו המלאכים הנברלים עולים לשם ויורדים
 משם בשלום שאין חסדך סבעיים מוסיפים להם
 ואף על פי שהוא יורד לתוך חבשון אין חסדך
 סבעיים מופלים בו. ודבר זה הוא עיקר החלל מה
 שחצדיקים נברלים מן עניני העולם הנשמי ובשביל
 כך השי"ת עושה נסים לטובת להם טבעי העולם.
 וזה הפירוש עיקר שראוי לסמוך עליו כי כל אלו
 החכמים זכור שיש בהלל מה שיש לישראל מעלה
 נברלת לרי יוחנן מעלה נברלת שהם המשח דברים
 שזכר שכל אלו המשח דברים אינם דברים סבעיים
 ולרב נחמן לא די כמה שיש בו המשח דברים אלו
 כי אלו דברים הם דברים שהם אל כלל העולם
 ובודאי יש מן השם יתברך דברים כאלו כלתי
 סבעיים אשר הם לכלל העולם. אבל הנסים הם גם כן
 לצדיקים פרטים ואינו רבר לכל העולם כמו שהיו אלו
 דברים ולמיכך אמר שיש בו מלוג נפשותם של
 צדיקים רחינו כל צריק צריק מפני עצמו יש לו
 המלטה מניהנם ורבר זה מרינה נברלת ב ל ת י
 סבעית. וכל צריק צריק יש לו מרינה זאת כפני
 עצמו. ומזה ראיח שהשם יתברך עושה ב ל ת י
 לצדיקים פרטים. ורב נחמן בר יצחק אמר כי מה
 שהשם יתברך עושה נסים לצדיקים פרטיים בין
 שעושה זה לכל אשר הוא צריק חרי אין זה נקרא
 צריק יחיד שדבר זה כולל כל צדיק וצדיק. אבל
 מפני שיש בו ירדת צדיקים לכבשן חאש ועלייתו
 משם שנעשה זה לצדיקים פרטיים יחידים לגמרי
 ודבר זה יותר שבה להסכ"ה כמה שעושה נסים
 לצדיקים יחידים ודבר זה מכוואר. ועוד יש בזה
 דברים עמוקים ואין להאריך וראוי לתבין דברים אלו
 מאוד מאוד כי הם דרכי חכמה כאשר יבין את זה.

ותשועת הצדיקים הוא בשביל שלשה רבדים. או מפני החסד שחבב"ה עושה להסיריו בי באשר מהסירים עושים עם הקב"ה לפנים מסורת הרין יותר ממה שאמר בני אדם עושים וכות חבב"ה עושה עמם חסד גם כן. או בשביל כבודו יתברך שעושה להראות תמארתו וכבודו ולמעשים עושה הקב"ה בשביל הרשע בעצמו שלא יגמור מחשבתו והקב"ה לא יניח ענין ביד הרשע ועומר נגד הרשע ולפיכך הנניח אסר לא לא בלומר לא בשבילנו יעשה אלא בשביל רשעת הרשע ולא בשביל צדקתונו. ומישאל אמר בשביל כבודו יעשה ועזריה אומר בשביל חסרו ואמתו. ואלו שלשה דברים כל אחד ואחד מסרותו של מה חבב"ה כי מה שאמר חנניה לא לנו בלומר שיעשה בשביל רשעת הרשע שלא יוציא מחשבתו אשר ירצה לעשות וזה יעשה חבב"ה במרת הרין שיעמור נגד הרשע. ומה שאמר מישאל שיעשה בשביל שם כבודו ותמארתו הוא רבד מיוחד שחבב"ה עושה בשביל כבוד שמו ותמארתו יתברך. ומח שאמר עזריה שיעשה בשביל החסד הוא גם כן מרתו של הקדוש ברוך הוא כי הצדיקים כל אחד ואחד רבד שמרה מיוחדת כי יש צדיק רבד כמרת הרין. ולפיכך אמר חנניה לא בשבילנו יעשה רק בי אין מרת הרין נותן שחרשע יוציא מחשבתו. ויש צדיק שכל מעשיו לכבוד שמו יתברך וזה מישאל ויש שהוא רבד כחסד ולפיכך אמר עזריה על חסדך וגי' אמנם רבד זה עליון שמונה למה יאמרו הנבים איה נא אלהיהם לכך אמרו כלם זה. ועיין לקמן אצל לא לנו יתבאר עוד יותר וכן בעלייתם אמר חנני' הללוהו כל גוים בלומר מפני שהוא עומד נגד הרשע במרת הרין יעשה זה. מישאל אמר שבחוחו שהוא עושה בשביל שבת שמו יתברך. ועזריה אמר כי נבד עלינו חסרו שהוא עושה בשביל חסרו. ויש להללו ולפארו על זה ואמת ה' לעולם הוא רבד כלם כי הוא יתברך אמת והוא מעדיים על אמתתו. ועוד יתבאר רבד זה באריכות הנה אלו החכמים כל אחד ואחד אמר על מה ארני החלל הומוכעו ומה הם ימוריו :

פרק מו

ה ל ו י ח ה ל ל ו ע ב ר י ח' חללו את שם ה'. ביאור זה מצד שחם עברי ה' שחם לחקב"ה שהרי עושה נסים עמם והוציאם מצרה לרוחה וכזה חם עברי ח' כי כל רבד הרוחה שהושיעים הרי חיו משועבדים לאחד וכזה שנאלם חם עברי ח' כי הוציאם מרשות אחד ולפיכך יש להם לחלל. ויש להלל את שם ה' בלומר הללו המיוחד לשמו יתברך וחיה די בשיאמר חללו עברי ח' את שם ה' אלא שרצה לומר מצד שחם עברי ח' ח' ר א ו י ח ה מ ל ה ל ל ו כ מ ו העבד אשר

הוא מחלל לארון שלו כמה שממכר עמו. ועוד יומיף בחלל להלל את שם ה' לפי שהושיעים מצרה לרוחה וזה ראויו להם לחלל את שם ה' עושה להם רבד. וכך לפיכך חלק אותו לשנים. כי מצד שחם עברי חשם ועושה עמם סוכות ראויו להם להלל שלא יחיו כפויי מוכה אבל אין מצד הזה שיהיה מחלל הלול המיוחד אליו יתברך. אבל מצד שהוא עושה עמם נסים והושיעים מצרה לרוחה שרבו זה מצד אמתת שמו כי כל נאולה מצרה לרוחה הוא מצד שמו של חשם יתברך כלכר ובשביל זה ראויו להם לחלל שמו. י ח' ש ח' סבורך מעתה ועד עולם. התחיל אחר כך לספר שבת חבב"ה בכל שלש עולמות יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם הוא עולם העליון כי לכך כתב מעתה ועד עולם בלומר ער עולם והוא עולם האב. וראויו לחבין לשון יהי שהוא לשון עתיד והוא רמז על עולם האב. נמצא כי ברבה זאת היא מן עולם עליון כמו שתקנו יחא סמיה רבא מברך לעלם ולעלמי שמש ועד עולם עליון כמו שמצאנו במדר קרושה קריש לעלם עלמיא ורבו זה ורבו. ואחר כך נגד העולם השני. אמר במורה שמש עד שאמר מהלל שם ה' וזהו נגד קריש בשמי טרובא כי מה שאמר מצורה שמש עד מבואו מהלל שם ה' הוא. כי מן השמים נמשך הלול אל השם יתברך ברכתיב השמים מספרים כבוד אל כי מצד התנועה הזאת שהיא התנועה מסורה עם מרוב מורה על התנועה ככה והוא נותן התנועה למתנוע לפיכך מצורה שמש עד מבואו מהלל שם ה'. כי אחר שיש כאן מתנועע אין מתנועע בלא מניע ומצד זה הוא מהולל בעולם השני. ואמרו ז"ל חשמש הזה מעת וירחחה ועד שיעתה חולכת ומסלקת להקב"ה שנאמר מצורה שמש עד מבואו מהלל שם ה'. הנה ביארו רבד זה כי מצד התנועה שמסבלת חשמש מן השם יתברך המניע הבל חולכת ומסלקת כי התנועה הזאת מורה על בה עליון המניע חשמש לכך חולכת ומסלקת לחקב"ה. ודוקא חשמש ולא שאר הנוכבים כי היא ראשונה יושבת במלכות. ולפיכך היא ביחוד מורה על בה חשם יתברך ומסלקת לחקב"ה בעולם השלישי ובר הלול שלו כמה שהוא רם על כל גוים שאף על גב שהם אומות מחולקות הוא יתברך רם על כלם ואת כל הוא עושה בהם כרצונו. הנה זכר כאלו שלשה עולמות כל שבת ושבת לפי תראויו לו. וכדי שלא תאמר כי הוא יתברך משותף לתחתונים ואין הרבד כך כי השמים לחי' והארץ נתן לבני אדם אמר ח' על השמים כבודו שהוא נברל מן התחתונים כי על השמים כבודו. או פירושו שלא תאמר מאחר כי כבודו למצא מצד השפלות שיש בתחתונים הנה כבודו חם ושלום אינו שלם לכך אמר אף על גב כי רם על

כל גוים ה' על השמים כבורו ואין מצרף הכבוד אל התחתונים וזה עיקר הפירוש כאשר תבין:

ו ע ו ר י ש ל ר ש שבא ליתן החלל אל הקב"ה כשליש דברים. האחד מצד הנצחית שאין המסק אליו. השני מצד שהלול שלו ככל מקום. השלישי שהוא ברוממות על הכל. וכנגד הנצחית אמר יי שם חשם מכורך מענת ועד עולם. כלומר שהוא נצחי ככל זמן שמו מכורך ואין המסק. ואחר כך אמר שהלול שלו ככל מקום ככל העולם כי מה שאמר ממרה שש ער מבואו כא לומר כי ככל העולם שהלול ששש עד מבואו מחלל שם ה' ותוש כולל כל העולם שהוא ממרה שמש עד מבואו. ואחר כך אמר רם על כל גוים כי אחר שאמרנו כי שבחו נצחי ובכל העולם אמר כי לשבח שלו עליו ורוממות שהוא מתרומם על הכל. לכך אמר רם על כל גוים ה' כי הגוים מחולקים לשבעים לשונות והוא מתרומם על הכל כזה תוע לשממת שלו. וזה כי אם לא היה רוממותו על הכל לא היה דם על כל גוים חלופי האומות. ומצד שהוא דם על כל גוים אשר הם מחולקים הוא נבוח מן כל המלאכים כי המלאכים אינם רמים על כל גוים אך לכל אחת ואחת מן האומות יש מלאך העולם עליהם והוא יתברך ששל על כל גוים כזה נרע שהוא רם על כל המלאכים הרמים כמו שאמר כי הוא אלהי האלהים וארזני ממונים. וכשם שהוא עליון כך ישיבתו בשמים ממעל וזה שאמר על השמים כבורו. נמצא לפי זה החלול הוא בשליש מנים אם מצד הנצחית ככל חומנים ואם ככל העולם ואם כתכלית העלוי והרוממות שהוא מתרומם על כל. ופירוש ראשון עיקר כאשר תבין האמת:

מקים מעפר דל וזהו כמשפט כי למת יהיה הרל כל כך שפל עד הארץ ולפיכך כאשר מקים אותו הוא כמשפט וכמדת הרין. אבל דבר זה מה שהוא מאשמות ירים אביו לחושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו הוא על החסד כי מצד הרין דל יו שאינו אביו והוא כמו שאר בני אדם אבל מה שהוא מושיב אותו בין נדיבים זהו חסד נמור. ולפיכך המשך חיר"ד מורה זה שיש הילול ביניהם. אמנם חסד הרין וזה מצד החסד כמו שהתבאר למעלה. ואם השלישי שהוא הרחמים אמר מושיבי עקרת הבית אם חכנים שמחה וזה אינו חסד ואינו דין כי אינו חסד שהרי כל אשה נבראת להיות לה כנים כמכע ואינו דין כי הרין כמו מקים מעפר דל שהניע אליו שפלות עד שהוא פחות ושפל משאר בני אדם וראוי להושיע אותו כרין. אבל זו שאין לה כנים אין זה שפלות רק שאינו לה הכרחה מה שהוא לשאר נשים והלחנה הזאת בלילה קצת מרת חרין וקצת חסד והוא הרחמים שהקב"ה מנהיג בו עולמו. ובאלו שלש מרות הקב"ה מנהיג עולמו דכתיב אני ה' עושה חסד משפט וצדקה כארץ. לכן עושה חלוק ביניהם בהמשך חיר"ד"ן שאחר שאמר חסנביחי לשבת המשפילי לראות כי השנתנו ככל היא ומנהיג עליהם כשליש דברים והם החסד והרין והרחמים. חרי יש כאן המשך דברים שבהם יושלם התנהגות. האחד שהוא יכול על הכל אף על הנכוחים ואם לא כן לא היה חסד ושלום כה כירד להנהיג וזהו חסנביחי לשבת שיושב כנכחי מרומים להנהיג כל הנמצאים. השני כי אינו עווב את הפחותים והשפלים והוא המשפילי לראות. וכשמים ובארץ שובר אינו דכס אל המשפילי לראות כי אין השמים והארץ שפלים רק פירוש המשפילי לראות ואת כל רואה כל אשר כשמים ובארץ. ואחר כך זכר שלש מרות שבהם הקב"ה מנהיג עולמו והוא החסד הרין והרחמים כמו שהתבאר ולכן שחלק כיר"ד המשך כי כל אחד ואחד והותם הללויה לך לפנים כהלל הלל בתהלתו החלל כסוף מורה לך שאין ככל מעשיו רק הלל. וכן נמצא בחורו לחי שמתחיל בחורו וסיום כמזמור בחורו וכן כהלל הגדול פתח בחורו וסיום כחורו :

כ צ א ת י ש ר א ל מ מ צ ר י מ כ ית עקב מעם לועז. כל השבח הזה כפול היתה יחודה לקרשו ישראל שמשלותיו וכן חים ראה ויגוס חירור יסוב לאחור וכן החרים לקדו כאלים נבעות כבני צאן. וכן כסוף המזמור מלני ארון חולי ארץ מלני א"י וכן החופכי הצור אנם מים חלמיש למעינו מים כפל הלשון. וזה אחד מסדר הנחנת הקב"ה את העולם כדבר שהוא הנחנת העולם ואינו יוצא מן הסכע התחיל אחר כך לספר כירכרים שחם למעלה מן הסכע אשר השם יתברך מחרש כעולמו וכל

סו כח' אלהינו המנביחי לשבת וכי הוסיף המשך חיר"ד המנביחי המשפילי מקימי לחושיבי מושיבי. ונראה כי מפני שהיר"ד כסוף הוא המשך חמל שצריך להמשיך האות וכדי להלך בין אלו המשך דברים אשר בין מנביחי ובין משפילי ובין מקימי ובין לחושיבי ובין מושיבי כאו המשך חיר"ד"ן כי בהמשך התיבה נעשה חלוק ביניהם בלשון. וכא לומר כי אלו המעלות הם מחולקים. כי מנביחי לשבת חסך משפילי לראות כי מנביחי לשבת רמת לומר שכל הנמצאים הנבונים והרמים הם תחת רשותו והוא מנביחי לשבת עליהם ועם כל זה אינו עווב את הפחותים והוא משפילי לראות ואחר שאמר שהוא יתברך מנביחי לשבת ומשפילי לראות כשמים וכאשר לסדר מציאות שלהם הן שהנבונים הם כרשותו הן שאינו עווב את השפלים על זה אמר כי חשי"ת מסדר מציאות שלהם על ידי חסד ורין ורחמים ובתם מנהיג עולמו על ידי שלישי דברים אלו. ולפיכך אמר מקימי מעפר דל שהקב"ה

נמים ונפלאות אשר זכר אחר כך בולם הם הרוש ונפלאות אשר יעשה הקב"ה בעולם. והחליל כצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז. פירוש זה כי יש לישראל שתי שמות ישראל ובית יעקב שם יעקב במה שהם אומה זאת בלבד. אמנם שם ישראל מצד מעלתם והשכיבותם שרכב בהם כה עליון. וכן אומת מצרים וזכר להם שתי שמות. השם האחד במה שהם אומה בלבד. השם השני מה שרכב בה כה עליון שכל אומה רכב בה כה עליון. רק כי ישראל רכב כבה קרוש שהם חיים יתברך והאמונות ככה שר של מעלה. ואמר שתי שמות לישראל במה שהם ישראל ותחת יד מצרים ושעבוד בית יעקב תחת עם לועז וכאשר יצאו ממצרים או נעשת ישראל לחקב"ה לעם לחיות יהודה שהוא ראש ונשיא לישראל לקרוש. כי מאחר שהוכרז שבט יהודה למלכים הנה הוא לקרוש למשוח ממנו מלכים בשמן קוש והקרושה חזאת מורה על קרושה אלחית. ואמר לשון נקבה היתה יהודה כי רצה לומר שהיתה יהודה לשמו יתברך כאשה שהיא מקודשת לבעלה כך היתה יהודה מקודשת לשמו. ועוד שאם כתב היה יהודה לקרוש היה הם ושלום משמע שהיה קרוש אצל חקב"ה וכל קרוש הוא יותר כמעלה ממי שהוא קרוש לו שירב שהוא קרוש אל האדם יותר כמעלה מן האדם. לכן כתב היתה יהודה לקרוש שקרושה של יהודה מסבבל הקרושה מן השם יתברך כמו הנסיכה שמסבבלת הקרושה מן הכלל כן יהודה מסבבל הקרושה. ישראל ממשלותיו שממשלתו של חקב"ה על ישראל כי נקרא אלחי ישראל בפרט. ומאחר שהיתה היציאה הזאת כדרך שינוי מן סתהנו של עולם וכל חכמים הנעשים שלא כסתהנו של עולם הם יותר כמדרינה וכמעלה מן חכמים אשר נעשו כסתהנו של עולם מפני כך היו כל חכמים שנמשכו מן היציאה כבולים לחרות מדרינה מן מדרינה היתה יהודה לקרוש ישראל ממשלותיו וכן חיים ראה ויגוס כולם כבולים לחרות על דבר זה כי היתה היציאה למעלה כמדרינה מן סתהנו של עולם. והכן תדבר חזו :

ו ס ה י ם כ י תנוס חירדן יסוב לאחור ונו' מלמני ארון הוילי ארץ מלמני אלוה יעקב. פירוש מלמני הארון המהולל הארץ כי מאחר שהוא ארון אינו משותף עם אחר הנכנס עם מי שהוא ארון לו ולמיכך הארץ אין לה עמידה עם מדרגת הארון שלה. וגם כן לא יעמדו חיים וחירדן ושאר הנמצאים כמדרגת שמו יתברך. ודבר זה אינו גורם רק שנוי בלבד. אכל שנוי חים לנמדי עד שלא נמצא וכן חירדן יסוב לאחור לנמדי אין זה מצד שהוא יתברך מועל והנמצאים מסבבלים המעולה רק רבו זה מלמני אלוה יעקב שהוא קרוש נברל מן החסרי כמו שאמר והקרושו את קרוש יעקב. ולמיכך חוביר אלחי יעקב לפי שנקרא אלוה יעקב על שם הקרושה כמו שהתבאר למעלה.

ח ה ו כ י ה צ ו ר אנם מים חלמיש למעינו מים. בלוטר מפני קרושתו חוסף הצור החוס אל אנם לעשות ממנו אנם מים שהוא רבר נמס כמו חמים וכל זה מפני שלא יוכלו הנמצאים

חכמים אשר זכר אחר כך בולם הם הרוש ונפלאות אשר יעשה הקב"ה בעולם. והחליל כצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז. פירוש זה כי יש לישראל שתי שמות ישראל ובית יעקב שם יעקב במה שהם אומה זאת בלבד. אמנם שם ישראל מצד מעלתם והשכיבותם שרכב בהם כה עליון. וכן אומת מצרים וזכר להם שתי שמות. השם האחד במה שהם אומה בלבד. השם השני מה שרכב בה כה עליון שכל אומה רכב בה כה עליון. רק כי ישראל רכב כבה קרוש שהם חיים יתברך והאמונות ככה שר של מעלה. ואמר שתי שמות לישראל במה שהם ישראל ותחת יד מצרים ושעבוד בית יעקב תחת עם לועז וכאשר יצאו ממצרים או נעשת ישראל לחקב"ה לעם לחיות יהודה שהוא ראש ונשיא לישראל לקרוש. כי מאחר שהוכרז שבט יהודה למלכים הנה הוא לקרוש למשוח ממנו מלכים בשמן קוש והקרושה חזאת מורה על קרושה אלחית. ואמר לשון נקבה היתה יהודה כי רצה לומר שהיתה יהודה לשמו יתברך כאשה שהיא מקודשת לבעלה כך היתה יהודה מקודשת לשמו. ועוד שאם כתב היה יהודה לקרוש היה הם ושלום משמע שהיה קרוש אצל חקב"ה וכל קרוש הוא יותר כמעלה ממי שהוא קרוש לו שירב שהוא קרוש אל האדם יותר כמעלה מן האדם. לכן כתב היתה יהודה לקרוש שקרושה של יהודה מסבבל הקרושה מן השם יתברך כמו הנסיכה שמסבבלת הקרושה מן הכלל כן יהודה מסבבל הקרושה. ישראל ממשלותיו שממשלתו של חקב"ה על ישראל כי נקרא אלחי ישראל בפרט. ומאחר שהיתה היציאה הזאת כדרך שינוי מן סתהנו של עולם וכל חכמים הנעשים שלא כסתהנו של עולם הם יותר כמדרינה וכמעלה מן חכמים אשר נעשו כסתהנו של עולם מפני כך היו כל חכמים שנמשכו מן היציאה כבולים לחרות מדרינה מן מדרינה היתה יהודה לקרוש ישראל ממשלותיו וכן חיים ראה ויגוס כולם כבולים לחרות על דבר זה כי היתה היציאה למעלה כמדרינה מן סתהנו של עולם. והכן תדבר חזו :

ו ס ה י ם כ י תנוס חירדן יסוב לאחור ונו' מלמני ארון הוילי ארץ מלמני אלוה יעקב. פירוש מלמני הארון המהולל הארץ כי מאחר שהוא ארון אינו משותף עם אחר הנכנס עם מי שהוא ארון לו ולמיכך הארץ אין לה עמידה עם מדרגת הארון שלה. וגם כן לא יעמדו חיים וחירדן ושאר הנמצאים כמדרגת שמו יתברך. ודבר זה אינו גורם רק שנוי בלבד. אכל שנוי חים לנמדי עד שלא נמצא וכן חירדן יסוב לאחור לנמדי אין זה מצד שהוא יתברך מועל והנמצאים מסבבלים המעולה רק רבו זה מלמני אלוה יעקב שהוא קרוש נברל מן החסרי כמו שאמר והקרושו את קרוש יעקב. ולמיכך חוביר אלחי יעקב לפי שנקרא אלוה יעקב על שם הקרושה כמו שהתבאר למעלה.

לעמוד מסניו והצורים החזקים נחטבו מסניו למים. כי כאשר יאמר על רבר שיהפך חזקו ותקפו ללא רבר נאמר ויחי למים כרכתיב וימס לכב העם ויחי למים ובשכיל זו היה חים בורה וחרתים קטרו באילים שלא כדלם לרבר ויכלו לעמוד מסני קרושתו. ושני היורד"ן נוספים תולי החוטבי באו לחלק בין פעולה לפעולה כי חלוק יש בין אשר מתולל את הארץ ובין אשר החופך הצור אנם מים. וכמו שהמזמור אשר לפני זו באו יורד"ן לחלק בין הפעולות כי המזמור הראשון מיוסר כי תהנת המציאות הוא בהמשח רברים המנבחי המפעלי מסימי מעפר רל באשפות ירים אכיון להושיבי עם נריבים עם נריבי עם שופכי עקרת הבית אם הנבים. ולומר כי באלו המשה רברים וישלם תהנתה האלחיה כמו שתחבאר ולכן מהלך את התהנות בהמשח יורד"ן לתת הברל כיניהם ועל ירי מספר זה וישלם הגל כי אין זה כוח והם נגר חח"א שבה כרא חקב"ח אז עולם וראוי שתחיה תהנתנה בחי רברים. ומזמור זה על שני רברים כמו שהזכרנו למעלה שכל הרברים הנזכרים במזמור זה הם כפל על מזמור זה בא על שינוי המבע ונסיים שעשה כבולם. וכבר אמרנו כי כל גם נעשה למעלה מן המבע והוא כמדרינה שנייה לכך מהלך בשני יורד"ן כלבר. והכן הרברים כי הם אמתיים בלי ספק.

ו מ ס ה ו ס י ה ו י"ן על למעיני מים שחיה לו לומר למעיני מים חו"ל לחמסוך הרבר לחמסי וכי מירושל כי הוא יתברך החופך חלמי המעיני ולא שיחיה הרצון כוח לעשות מעין להשקות הארסה ובשכיל כך פועל רבר זה נהפך לחלמיש למעיני רק שמסני קרושו ורומסחו חלל גם נעשה למים שחמם הם רבר נסם וכמו שאמרנו כי כל הנמצאים נעשים לפניו לאפס לכך גם הים וחידוד נסב ותרם ודרו באילים.

ו ה ל ז ה נחלק לשנים קודם הסעודה ואחר הסעודה. והמסם כרי שיחיה נאמר החלל על מסה וחמצת ויחיה החלל בולל עליו לפניו ולאחריו וכוח נאמר החלל על פסה ואילו היה לפניו או לאחריו חבל לא היה נראה שהחלל הוא על המסה ועבשו לנו אבילה מצח במקום פסה ולמיכך יש לחלק החלל קודם הסעודה ואחר הסעודה. וביון שבך ראוי לעשות אין האבילה המסס ולמיכך יש לנו לכרך בתחלה ולא אחר הסעודה כי הסעודה אינה המסס שבך הוא המצוה אין כאן המסס כלל דלא נדע מן נביל תורא רלא היו המסס ביון רצריך להאכיל להמטחו קודם הסעודה ויכלך לא היו המסס חכי נמי הסעודה לא היו המסס שבך תמנו שיחיה החלל נאמר על מסה ומצח ורי בכרבה שבך בתחלה וכך מנהגו ותוא נבון. רביון תמנו רבנו לחמסיס

כסעודה חנו רבנו רלא היו הסעודה המסס ואם בן למס לא יברך עליו בתחלה ועוד כל מצוה שהתחיל בה אין השיחה המסס כמו שכתוב כבוד אורה היים והכי נמי לא שאג. והר"ן האריך כוח בפרק ערכי פסחים עיין שם. ורב האי נאן אמר שאין לכרך על הלל בליל פסחים שאינו מצוה כמו שאמר למיכך אנתנו הייבים להורות להלל לשבח וכו' ואשמועינן כי אנתנו הייבים מעצמנו להלל לשבח למאר שבינו שהוא כאלו אנתנו יצאנו מצורים וכמו שחם קראו הלל בשכיל חנם כלבר כך יש עלינו ליתן שבה וחלול להקב"ת. ואין זה רצוה ראף על גב שאנו הייבים מעצמנו גם כן אנו מצווים על זה ואם לא נצטוונו על זה אף על גב שאנו מצויים מכת פורת חלכ לא היה חשבר נדול כל כך כמו עתה שאנו הייבים להלל. ועוד החלל תהוא אינו אלא כלב שיחיה מחזיק טובה למי שעשה לו נסים ובפלאות ואם לא יבין מן שאמר אינו צריך לומר לחלל שחרי אינו מבין החלל. אבל רבנו קבעו שיקרא חלל כמה כמו שאנו מצרכין על סעודה החלל אף על גב שאינו מבין מה שאמר כי קריאת החלל הוא המצוה. ועוד אף על גב שאנו אומרים למיכך אנתנו הייבים חיינו שחילל חקב"ח על חנם ואינו מחייב בליל זה רוקא רק כל זמן שירצה אבל רבנו תמנו החלל בליל חיצויה. לכך יש לכרך כאשר יאמר חלל שחוקנו חכמים וכן הוא דעת הרמב"ן ז"ל וכך הוא המנהג וכראוי הוא לסמוך על דבריו ומכל שכן שהסוגיא של הירושלמי רבכות מסייעו כמו שכתב חר"ן ז"ל. אף על גב שהר"ן ז"ל רחה תראיה של הירושלמי אין הרברים כנורים ואין כאן מקום להאריך. ואם תאמר למס אין מצרכין על הגדה שחרי מצוה לספר כיציאת מצרים ותיה לנו לכרך על המצוה הזאת. ויראה ביון דעיקר הרבר הוא מחשבת חלכ רצריך להבין מה שאמר ואם לא בן לא היו סירי וביון שיעקר הוא כלל לא שייך רבבה אלא במצוה שיעקר שלה במעשה. ומכרך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולמיכך אין מצרכין על הגדה ובתלמוד תורה אנו מצרכין לעסוק ברכרי תורה שכל עסק שיש בו בחלמוד תורה הוא המצוה אף על גב שאינו מבין מה שאמר רק שגורם כרי ואינו מבין חוי נמי מצוה לכן חכרבה לעסוק ברכרי תורה. וכן אנו מצרכין על סעודה מגילה ולקרא את החלל שחקריא חיא עיקר בין שבינו או שלא יבין שבך תמנו חכמים לקרא את החלל ולקרא את המגילה ואפילו אינו מבין ולמיכך יש שם ברכה. וחרשב"א ז"ל תירץ ביון שאין שיעור לכרך ראפילו אמר רבר אחר מספור יציאת מצרים מני לכך לא תמנו רבבה על זה. ואין זה רבר מספסין רמה ככך שיוצא כספור אחר ובי בשכיל כך לא יברך אלא

אינו כדאי להשיב ראם בן למה הכל מורים שמניה
 הפרוסה בתוך השליטה ובוצע למה יניחו הפרוסה
 בתוך השליטה בשלמא אי בעי ליה הפרוסה ואכל
 מן הפרוסה משום להם עוני כי דבעי ליה מפרוסת
 חכי נמי לכרך עליו המוציא ולא בעינן שליטה רס
 להרוץ הכרבה ובשכיל ליהם חששנה אבל אם נאמר
 רבצע לה משליטה למת מיתא להם עוני עמי השליטה
 רחא להם עוני לא צריך כלל לזכרה והוי לכרך
 אשליטה המוציא ולאכול סמנה ולאכול מפרוסת
 לשם להם עוני ולא שיניה הפרוסה תוך השליטה.
 ועור איך יתכן זה ראם אבל לשליטה תחלה הרי
 באותה אכילה יצא ירי מצה וכיון רבאותה אכילה
 יוצא ירי מצה ובעינן להם עוני רחיינו פרוסה והא
 שליטה הוי. ואין לומר ראובל משתיים באהר מן
 הפרוסה ומן השליטה גם זה תימא רכל מידי דלימא
 כזה אחר זה בכת אחת נמי ליתא. וכיון שאם היה
 אוכל מן השליטה ואחר כך מן הפרוסה לא היה
 מסיים להם עוני בפרוסה ובשאלכם בכת אחת
 נמי לא הוי מידי כלל דהא אוכל נמי מן השליטה
 וכך קיימא לן דכל מידי דלימא כזה אחר זה בכת
 אחת נמי ליתא כדאיתא בפרק האיש מקדש ובכמה
 רובתי. ולפי זה אנו שנותנין לכרך על שתיין ולאכול
 משתיין כמו שפסק המור לא היה זה תקנה כלל
 שאם חייב לכרך אכילת מצה על פרוסה רוקא אם
 בן כשמכרך המוציא על השליטה ואכיל ליה ויצא
 בה ירי מצה לא הוי זה פרוסה אלא שליטה. מה
 שגרמא לע"ד אמרתי. ומכל מקום אין ראוי לשנות
 מהנהג משום שיש לפרש רחא אמרינן בפרק כיצד
 מכרכין שמניה פרוסה בתוך השליטה ובוצע פירוש
 בוצע מאיזה שירצה או משתיים אם מאחת מהן
 דאין קפידא רס שיניה פרוסה תוך שליטה ובאן
 יש פרוסה הרי יש באן עניות ויבצע מאיזה שירצה
 והכל תליא בברכה שמכרך על שליטה ופרוסה.
 אבל לענין בציעה אין קפידא ראם בן הוי ליה לפרש
 מאיזה ויבצע ומקאמר סתם ובוצע פירוש מאיזה
 שירצה. ולענין המצות שצריך לו רב אלפס ספס
 ררי לו בפרוסה ושליטה דאע"ג רבשאר ימים טובים
 בעינן נמי להם משנה שחרי טעם להם משנה ספני
 תוספת עומר שמצאו כיום ששי ולכן בא להם
 משנה בכיום טוב נהי אוחו תוספת שחרי לא
 היה יורד מן כיום טוב רבך אמרינן בכרייתא
 במכילתא שלא היה יורד מן כיום טוב כמו בשבת
 והתא להם עוני ונרעא לפלגא וסני בפרוסה ושליטה.
 והרא"ש חקשה על זה דמאי שנא סתם משאר ימים
 טובים ולא מכרכין על להם משנה אלא ודאי בעינן
 להם משנה כמו בשאר ימים טובים וצריך שתי
 שלימות ללהם משנה אף בחול ופרוסה ללהם עוני
 כך הם דברי הרא"ש וכדברי הרא"ש אנו נהנין

כמו שאמרנו ולא שני אלא אם בן מכין הרברים
 אשר יספר. והותם כנאולה לומר אשר נאלמו ונאל
 את אבותינו ליתן ברכה הוראה על הנאולה ומפני
 שהוכיח שהש"י נאלמו ונאל את אבותינו ורצה
 לחוכיך שהש"י ינאל אותנו לעתיד גם בן אמר
 הניענו הליה לאכול בו מצה ומרור כלומר שוכינו
 אל הליה שבו נאלמו ולעבור עברתו שצונו בשכיל
 הנאולה בן יזכנו לענין אחרים ומפני שהרגלים
 זמני שמחה אמר שיחיו בשמחה שלימה שנהיה
 שמחים בכנין עירך וששים כעבודתך כמו שאנו
 מקיימים עברתו כמצה וכמרור וכו' והותם כנאולה.

פרק יז

ו י ט ו ל י ר י ו ואמרינן שם ביון רבעי
 למיכר אנרתא והליאל דלמא אסח דעתיה ונגע.
 לפי מוניה דשמעתא שתי ליקה הפרוסה המונחת
 בין השלימות ויכרך שתי ברבות המוציא להם מן
 הארץ ועל אכילת מצה ויאכל מן הפרוסה. שכך
 משמע המוניה דנמרא בפרק כיצד מכרכין דאפליגא
 שם אחרת הביאו לענין פתיחין ושליטין אמר רב
 הונא מכרך על הפתיחין ופוסר השליטה ור"י אומר
 שליטה מצוה מן המוכתר ומסיק אבל פרוסה של
 חטים ושליטה מן השעורים דברי הכל מכרך על
 הפרוסה של חטים ופוסר את השליטה אמר רב
 נתנן וירא שמים יוצא ידי שתיים דמר בריה
 דביבנא מניה פרוסה בתוך השליטה ובוצע אמר
 רב הכל מודים בפסח שמניה פרוסה בתוך השליטה
 ובוצע מאי טעמא להם עוני אמר רבנאמא א"ר אבא
 בשבת חייב לבצוע על שתי בברות ע"כ והא דקאמר
 שמניה פרוסה בתוך השליטה ובוצע לענין פרוסה
 של חטים ושליטה מן השעורים משמע שבוצע
 על הפרוסה לא על השליטה רבין דלענין אכילה
 חייטין עריף ליה בוצע על הפרוסה רב לענין חרור
 הכרבה מניה חשליטה עמה ומני כוח מסכרך על
 חשליטה. ובחאי עונא כי אמר כי הכל מורים בפסח
 שמניה פרוסה תוך שליטה ובוצע חיינו שיכרך
 על הפרוסה דלענין דבעינן להם משנה סני כמה
 שמכרך על השליטה ורואי לא בעינן להם משנה
 שלם רס משום כבוד השבת. וכמו דלענין ברכת
 המוציא מני לחרור ברכה בעינן עליו השליטה
 חכי נמי לענין להם משנה סני כמה שמניה שליטה
 עם הפרוסה אבל בוצע מן הפרוסה. ומעמא דמלתא
 כדאמרינן מה רבו של עני בפרוסה לענין אכילה
 קאמר ולא לענין ברכה ולענין ברכה דבעינן חרור
 מניה שליטה עמה כך יראה המוניה. ויש מי שמפרש
 שמכרך על השליטה המוציא ועל הפרוסה אכילת
 מצה ואוכל משניהם בי דאוי לכרך על השליטה
 המוציא דהא לא בעינן פרוסה רס לענין להם עוני.